

T.C.

ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MEDYA VE KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**NEFRET SÖYLEMİ VE YANLIŞ BİLGİ: SURİYELİ
SIĞINMACILAR HAKKINDA YAPILAN PAYLAŞIMLARIN
BETİMSEL İÇERİK ANALİZİ**

Yusuf İRİS

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Yıldırım KESGİN

İSTANBUL-2023

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MEDYA VE KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**NEFRET SÖYLEMİ VE YANLIŞ BİLGİ: SURİYELİ
SIĞINMACILAR HAKKINDA YAPILAN PAYLAŞIMLARIN
BETİMSSEL İÇERİK ANALİZİ**

Yusuf İRİS

204104005

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Yıldıray Kesgin

İSTANBUL-2023

YEMİN METNİ

Bu çalışmanın kendi tez çalışmam olduğunu planlanmasından yazıma kadar hiçbir aşamasında etik dışı davranışımın olmadığını, tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

17/02/2023

Yusuf İRİS

TEŞEKKÜR

Zorlu tez süresince bana vaktini ayıran, desteğini, ilgisini esirgemeyen hocam, tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Yıldıray KESGİN'e, hem lisans hem de yüksek lisans boyunca bilgi ve deneyimlerini paylaşan, yol gösteren değerli hocalarıma teşekkür ediyorum. Ayrıca benim bugünlere gelmemde katkıları olan hayatım boyunca sevgilerini, desteklerini esirgememiş, her anlamda yanımda olan değerli annem Fikriye İRİS, babam Fahri İRİS, abim İskender İRİS, kardeşim Talita İRİS, abim gibi her zaman yanımda olan, yolundan gitmeye çalıştığım kuzenim Mesut İRİS'e ve bu süreç boyunca tez yazarken beni motive eden, destekleyen, yönlendiren sevgili arkadaşlarıma sonsuz teşekkür ve sevgilerimi sunuyorum. Son olarak tez sürecinde ilgi ve desteklerini esirgemeyen yanımda olan isimlerini sayamadığım herkese teşekkür ederim.

ÖZET

Nefret söylemi ve yanlış bilginin geçmişte geleneksel medya araçları içerisinde yaygınlaştığı gibi günümüzde de iletişim teknolojilerinin gelişimiyle beraber yeni medya ortamlarında yaygınlaşarak büyük etki yarattığı bilinmektedir. Daha kolay erişebilme, bilgi edinme-verme imkânı, iletişim olanaklarının denetimsizliği, ifade özgürlüğünün bulunduğu yeni medya ortamında nefret söylemi ve yanlış bilginin yaygın biçimde üretilerek dolaşıma sokulmaktadır. Bu tezde, Türkiye’de herkesçe aktif ve etkili biçimde kullanılan sosyal medya uygulaması olarak bilinen mikroblog ağı Twitter’da, Suriyeli sığınmacılar hakkında paylaşılan gönderilerde bulunan nefret söylemi ve yanlış bilgi incelenmiştir. Bu çalışmada, yeni medya ortamları içerisinde yer alan sosyal medya araçlarının farklılıkları derinleştiren, toplumsal kutuplaşmayı, çatışmayı arttıran, çoğulculuğu kategorilere indirgeyip tek tipleştiren, yanlış bilgi aracılığıyla nefreti körükleyen bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymak amaçlanmıştır. Çalışmada, 1 Haziran – 31 Ekim 2022 tarihleri arasında paylaşılan 200 gönderi (tweet) içerisinde 50 gönderi amaçlı örnekleme seçilerek nefret söylemi, yanlış bilgi kategorileri dikkate alınıp betimsel içerik analizi metoduyla analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Nefret Söylemi, Yanlış Bilgi, Yeni Medya, Twitter, Suriyeli, Sığınmacılar, Irkçılık

ABSTRACT

HATE SPEECH AND MISINFORMATION: DESCRIPTIVE CONTENT ANALYSIS OF POSTS ABOUT SYRIAN REFUGEES

It is known that hate speech and misinformation have become widespread in traditional media tools in the past, and today, with the development of communication technologies, they have become widespread in new media environments and have a great impact. Hate speech and false information are widely produced and circulated in the new media environment where there is easier access, opportunity to obtain and impart information, uncontrolled communication opportunities, and freedom of expression. In this thesis, hate speech and misinformation in the posts about Syrian refugees on Twitter, the microblogging network known as the social media application that is actively and effectively used by everyone in Turkey, has been examined. In this study, it is aimed to reveal that social media tools in new media environments have a structure that deepens differences, increases social polarization and conflict, reduces pluralism to categories and standardizes it, and fuels hatred through false information. In the study, 50 posts were selected from among 200 tweets shared between June 1 and October 31, 2022, and analyzed by descriptive content analysis method, taking into account hate speech and misinformation categories.

Keywords: Hate Speech, Misinformation, New Media, Twitter, Syrian, Refugees, Racism

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	i
TEŞEKKÜR	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
NEFRET SÖYLEMİ/SUÇU, MEDYA VE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ İLİŞKİSİNE KAVRAMSAL VE KURAMSAL BAKIŞ	3
1.1.Söylem Kavramı	3
1.2.Nefret Kavramı	6
1.3.Nefret Söylemini Oluşturan Unsurlar	8
1.3.1.Damgalama (Stigma)	8
1.3.2.Kalıpyargılar (Stereotipler)	9
1.3.3.Önyargılar	10
1.3.4.Ayrımcılık	12
1.3.5.Ötekileştirme	13
1.3.6.Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi)	14
1.4.Nefret Söylemi ve Türleri	16
1.4.1.Irk ya da Etnik Temelli Nefret Söylemi	21
1.4.2.İnanç ve Mezhep Temelli Nefret Söylemi	22
1.4.3.Kadınlara Yönelik Nefret Söylemi	24
1.4.4.Cinsel Kimlik ve Cinsel Yönelim Temelli Nefret Söylemi	25

1.4.5.Göçmenlere ve Yabancılar Yönelik Nefret Söylemi	26
1.5.Nefret Söylemi ve Medya	28
1.6.Nefret Suçu	34
1.7.Nefret Söylemi/Suçu ve İfade Özgürlüğü İlişkisi	39
İKİNCİ BÖLÜM.....	43
YENİ MEDYA, DEZENFORMASYON VE GÖÇ OLGULARINA KAVRAMSAL VE KURAMSAL BAKIŞ	43
2.1.Yeni Medya Kavramı, Özellikleri ve Sosyal Medya	43
2.1.1.Yeni Medya Kavramı ve Özellikleri.....	43
2.1.2.Sosyal Medya Kavramı, Araçları ve Özellikleri.....	47
2.2.Bir Mikroblog Ağı: Twitter	52
2.3.Yeni Medyada Nefret Söylemi	57
2.4.Yanlış Bilgi, Dezenformasyon ve Post-Truth (Hakikat Ötesi)	60
2.4.1.Yalan Haber/Yanlış Bilgi Sorunu ve Yalan Haberlerin Yayılmasına Neden Olan Unsurlar	60
2.4.2.Dezenformasyon Kavramı ve Özellikleri	64
2.4.3.Post-Truth (Hakikat Ötesi).....	68
2.5.Göç Tanımları ve Suriye Krizi Bağlamında Sığınmacılar	70
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	73
NEFRET SÖYLEMİ VE YANLIŞ BİLGİ: SURİYELİ SİĞİNMACILAR HAKKINDA YAPILAN PAYLAŞIMLARIN BETİMSSEL İÇERİK ANALİZİ....	73
3.1.Araştırmanın Amacı ve Önemi	73
3.2.Araştırmanın Varsayımları ve Sınırlılıkları	74
3.3.Araştırmanın Evreni, Örneklemi ve Yöntemi	75
3.4.Bulgular ve Analizin Uygulanması.....	77
3.4.1.Bulgular	78
3.4.2.Analizin Uygulanması	80
SONUÇ	105

KAYNAKLAR	109
EKLER	117

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Kullanıcı, Tarih, Tweet ve Kategori Türü Bilgisi	78
Tablo 2: Kullanıcı, Tarih, Tweet ve Kategori Türü Bilgisi	79
Tablo 3: Kategorilere göre Nefret Söylemi ve Yanlış Bilgi Türü Yüzde Grafiği	79

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Nefret Piramidi (Kaynak: Birikim Dergisi).....	17
Şekil 2: İçişleri Bakanı'nın Engellenen Tweeti.....	56
Şekil 3: Ahmet Sonuç'un Askıya Alınan Hesabı	56
Şekil 4: Üç Tip Enformasyon Sorunu (Kaynak: teyit.org)	64
Şekil 5: Tweet 1 ile ilgili Görsel	80
Şekil 6: Tweet 2 ile ilgili Görsel	80
Şekil 7: Tweet 3 ile ilgili Görsel	81
Şekil 8: Tweet 4 ile ilgili Görsel	81
Şekil 9: Tweet 5 ile ilgili Görsel	82
Şekil 10: Tweet 6 ile ilgili Görsel	82
Şekil 11: Tweet 7 ile ilgili Görsel	83
Şekil 12: Tweet 8 ile ilgili Görsel	83
Şekil 13: Tweet 9 ile ilgili Görsel	84
Şekil 14: Tweet 10 ile ilgili Görsel	84
Şekil 15: Tweet 11 ile ilgili Görsel	85
Şekil 16: Tweet 12 ile ilgili Görsel	85
Şekil 17: Tweet 13 ile ilgili Görsel	86
Şekil 18: Tweet 14 ile ilgili Görsel	86
Şekil 19: Tweet 15 ile ilgili Görsel	87
Şekil 20: Tweet 16 ile ilgili Görsel	87
Şekil 21: Tweet 17 ile ilgili Görsel	88
Şekil 22: Tweet 18 ile ilgili Görsel	88
Şekil 23: Tweet 19 ile ilgili Görsel	89
Şekil 24: Tweet 20 ile ilgili Görsel	89
Şekil 25: Tweet 21 ile ilgili Görsel	90
Şekil 26: Tweet 22 ile ilgili Görsel	90
Şekil 27: Tweet 23 ile ilgili Görsel	91
Şekil 28: Tweet 24 ile ilgili Görsel	91
Şekil 29: Tweet 25 ile ilgili Görsel	92
Şekil 30: Tweet 26 ile ilgili Görsel	92
Şekil 31: Tweet 27 ile ilgili Görsel	93
Şekil 32: Tweet 28 ile ilgili Görsel	93

Şekil 33: Tweet 29 ile ilgili Görsel.....	94
Şekil 34: Tweet 30 ile ilgili Görsel.....	94
Şekil 35: Tweet 31 ile ilgili Görsel.....	95
Şekil 36: Tweet 32 ile ilgili Görsel.....	95
Şekil 37: Tweet 33 ile ilgili Görsel.....	96
Şekil 38: Tweet 34 ile ilgili Görsel.....	96
Şekil 39: Tweet 35 ile ilgili Görsel.....	97
Şekil 40: Tweet 36 ile ilgili Görsel.....	97
Şekil 41: Tweet 37 ile ilgili Görsel.....	98
Şekil 42: Tweet 38 ile ilgili Görsel.....	98
Şekil 43: Tweet 39 ile ilgili Görsel.....	99
Şekil 44: Tweet 40 ile ilgili Görsel.....	99
Şekil 45: Tweet 41 ile ilgili Görsel.....	100
Şekil 46: Tweet 42 ile ilgili Görsel.....	100
Şekil 47: Tweet 43 ile ilgili Görsel.....	101
Şekil 48: Tweet 44 ile ilgili Görsel.....	101
Şekil 49: Tweet 45 ile ilgili Görsel.....	102
Şekil 50: Tweet 46 ile ilgili Görsel.....	102
Şekil 51: Tweet 47 ile ilgili Görsel.....	103
Şekil 52: Tweet 48 ile ilgili Görsel.....	103
Şekil 53: Tweet 49 ile ilgili Görsel.....	104
Şekil 54: Tweet 50 ile ilgili Görsel.....	104

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AGİT: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı

AIDS: Edinsel Bağışıklık Yetmezliđi Sendromu

AİHM: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

AİHS: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

AKBK: Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi

AKP: Adalet ve Kalkınma Partisi

BM: Birleşmiş Milletler

CİMER: Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi

DİA: Devletin İdeolojik Aygıtları

DP: Demokrat Parti

İYİP: İyi Parti

KİA: Kitle İletişim Araçları

KYK: Kredi ve Yurtlar Kurumu

LGBTİ+: Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transseksüel, İnterseksüel, diğer cinsel yönelimler

MHP: Milliyetçi Hareket Partisi

TCK: Türk Ceza Kanunu

TDK: Türk Dil Kurumu

TOKİ: Toplu Konut İdaresi Başkanlığı

YUKK: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

ZP: Zafer Partisi

GİRİŞ

Günümüz teknolojiyle internet hızla yaygınlaşmıştır. İnternetin yaygınlaşmasıyla beraber yeni medya araçları içerisinde yer alan sosyal medyaya insanlar kolaylıkla ulaşmaya başlamış, görüşlerini zaman ve mekândan bağımsız olarak özgürce dile getirmektedir. Bununla beraber insanlar birer kullanıcı haline gelmiştir. Sosyal medyadaki kullanıcılar toplumun çeşitli kesimlerinden oluşmaktadır. Bu kullanıcılar, iyi-kötü, olumlu-olumsuz, yalan-yanlış tüm görüşlerini paylaşmakta ve kullanıcıların yaptıkları bu paylaşımlarda nefret söylemi ve yanlış bilgi olabilmektedir. Oluşabilen bu yanlış bilgi ortamında kullanıcılar bilgi kirliliğini hızlıca dolaşıma sokmaktadır. Paylaşılan gönderiler yanlış bilgi yoluyla nefret söylemlerine neden olmaktadır.

Arap Baharının etkisiyle Suriye’de 15 Mart 2011 yılında başlayan iç savaşın, nisan ayında ülke çapına yayılmasıyla ülkemize çok sayıda Suriyeli sığınmak durumunda kalmıştır. Hükümetin, açık kapı politikasıyla beraber sığınmacılar için Suriye sınırına yakın illerde çadır ve konteyner kentleri kurulmuş. Durumu iyi olan, ulaşım imkânı bulan Suriyeli sığınmacılar, Avrupa ve diğer ülkelere göç ederken bazı sığınmacılar çadır ve konteyner kentlerden çıkıp geçinebilmek, iş kurmak, kendilerine yeni yaşam alanı yaratmak amacıyla başta İstanbul olmak üzere Ankara, İzmir, Gaziantep gibi büyük şehirlere yerleşmişlerdir.

Hem gündelik yaşam içerisinde hem de sosyal medya uygulamalarında Suriyeli sığınmacıların Türkiye’de bulunmaları, yaşama koşulları, biçimleri, farklı görüş ve düşüncelerin oluşmasına sebep olmuştur. Suriyelilere karşı olumlu görüşlerin yanında yeni medya ortamı aracılığıyla sosyal medya uygulamalarında, nefret söylemi ve yanlış bilgi içeren gönderilerle Suriyeli sığınmacılar hedef gösterilmektedir. Geçmişte, geleneksel medya araçlarıyla beraber sosyal çevrede dolaşıma sokularak yaygınlaştırılan nefret söylemi ve yanlış bilgi, iletişim teknolojilerinin gelişimiyle günümüzde farklı yeni medya araçlarında da etkili olmaktadır. Tezde nefret söyleminin, yanlış bilginin ne olduğu, ne tür pratik, motivasyonlarla üretildiklerine değinilecek olup Twitter’da Suriyeli sığınmacılara yönelik üretilen nefret söylemi ve yanlış bilgi ele alınacaktır.

Çalışmada, Twitter’da nefret söylemi ve yanlış bilginin kullanıcılar tarafından kolaylıkla üretilerek dolaşıma sokulduğu varsayımına temellendirilmekte olup varsayım doğrultusunda tezde, her geçen gün yeni medya bağlamında Twitter’da yaygınlaşan nefret söylemi ve yanlış bilgiye dikkat çekmek; incelenen gönderilerde ayrımcılığı,

ötekileştirmeyi, ırkçılığı, nefret söylemi ve yanlış bilgiyle beraber dezenformasyonu teşvik eden gönderilerin paylaşıldığını ortaya koymak amaçlanmaktadır.

Bu çalışmada, Twitter’da 1 Haziran – 31 Ekim 2022 tarihi aralığında paylaşılan haberler, kişisel görüşler, kanaat önderlerinin yorumları, alıntıları incelenerek içerisinde nefret söylemi ve yanlış bilginin ne türde olduğu, küfür, hakaret, aşağılama, damgalama, abartma, yükleme; yanlış ve doğruluğu bulunmayan bilgi, yalan haber, gerçek bilgiyi çarpıtma gibi amaçlarla paylaşılmış gönderiler, araştırmanın yöntemi olan betimsel içerik analizi metoduyla analiz edilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

NEFRET SÖYLEMİ/SUÇU, MEDYA VE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ İLİŞKİSİNE KAVRAMSAL VE KURAMSAL BAKIŞ

Tezin birinci bölümünün ilk başlığında, ilk olarak söylem ve nefret kavramı tanımları yapıp, açıklanacak. Arkasından nefret söylemini oluşturan unsurlara yer verilecektir. Sonrasında nefret söylemine giriş yapılacak olup nefret söylemi türleri, nefret söylemi ve medya ilişkisinden bahsedilecektir. Son olarak da nefret suçu açıklanacak ve nefret söylemi/suç kavramlarının ifade özgürlüğü bakımından ilişkisine değinilecektir.

1.1. Söylem Kavramı

Cook (Evre, 2009, s. 108), *söylem* kavramını “*dilin kullanımı, yani dille yapılan iletişim*” olarak tanımlanmaktadır. İngilizcede *discourse*, Fransızcada *discours* kelimelerinin karşılığı olan *söylem* köken itibarıyla, Latince *discurrere* (gidiş geliş, oraya buraya koşuşturma) ve *discursus* (yayılma, erime, uzaklaşma) kelimelerinin farklı yorumlamalarına karşılık gelmektedir. “*Söyleyiş, söyleniş, sesletim, telaffuz, ifade*” biçiminde, Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğünde tanımlanmakta olup “*bir şey hakkında iletişim ve özne hakkında uzun uzadıya konuşma*” gibi mecaz anlamlarıyla da kullanılmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2022).

Toplumsal hayat içerisinde söylemi inşa eden anlamın üretilmesine ve dolaşıma sokulmasına olanak sağlayan araç *dildir*. *Dil*; mesajı, düşüncüyü ve ideoloji taşıyan bir araç olarak hem dünyanın anlamlandırılması, gerçekliğin açıklanmasını sağlayan bir pratik hem de temelinde *ideolojik* bir olgudur. Dolayısıyla dil ve onu oluşturan unsurlar (işaret, kelime) nesnel değil, öznelidir. Her unsur belli bir çıkar ve dünya görüşünü dile getirmektedir. Bu bağlamda, söylemler dil pratikleriyle ortaya çıkan dil olgusunu temeli olan *ideolojik* kökenli düşüncelerin mantık çerçevesi içinde birbirleriyle bağlantılı hale getirip bir konu bağlamında oluşturdıkları bütünlükleri temsil etmektedir. *Söylem*, toplumsal pratiklerin en önemli unsurlarından bir tanesidir. İdeoloji somut olarak dil içerisinde kodlanır ve iktidarlar ilişkileriyle mücadele alanı olarak gördükleri gerçeklikleri yeniden inşa etmektedir. Dolayısıyla söylemler, belli insan gruplarının diğer insan grupları arasında belli bir zaman dilimi içerisinde ilişkili olarak geliştirdikleri ifade, bilgi ve düşünceleri içeren ideoloji kavramıyla yakından ilişkilidir. Bu anlamda, Van Dijk’a göre *söylem*, gündelik hayat içerisinde toplumsal pratikleri doğrudan açıklayabildiği gibi ideolojileri aktaran tek olgudur (Van Dijk T. A., 2015b, s. 100).

Özne, bilgi ve tarih kavramları Foucault'ya göre *söylem* tarafından birleştirilmektedir. *Söylem*, belirleyici, seçici ve aktarıcı unsurları kendisinde barındırmaktadır (Doltaş, 2009, s. 49). İktidar ve toplum için söylem her zaman belirleyici konumdadır. *Söylem* temelinde ideolojiktir. *Söylem*, dil ile gerçekleştirilmekte olup ideolojilerin öğrenilmesi ve ideolojilerden etkilenmesi dilin kullanımıyla ilgilidir. Söylemin farklı türleri bulunmakta, genellikle bazı türleri öğretme amaçlıdır. Bundan hareketle *söylem* olgusu; dil, iletişim ve etkileşim kavramlarıyla bağlantılıdır. Foucault, aydınlanmayla beraber din-tanrı merkezli yapının yerini akla bıraktığını böylece söylem olgusu bir bilgi türü yarattığını belirtmektedir. Aydınlanmayla birlikte söylemle bilgi üretilmesi yaygınlaşmıştır (Mavi, 2012, s. 4).

Cevdet Özdemir, *söylem* kavramını kimlik kavramıyla beraber ele almaktadır. *Söylem*, kimlik olgusundan bağımsız değildir; iki olgu birbirinden doğmaktadır. Söylem ve kimlik birbirinden beslenmektedir. Bireyle beraber metalaşan söylem ayrıca bir şekil almaktadır. Söylem olgusu yaşanan durumların farklı biçimlerde ifade edilme durumudur. Söylemlerde bir aidiyet ve kimlik mevcuttur (Özdemir, 2001, s. 113). Söylem, bireylere ait farklılıkları içerisinde barındırmakta ve yeni farklılıklara zemin oluşturmaktadır. Söylem olgusunun ortaya çıkışı, izlediği yol ve günümüzde bu kavramın disiplinler arası bir eleştirel yaklaşım olarak daimî bir şekilde yeniden üretildiğini gösteren Potter ve Reicher (Göregenli, 2013c, s. 58), söylem teorisini bir paradigma üzerinden anlaşılmayacak, dinamik ve karmaşık yapıda olduğunu belirtmektedir. Psikolojinin bir dalı olan sosyal psikoloji de söylemin toplumsal bir pratik olduğu tanımı yapılmaktadır. Dolayısıyla söylem, insan gruplarının toplumsallaşmasıyla beraber somutlaşıp bu toplumsallaşma içerisinde insanların kullandığı dil ile şekillenmektedir.

İktidar ve söylem olguları arasındaki ilişkinin altını çizen T. Van Dijk, söylem bireylerin eylemlerinin yanında zihin yapılarını kontrol eden bir olgudur. İktidar, bireylerin eylemlerini, ne yapıp-yapamayacaklarını kontrol eder ve hükmeder. Bu eylemler kontrol altına alındığında onlar üzerinde bir tahakküm sağlar ve iktidarını kurar. İktidar kavramı, toplumsal olmanın yanında bilişsel bir çerçeve içerisinde yalnızca insanların ne yapıp-yapamayacaklarının yanında onların fikirlerini, tutumlarını, isteklerini, planlarını, düşüncelerini ve dünya görüşlerine tahakküm kurmakta, tüm unsurlarıyla denetim ve kontrol altına aldığı anlamına gelmektedir. Bu bağlamda, bireylerin gelecekte yapacağı eylemleri kontrol altında tutmayı mümkün kılan önemli bir denetim aracı olduğu görülmektedir (Van Dijk T. A., 2010, s. 12-13).

Hayatımızda, söylem ve iktidar kavramlarının önemli bir yere sahip olduğunu belirten Van Dijk, söylem ve iktidar kavramları birbirleriyle ilişkili, insanları/iktidarı kontrol altında tutabilen iki kavramdır. İktidar, söylemi kontrol altına almak için insanların eylemleri aracılığıyla söylemlerini de denetler. Söylemi kontrol etmek sadece bireylerin eylemlerini değil, zihin kontrolünü de sağlayan bir olgudur. Söylem aracılığıyla birçok kişi herhangi bir fikri, düşünceyi ve ideolojiyi benimseyebilmektedir. İnsanlar üzerinde söylemin kontrolü önemli bir etkiye sahiptir. Söylem kontrolü, *Kitle iletişim araçları* (KİA) aracılığıyla yapılmakta ve ulaştığı insanların zihinlerini kontrol etme olanağı elde etmektedir. Böylelikle insanların ne yapıp-yapmayacaklarının, konular hakkında nasıl, ne düşünecekleri, nasıl davranışlar ve tutumlarda bulunacaklarının bir denetime tabii olacağı görülmektedir (Van Dijk T. A., 2010, s. 12-13).

Söylem ve bağlam kavramlarını bir arada düşünerek çözümleme yapılması gerektiğini söyleyen Dijk, söylemi ele alırken sadece metin ve ifadelere bakılmamalı, bağlamla beraber ele alınmalıdır. Çünkü, söylem olgusunun denetlenmesi bağlamı kontrol etmekle mümkün olmaktadır. Bağlam, Van Dijk'a göre sosyal bilimler ve dilbilimi gibi alanlardan ya da araştırma yöntemlerinden biri olan geleneksel söylem analiziyle elde edilen bilgilerle bireylerin durumunun topluma olan yansımalarıyla oluşan bir olgudur. Fakat yapılan tanım dışında yaş, ırk ve iktidar gibi olguların birbiriyle direkt bağlantılı olmadığını belirtmektedir. Bağlam, durumun veya durumların bireylerin kafasında ne şekilde yer bulduğuyla alakalıdır. Böylece bağlam da nesnel olarak değerlendirilmemeli, öznel olarak değerlendirilmelidir. Söylem kavramını, toplumsal bağlam içerisinde dilin kullanımına bağlı olarak irdeleyen T. Van Dijk, söylemin iktidar ile dil ilişkisine ve söylemin ideolojiden bağımsız olarak düşünülmemesine dikkat çekmektedir (Van Dijk T. A., 2010, s. 14).

Söylem, dilin kullanımıyla bağlantılı bir olgudur. Söylem olgusuyla dil arasında güçlü ilişki bulunmaktadır. Söylem olgusunu dille sınırlandırmamak gerekir. Dil olgusu ideolojileri taşıyan, egemen konumda olan ideolojinin çıkarına kullanılan olgudur; söylem ise iletişim süreçlerinin tamamını kapsayan, toplum ilişkilerini ve diğer yapıları yeniden üretmesini sağlamaktadır. Egemen ideolojiler medya aracılığıyla söylemleri yaratmakta, söylemlerde ideolojilerinin ortaya çıkmasına olanak sağlamaktadır. Söylem; tema, metinlerdeki vurgu, yapı, renk ve multimedya gibi unsurlarla somutlaşır. Medya bu unsurları sıklıkla kullanmakta, haberlerde hangi konuların ele alınacağı ya da alınmayacağını, vurgulanacağı gibi nasıl sunulacağını belirlemektedir. Böylece söylem

dil aracılığıyla oluşmakta, ideoloji de dil aracılığıyla metalaşmaktadır. İktidar bu gibi baskılama uygulamaları nedeniyle üretici konuma da gelmektedir (Çavdar, 2012).

1.2. Nefret Kavramı

Nefret, bir duygu durumudur. İnsanların, duygu ve düşüncelerine karşı verilen öfke ve tiksinti gibi duygusal tepkilerle beraber düşmanlığa yönelik bir eğilim olarak tanımlanabilmektedir. *Kişilere ve şeylere* yöneltilmiş duygular olarak bilinen nefret kavramı çeşitli anlamlarda kullanılmaktadır. Kişi ve grupları hedef alarak kötülüklerini istemek, olumsuz hisler beslemek, herhangi bir nesneyi beğenmeme gibi anlamlarda kullanılmaktadır. (Ataman, 2012, s. 50-51). *Nefret* kavramının, Antik Yunancadaki karşılığı *kedos*, Fransızcada *haine*, İngilizcede *hate*, Almancada *hassen* kelimeleriyle ifade edilmektedir. Türkçede ise “*bir kimsenin kötülüğünü, mutsuzluğunu isteme*” gibi duygular anlamına gelmekte, *tiksinti* ve *tiksinme* karşılığına gelmektedir (Türk Dil Kurumu, 2022). Her insan nefret duygusuna sahiptir. Örneğin, ıspanak yemeğini yiyen ve sevmeyen kişi ıspanak yemekten nefret ederim diyebilmektedir. Ama genelde *nefret*, bir ideolojinin unsuru olduğu için bireyler kendilerini ve karşısında gördüğü başka yani *öteki* olan ideolojinin belirlediği çerçeve içerisinde kendilerini konumlandırırlar. *Nefret*, kimlikle özdeşleştirildiğinde ise artık o kimlikten kendilerini nefret edilen gruptan bağımsız olarak ayrı tutamazlar.

Nefret kavramı, geçmişten günümüze kadar birçok tanımlama çalışmalarıyla sosyal bilimciler ve filozofların üzerinde durduğu konulardan biri olmuştur. Spinoza *nefret* kavramını, bazı dışsal durumların etki etmesiyle eşlik ettiği üzüntü ve acı durumu olarak tanımlar. Darwin, nefretin öfke gibi özel bir duygu olduğu, herhangi bir belirgin yüz işareti olmadığını belirtirken Hume ise sevgi ve nefret gibi kavramları duygu olarak tanımlanamayacağı fikrini benimsemiştir. Çünkü, sevgi ve nefret kavramları duygusal izlenimlerle içsel yakınlık gibi durumlara indirgenmeyecek duygu durumlarıdır (Royzman, Clark, & Rozin, 2004, s. 4). Hume bu durumun temel nedeni olarak sevgi ve nefret duygularının herhangi bir durumla karışmamış ve yalın bir nitelikte olduğunu belirtmiştir (Ataman, 2012, s. 53).

Bir diğer görüşse *nefret* olgusunu daha ileriye götürerek nefretin tek başına duygu durumu olmadığını *duygusal bir tutum* ve *sendrom* şeklinde değerlendirmekte, başka bir yaklaşımda da sevgi kavramı temel alınarak bağlılık, tutku ve yaklaşma gibi üç farklı eylem hissi ile ifade edilmektedir. *Nefret* kavramının, günümüzdeki popüler görüşü ise kişiselleştirilmiş, genelleştirilmiş ve küreselleştirilmiş öfkenin farklı unsuru şeklinde

nitelendirilmektedir. Ayrıca araştırmacılar buna en yakın örnek olarak *vatanseverlik* kavramını örnek olarak vermektedir. Kendilerini hayatı boyunca vatansever ya da milliyetçi olarak adlandırmayan çoğu kişi, söz konusu ülkesinin çıkarlarıyla alakalı bir durum yaşandığında kendilerini vatanına, milletine sadık vatandaş olduğunu göstermekte, tutkuyla bu kavramlara bağlanmakta olup azınlıkta olan ötekine nefret duyabilmektedir (Ataman, 2012, s. 56).

Nefret konusu üzerine günümüze kadar birçok tanımlamalar yapılmakta, bu tanımlamalara bakıldığında da nefret olgusu üzerine kabul edilen tek bir tanımın bulunmadığı görülmektedir. Tanımlamalar bağlamında insanların herhangi bir nesneye, kişiye veya durumlara karşı hissettikleri duygu olan nefret, mekân, zaman unsurlarından bağımsız olgular şeklinde karşımıza çıkabilmektedir. Örnek vermek gerekirse bazı çocukların ıspanak yemekten ve ders çalışmaktan nefret etmesi, bir kişinin kendisi gibi düşünmeyen, yaşamayan öteki olarak nitelediği ırka mensup kişilere, kadınlara ve diğer cinsel kimliğe mensup insanlara karşı nefret ettiği görülmekte ve bu tür nefret örnekleri çoğaltılabilmektedir. Fakat ideolojinin parçası olan, bireyler kendisi ve grubunu; öteki ve onun grubuna, ideolojinin çevrelediği alan içerisinde konumlandırır, bu bağlamda kendimizi tanımlamak için ötekinin varlığına ihtiyaç duyduğumuzu belirten Žižek, ötekinin bizim hakkımızda düşündüğü bizim açığa çıkarmadığımız kendi benliğimizin özüne kazınır (Žižek, 2002). Bu durumla da bir kimliğin parçası olan nefret olgusu, artık o nefret edilen grupla kimlik ayrı olarak tanımlanamaz (Çayır, 2010, s. 48).

Nefret duygusu bu bağlamda kimi zaman yalnızca bir duygu, tutum ve önyargı unsurlarından ziyade bireylerin ve toplumların içinde sabit zararsız bir duygu durumuyken bazı zamanlarda dış etkenler aracılığıyla dinamik hale gelip, eyleme dönüşerek söylemden, şiddete ve sonrasında suça dönüşebilmektedir. Dolayısıyla nefret, duygu durumundan çıkıp tutum ve davranış durumlarına dönüştüğünde öteki üzerinden olumsuz tavırlar sergilerken dışlama, ötekileştirme, ayrımcılık ve yok sayma şeklinde büyük sorunlar yaşanmaktadır. Bu bağlamda, nefret söylemiyle birey yaşam olmak üzere toplumsal yaşam üzerinde olumsuz etkileri olan duygu durumu olan nefret olgusunu birbirinden ayırmak gerekir. Nefret söylemi günümüzdeki önemli sorunlardan biridir. Bu sorunun ortaya çıkışına sebep olan unsurlara ayrıca değinmek gerekmektedir.

1.3. Nefret Söylemini Oluşturan Unsurlar

Nefret söylemi oluşturulurken belli başlı unsurlar kullanılır. Bu başlık içerisinde nefret söylemini oluşturan unsurlardan olan damgalama, kalıpyargılar, önyargılar, ayrımcılık, ötekileştirme ve yabancı düşmanlığı kavramlarına değinilecektir.

1.3.1. Damgalama (Stigma)

Damga ve *Damgalama* kavramları, ilk olarak Yunanlılar tarafından ahlaki bağlamda normal görülmeyen, kötü görülen kişileri, suçluları, köleleri ve hainlerin vücutlarına uyguladıkları işaretlerle kullanılmaya başlanmıştır. Hayatlarının sonuna kadar bu işaretlerle *damgalanmış* ve *lekelenmiş* kabul edilmekte, diğer insanlardan kolayca ayırıt edilmişlerdir. Kamusal alanlarda kaçınılması gerektiği herkese bu sayede duyurulmuştur (Goffman, 1986, s. 1-2). Grekçede *iz*, *yara*, *işaret*, *kara leke*, *delik* ve *delmek* gibi anlamlarda kullanılmıştır (Bostancı, 2006, s. 33). Günümüzde ise damga kelimesi, yakın anlamda kullanılan, *aşağılanma*, *yüz kızartıcı durumlar*, *itibar düşüklüğü* ve *gözden düşme* gibi ifadelerle karşılık gelmektedir (Türk Dil Kurumu, 2022).

Erving Goffman *damgalama* kuramının sosyolojideki öncüsü olarak *damga* kavramını, insanların sahip olduğu özelliklerle toplumca kabul edilen değerler arasında kurulan özel ilişki biçimi olarak tanımlamaktadır. Belirtilen tanım doğrultusunda negatif olan ilişki biçimleri toplumun onayladığı değer ve normları karşılamayan bireyler damgayla yüz yüze kalmaktadır. Goffman, damgalanmış bireyi değer verilmeyen, toplumdan sayılmayan ve çoğu zaman insan yerine konmayan şeklinde ifade etmektedir. Günlük yaşantımızda da söylemlerimiz içerisinde kendi anlamları dışında farklı bir anlamı olmayan; hasta, deli, sakat, geri zekalı adam-kadın, gayri meşru çocuk gibi damgalama sözcüklerini bilmeden ya da bilerek kullandığımızı belirtir. Günlük söylemlerde bireylerin söylemlerine dikkatli bir şekilde baktığımızda genellikle kendisinin güçlü ya da farklı biri olduğunu göstermek istediğinde karşısında bulunan insanları, herhangi bir şekilde etiketledikleri ve etiketledikleri gibi ötekileştirdikleri de görülmektedir. Goffman bu durumu, damganın güçle bağlantılı bir fenomen olduğunu belirtmektedir (Goffman, 1986).

Toplumsal grupların oluşturduğu kurallara uymayanları *dışardakiler* olarak etiketleyen ve *sapmayı* yarattıklarını belirten Becker, gruplara ait normlar (bu kurallar oluşturulurken gücü elinde olan egemenler belirleyici konumdadır ancak bu normlar yine de gruplarla birlikte oluşturulmaktadır) grup için en uygun olan davranış olarak tanımlamakta olup bu normlara uymadığı zaman bireyi öteki yapmaya yetmektedir.

Böylelikle sapma durumu, bireylerin eylemlerinin bir sonucundan bağımsız, kuralların ve yaptırımların uygulanması bu durumun sonucudur. Etiketlemenin ya da damgalamanın başarıyla uygulanmış olduğu birey de *sapmış* olarak tanımlanmaktadır (Becker, 1967, s. 29-30).

Damga olgusuna değer düşürücü bir özelliğin neden olduğunu belirten konuyla ilgili çalışmalarda, dünyadaki tüm ülkelerde sosyal unsurlar üzerine temellenen, farklı kültürlerarası ilişkiler sırasında *damgalama* yaşanabileceği belirtilmektedir. Çam ve Çuhadar *damgalamayı*, bir kişinin ya da grubun cinsiyet, din ve etnik köken, fiziksel yetersizlik, akıl hastalığı, AIDS hastalığı gibi özelliklere dayanarak kusurlu, gözden düşmüş ve olumsuz olarak değerlendirilmesi şeklinde ifade etmektedir (Çam & Çuhadar, 2011, s. 136). Bu değerlendirme sonucunda ise kişi ya da gruplar farklılıklar üzerinden damgalanmakta ve birçok olumsuz özellik farklılıklar temelinde kişi ve gruba atfedilmektedir. Bu çerçevede doğrultusunda ele alınan damgalama olgusu temelinde önyargılarla desteklenen davranışlar olarak toplumun hedefi olan birey ve gruplara karşı aldığı olumsuz tutumlar şeklinde karşımıza çıkabilmektedir. Damgalanıp tüm olumsuzlukların yüklendiği bu kişi ya da gruplar sonrasında toplumdan uzaklaştırılır ve yok sayılır. Böylelikle damgalamanın sonucu olan ayırmak ve dışlamak olguları gerçekleştirilmiş olur (Taşkın, 2004, s. 3).

1.3.2. Kalıpyargılar (Stereotipler)

Kalıpyargı kavramı Grekçe kökenli olup *streos*, katı, sağlam ve dayanıklı; *typos*; tip, nitelik ve karakter anlamlarına gelen kelimelerin birleşmesinden oluşmaktadır. *Kalıpyargı* kavramını ilk kez güncel anlamıyla kullanan Walter Lippmann (Lippmann, 1922)'a göre *kalıpyargı*, sosyal sınıfları betimleyen *beyindeki resimler* olarak tanımlanmıştır. Lippmann, kalıpyargıları bireylerin kendilerini savunmaları için oluşturduğu savuma mekanizması olarak görmüştür. Bu görüşe göre kalıpyargılar bizim kendi benliğimizin (*kimlik*) yaşadığımız toplum içerisinde sahip olduğumuz statü ve haklar, değer bilincimizin bir göstergesi olarak görülmektedir. *Kalıpyargılar*, hayatımız boyunca sonradan öğrenmiş olduğumuz kalıplaşmış düşüncelerde olduğu gibi okuduğumuz, gördüğümüz ve izlediğimiz her şey medya aracılığıyla farkında olmadan bilinçaltımıza yerleşen yargılardır.

Kalıpyargı kavramıyla *önyargı* kavramı birbirine yakın kavramlar olduğu için sıklıkla karıştırılır. Bu iki kavram, toplumu ilgilendiren sosyal gerçekliği şema haline getirir. Belli bir grubu sevmediğini söylemek önyargı durumuyken o grubu sevmeme

nedenlerini grup üyelerinin özelliklerine atfetme bir kalıpyargı durumudur. Başka bir deyişle kalıpyargılar, grubun üyelerine yüklenen aşırı genellenmiş inançlardır. Kalıpyargılar, genellikle olumsuz kullanımının yanında olumlu da kullanılmaktadır. Olumsuz ve kalıplaşmış yapıda kullanılan kalıpyargılar kolay kolay değişmemektedir (Ataman, 2012, s. 64). “Erkekler ağlamaz”, “Kadınlar matematikten anlamaz”, “Sarıışınlar aptaldır”, “Suriyeliler pistir”, “Çingenerler hırsızdır” gibi ifadeler kalıpyargılara örnek olarak verilebilir (Demirtaş Madran, 2012, s. 33).

İnsanları ve grupları sınıflandırıp kategorilere ayırarak zihinde belirli özellikler yaratan kalıpyargılar, ancak bu özellikleri bireylerin üzerinden genelleştirmesi grup içerisinde olan bireylerin taşıdığı özellikleri grup üyelerinin de bu özellikleri taşıdığını ve aynı görüşte oldukları algılarını da yaratmaktadır. Herhangi birini ya da grup üyesini tanımaya başlamamızla ilk olarak öğrendiğimiz ve zihnimizde yer alan kalıpyargılarla ilerleriz. Örneğin, eğer bir grup hakkında zihnimizde olumsuz yargı taşıyorsak o grup içerisindeki bireyi onu tanımaya çalışmaya başlamadan önce zihnimizde oluşan yargılarla etiketleyerek genelleme yapabilir ve farkında olmayarak önyargıyı temel alan yaklaşımda bulunabiliriz. Bunun nedeni ise dünyayı anlamlandırmak için yürütülen çabadır. Bu anlamlandırma çabası insanların çevresini kategorize etme ve sınıflandırma merakıyla açıklanmaktadır. İnsanlar, bireyleri kimlik ve özellikleriyle gruplandırarak değerlendirmektedir (Göregenli, 2012a, s. 23).

Kalıpyargıların oluşmasında önemli rol oynayan gruplandırma olgusu, insanlar hakkında öngörde bulunmayı kolaylaştıran sınıflandırma unsurudur. İnsanlar, kendi kimlik ve özelliklerini temel alarak toplum içindeki diğer birey ve grupları kategorize ederek bireylerin cinsiyet, cinsel yönelim/kimlik, dini inanç ve etnik köken olmak üzere kişisel özellikleri gibi sosyal statüleri kullanmaktadır. Kalıpyargıların oluşturulma sürecinde sosyal düzey içinde birtakım sosyal eylemleri açıklayan ya da meşrulaştırıcı bir şekilde grupların ideolojileriyle yaratılmasından, devam ettirilmesine kadar birçok katkıda bulunur. (Göregenli, 2012a, s. 23).

1.3.3. Önyargılar

Önyargı, İngilizcede *prejudice* veya *bias* kelimelerine karşılık gelir. Kelimelerin kaynağı Fransızcadır. *Prejudice* kavramı, Latincedeki *prejudicium* ve *praejudicium* kelimelerinin karşılığı olan haksızlık ve adaletsizlik anlamlarında kullanılan kavramlardan türetilmiştir. *Bias* kavramı, Grekçe kökenli olup *epikarsios* kelimesine dayanan nefret, düşmanlık, haksızlık ve zarar anlamlarına gelen kavramlardan

türetilmiştir. Bu kelime daha sonrasında Latinceye *bigassius* olarak geçmiştir (Ataman, 2012, s. 62).

İnsanlar, toplumsal yaşam içerisinde birbirlerini biz ve onlar ikiliği üzerinden kategorilere ayırmaktadır. Kategorilerin ilk basamağı ise önyargılı düşünceler olan sosyal kategorilerden oluşmaktadır. Bu sosyal kategoriler; cinsiyet, dini, etnik köken, ırk, fiziksel farklılık, siyasi düşünceler gibi özelliklerdir. Bu özelliklerle bireylerin, gruplara karşı bulundukları yargılardır. Herkes yaşadığı coğrafyanın, toplumsal ve kültürel yapısının farklı olması nedeniyle zihinlerinde kategoriler oluşturmakta, kişilerin zihinlerinde oluşturdukları kategoriler farklılıklar göstermektedir. *Önyargı* hakkında ilk çalışmaları yapan Gordon W. Allport, *önyargıyı* bir kişinin yer aldığı grubun özellikleri nedeniyle ona karşı oluşturulan düşmanca bir tavır olarak belirtir (Ataman, 2012, s. 63).

Önyargılar bilgi ve deneyimden yoksun, olumlu-olumsuz, daha önceden herhangi bir konu ya da birey ve grup hakkında zihinde edinilen, kanıtlanabilirliği şüpheli duyular temel alınarak oluşturulan yargılardır. *Önyargılar*, grup temel alınarak oluşturulduğunda sosyal ilişkilerin kurulmasına engel olabilen eylem durumuna dönüştüğünde *ayrımcılık* durumunu ortaya çıkarmaktadır. *Önyargılar*, birey ya da grup hakkında *yanlış, olumsuz* ve *genelleyici* tutumlardır [Allport'tan akt. (Gürkaynak, 2012, s. 256)]. Birey ve gruplar birbirleri hakkında ayrımcılığı körükleyen önyargılarla olumsuz söylem, genellemeler aracılığıyla iletişim yok olabilmekte, düşmanlık ve çatışmalar ortaya çıkabilmektedir. *Önyargılar* kavramına, “*başkaları hakkında düşünmek ayrıca yeterli gerekçeler olmaksızın kanaatlerde bulunmak*” şeklinde kısaca bir tanım yapan Allport, önyargı eylemlerini; *çekinmek-uzak durmak, ayrımcılık, yabancı karşıtlığı, fiziki saldırı* ve *imha* gibi başlıklar içerisinde açıklanmıştır:

“(1) *Çekinmek-uzak durmak*: Eğer önyargı oldukça güçlüyse, birey hoşlanmadığı gruptan uzak durur. Burada önyargının doğrudan bir zarar verici etkisi yoktur. (2) *Ayrımcılık*: Önyargının daha da güçlü olduğu durumlarda kişi ayrımcılık nedeniyle politik haklardan, eğitimden, barınma hakkından vb. yararlanamaz. (3) *Yabancı karşıtlığı*: Çoğu insan yabancılar hakkında bir önyargıya sahiptir. Bunu da açık bir dille arkadaş ortamlarında dillendirir. Ancak bu patetik bir söylemin ötesine asla geçmez. (4) *Fiziksel saldırı*: Kişi rengi, dini, ulusal kökeni vb. nedenlerle saldırıya uğrar. (5) *İmha*: Önyargının en uç noktasıdır. Kendisini linçler,

pogromlar, katliamlar ve soykırım olarak gösterir.” [Allport’tan akt. (Ataman, 2012, s. 63)].

Sınıflandırma eğiliminde olan her şeyi sınıflandırabilen insan beyni, önyargıları önleyemediği, karşılaştığı durumlarda önceden oluşturduğu şablonları devreye sokan yapıda olduğunu belirten bazı teorilerde, önyargılar eksik bilgi içeren dünyayı anlamlandırmaya ve karşılaşılan olaylar hakkında fikir üretmek gibi hatta hayatta kalmaya yardımcı olan bir unsur olduğu belirtilmektedir (İlhan & Çevik, 2013, s. 54).

1.3.4. Ayrımcılık

Ayrımcılık Latince ayırma anlamına gelen *discriminato* kelimesiyle tanımlanmakta olup İngilizcede *discrimination*, Almandada *diskriminierung* kelimelerine karşılık gelmektedir. Oxford sözlükte, “*toplumdaki birine veya belirli bir gruba diğerlerinden daha az adil davranma pratiği*” şeklinde tanımlama yapılmaktadır (Oxford Learners Dictionaries, 2022). Ayrımcılık, bir grup ve grup üyelerine karşı oluşturulan önyargılardan kaynaklanan hor görme, kaçınma, hoşlanmama, nefret ve farklı muameleler şeklinde olumsuz duygular içeren davranış ve tutumlardır. Ayrımcılığın temelinde birey ve grupların cinsiyet, cinsel kimlik/yönelim, din, dil, etnik köken, kültürel pratikler, engellilik gibi kişisel özellikleriyle toplumda çoğunluk ve baskın gruplara dâhil olmaması, farklı muamelelere tâbi tutulması, zarar görmesi veya bu ihtimallerle karşı karşıya kalınması durumları yatmaktadır. Bundan hareketle ayrımcılığın nedenlerini açıklamaya çalışan *sosyal baskınlık kuramına* göre de toplum arasında sosyal bir hiyerarşi bulunmaktadır (Göregenli, 2013a, s. 26).

Toplum içerisinde bütün kaynakları kontrol eden egemen konumda olan gruplar, kendi egemenliğini kaybetmemek, devam ettirmek amacıyla ırkçılık, cinsiyetçilik gibi negatif ideolojik fikirleri savunmakta savundukları fikirlerin normal olduğunu anormal olarak gördükleri farklı kimliklere sahip grupları, sosyal hiyerarşi içinde *aşağı* veya *dezavantajlı* olarak konumlandırmaktadır. Konumlandırma süreci sonrasında çoğunlukta olan grup, *aşağı* ve *dezavantajlı* gördüğü grupları etiketleyerek tanımlamada bulunur ve damgalayabilir. Böylelikle baskın konumda olan grup, *aşağı* olarak nitelene gruplarla alakalı kalıpyargılar üretmekte, ayrımcılığı kolaylaştırmaktadır (Çayır, 2010, s. 47-48).

Ester Zonana ve Yuda Reyna, ayrımcılığın kim[ler] tarafından yapıldığına dair bir gruplama yaparak üçe ayırmıştır: İlk grup kişi[ler], komşular ya da arkadaşlar gibi bireylerin sosyal çevresi fakat bu grup içerisinde de basit sözlerle başlayan diyaloglarda ayrımcılıkta bulunulabilir, nefret suçuna evrilebilir. İkinci grup, bireyselliğin dışında

toplumu etkileyen kapsamlı bir gruptur. Başta *kitle iletişim araçları* ve *sosyal medya araçlarının* kullanılmasıyla birlikte büyük kesimlere ulaşılabilir. Son grup da devlet belirtilmektedir (Zonana & Reyna, 2012, s. 122). Bir insan ya da grubuna karşı, kimliği veya kişisel özellikleri nedeniyle farklı ya da eşitsiz davranışlarda bulunmak *ayrımcılıktır* (National Research Council, 2004).

Örneğin, Fransızların, Almanların, Çingenelerin, Suriyelilerin; zeki, disiplinli, temiz, aptal, pis, hırsız gibi kelimelerle yaftalanması bir *genellemedir*. *Genelleme*, bireyin bir kişisel özelliğini kimliğiyle özdeşleştirip içerisinde olduğu gruba yönelik hükümlerdir. *Genellemelere*, bireylerin duyguları ve fikirleri eklemleldiğinde önyargı; eyleme dönüştüğü takdirde de ayrımcılık ortaya çıkmaktadır. “Çingeneler hırsızdır, onlardan nefret ediyorum” ya da “Suriyeliler pistir ve onları sevmiyorum” örnekleri önyargıdır; “Çingeneler hırsız olduğu için onlardan nefret ederim, Çingenelerle arkadaş/komşu olmam, iletişim kurmam, Çingenelerle beraber çalışmam, benden ve ailemden uzak olmalarını isterim, eşit görmem, pis oldukları nedeniyle aşağılarım, arkadaşlık-komşuluk yapmam, kötü davranır ve iletişim kurmam” gibi söylemler oluştuğunda *ayrımcılık* ortaya çıkmaktadır (Paker, 2012, s. 43).

Ayrımcılık genelde olumsuz olarak karşımıza çıkmakta olup olumlu olarak yapıldığında *pozitif ayrımcılık*, *kayırmacılık* gibi kişi veya gruba avantaj sağlayan durumlar oluşturmaktadır (Paker, 2012, s. 42). *Ayrımcılık*, kişiler arasında yapıldığı gibi kurumlar tarafından da yapılmaktadır. Oluşan ayrımcı söylemler tehdit seviyesine çıkabilir, bu durumlarda ise ayrımcılık Suriyelilere, Suriyeli ya da Arap olduğu için şiddet gösterebilir. Ayrıca ayrımcılığa dayalı şiddet türleri bireylere karşı basit sözlü tehditlerden, katliamlara kadar uzanabilmektedir.

1.3.5. Ötekileştirme

İnsanlar yaşadığı çevreyi, yaş, meslek, cinsiyet, dini inançlar gibi enformasyonlarla anlamlandırmakta, kendilerini başkaları karşısında *biz* ve *onlar* ikiliği temelinde gruplandırmaktadır. Sosyal varlık olmanın getirdiği bir pratik olarak bireyler sosyal gruplaşma ve sosyal gruplaşmalara bağlı kategoriler oluşturmakta, kendini bir gruba ait olma eğiliminde bulunmaktadır. Bireylerin, kimliklerini inşa etme sürecinde önemli bir konum olarak sosyal kimlik olgusu büyük önem kazanmaktadır (Livberber, 2014, s. 21).

Ayrıca sosyal kimliklerin inşasında önemli bir unsur olan aidiyet duygusu, bireylerin kendilerini ait hissettikleri grupla olan ilişkileri bağlamında kendini *öteki* bireylerden ayrı tanımlamaktadır. Dolayısıyla bu durum toplumsal grupların sınırlarını

oluşturmaktadır. *Biz*, dışlama ve dahil etme pratikleriyle *öteki*yi inşa eder ve beraberinde getirdiği sınıflandırma ile aynı zamanda *öteki*yi zararı çağrıştıracak biçimde sembolize etmektedir. Böylece kimliklerin oluşturulmasında *biz* (iç grup) ve *onlar* ya da *ötekiler* (dış grup) olmak üzere iki ayrımla başlamaktadır. Bu ayrımlardan sonra kişiler, *bizi* yani *iç grubu* sosyal kimliğinin bir parçası olarak görür, ait oldukları grubun bütün özelliklerini olumlu, *öteki* olan yani *dış grubun* özelliklerini de olumsuz olarak nitelendirmektedir. *Biz* ve *öteki* ayrımının sosyal kimliğin inşasında önemli bir yeri vardır. Bizden olana olumlu özellikler, *öteki* olana olumsuz özellikler atfedilmektedir (Karaduman, 2010, s. 2888).

Ötekileştirme, güçlü ve imtiyazlı olanın marjinalleştirdiği kesimler üzerindeki iktidarını korumasını sağlayacak pratikleri içerir. *Ötekileştirme*, bir grubu kendisinden *aşağı* gören bir dünya görüşü öyküsüne sahip kültürlerde üzerinde kolaylıkla gelişip serpileceği verimli bir zemin bulur; farklılıkların olumsuz ve siyasallaştırılmış terimlerle söylemsel inşası, seçkinlerin, siyasilerin sözlerinden gündelik yaşamın mikro ifadelerine kadar her yerde karşımıza çıkar. Bu tür ifadeler, hastalıklı birey veya grupların kendine özgü aşırılıklarından ibaret olmaktan ziyade bir iktidar ilişkisinin ifadesidir (Goldberg, 1997, s. 23).

Bireyler, kendilerini özdeşlendirdikleri *biz* denilen *iç gruba* karşı pozitif önyargılarda yaklaşımlarda bulunup kayırmacılık yaparken *öteki* denilen *dış gruba* negatif önyargılarda bulunarak ayrımcılık yapmaktadır. İnsanlar, *biz* ve *onlar ikiliği* üzerinden kendilerini konumlandırarak *ötekini* dışlamaktadır. *Biz*, *bizi* oluştururken de *öteki* olanı biçimlendirmektedir. Başka bir ifadeyle de bireyler kendilerinin karşısında bir karşıt grubun varlığına ihtiyaç duymaktadır. Ötekileştirmenin temelinde *biz* ve *onlar* ayrımı yer almaktadır.

Özetle, toplumsal yaşam içerisinde *biz* olgusunun karşısında olan her şey *öteki* şeklinde konumlandırılmaktadır. İnsanların kimlikleri bir pota altında eriterek yok sayılmaktadır. Ötekileştirme aracılığıyla ayrımlar yapılır, ötekiler kendilerini *biz* olgusu altında olanların sosyal, ahlaki ve ekonomik değerleriyle anlamlandırmakta, toplumun eksik, bozuk ve sorun yaratan kesimi olarak tanımlanmaktadır. (Kılıç, 2011, s. 148).

1.3.6. Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi)

Yabancı nefreti, korkusu, düşmanlığı ve zenofobi şeklinde tanımlanmaktadır. *Zenofobi* kavramının etimolojik kökeni Grekçe yani Antik Yunancadır. *Zenofobi* kelimesi, *xenos* (ξένος) ve *phobos* (φόβος) karşılığına gelen, *yabancı* ve *korku*

kelimelerinin birleşmesiyle oluşmaktadır (Smelser & Baltes, 2001). Bireyler, aynı toplum içerisinde yaşadıkları, öteki olarak konumlandıkları (yabancı) insanlardan korkmaları, tehdit unsuru olarak görmeleri ve nefret edilmesine verilen isimdir. *Zenofobi*, yabancı bireylerin tehlikeli olduğu düşüncesiyle oluşan korku türüdür [akt. (Özmete, Yıldırım, & Duru, 2018, s. 193)].

Zenofobi olgusu, yabancıların oluşundan rahatsız olmak anlamına gelmekte olup rahatsız olma durumu hem korku olgusunu hem de nefret olgusunu içermektedir. Belirtilen nefret durumu kimi zaman toplum içerisindeki çeşitli kültürel kimliklere mensup kişilere, azınlıklara, yabancılara ve göçmenlere karşı olmaktadır. Bu durum genellikle *kültürel çeşitlilik* içerisinde *öteki* konumda olana karşı öfke ve nefret olgularıyla beraber konu olmaktadır. Herhangi bir ırka mensup, yabancı veya göçmenlere yönelik bir gerekçe bulunmaksızın akıl dışı korkular ve bununla beraber oluşan abartılı savunma davranışlarıdır. Yakushko ise kısaca *Zenofobi*yi, sığınmacılara, göçmenlere ve yabancı olarak algılanan herkese, toplum tarafından geliştirilen duygusal, tutumsal ve davranışsal önyargılar şeklinde tarif etmektedir (Yakushko, 2009, s. 43).

Zenofobi olgusuna dil bağlamında da karşılaşmaktayız. Zenofobi; dili, farklı bir aksanla konuşan bireyin alay konusu edilmesi ve bu durumu bireyin içerisinde bulunduğu grubun özelliklerini atıfta bulunarak küçümsemesi, ayrıca dış etkilere açık olan dilin içerisine girmiş olan yabancı kelimelere gereksiz düşmanlıkla da ortaya çıkmaktadır. *Zenofobik* davranış, gösterenler kendi grubunun ve üyelerinin anormal olan davranışlarını normal olarak görmekte, kendileri için normal olan tutumlar, yabancılar söz konusu olduğunda anormal karşılayıp onlara karşı düşmanlık için meşrulaştırıcı nedenler aramaktadır.

Güngör, *zenofobik* davranışları, hem bu davranış sahiplerini hem de *öteki* ve *yabancı* olarak gördükleri, bu davranışlara maruz kalan kişileri etkilemekte olduğunu belirtmekte yabancı düşmanlığına göçmen ve sığınmacılarda kimlikleri dolayısıyla maruz kalarak toplumsal yaşam içerisinde soyutlanabilmektedir. Diğer bir yandan ise bu davranışlara sahip olan büyük toplumun üyeleri kaygı, korku, nefret ve düşmanlık gibi davranışlar sergilemekte, gergin süreçlerden geçmektedir (Güngör, 2017, s. 212).

Zenofobinin iki türü vardır. Birincisi *büyük toplum* içerisinde yaşamakta olan fakat, *büyük toplum* içerisinde sayılmayan *kişi* ve *gruplara* karşı duyulan *korku* ve *nefrettir*. Genellikle, ülkelerde yaşayan azınlık toplumları (yüzyıllardır beraber yaşayan toplumlar), mülteciler ve göçmenler. Bu gruplara duyulan korku ve nefret tutumu pogrom

hatta soykırım gibi suçların yaşanmasına sebep olabilir. İkincisi ise *kültürel farklılıktır*. Bu durumlarda kültürel farklılıklardan kaynaklı korku bu durumu oluşturmaktadır. Dünyada birçok kültür bulunmakta ve bu kültürler birbirlerinden etkilenmektedir. Günümüzde yaşanan afetler, savaş gibi büyük yıkımlar sonrasında ülkelere yapılan göçlerin artmasıyla beraber ortaya çıkan sosyal sorunlar, kültürel yabancı düşmanlığını toplum içerisindeki bireylerde gittikçe arttırmaktadır (Ural, 2015).

Yabancı düşmanlığı, toplumsal yaşama ve güvenliğe olumsuz yönde etkide bulunduğu gerekçesiyle bireyi tehdit olarak algılar, bu durum çeşitli grupların söylemleri, siyasiler ve KİA'lar vasıtasıyla yaygınlaştırılmaktadır (Güngör, 2017, s. 209). Son yıllarda, iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle beraber geleneksel medyadan farklı olarak yeni medyada, yabancı düşmanlığının görünürlüğü belirgin şekilde artmıştır. Çünkü, yeni medyada bu tür söylemler, daha hızlı ve kolay şekilde yaygınlaşırken paylaşılan gönderilerde yer alan görüşleri benimsemeyen kişiler bile, farkında olmadan bu gönderileri paylaşarak dolaşıma sokmakta ve *öteki* olgusu, üzerinden aidiyetler geliştirebilmektedir (Vardal, 2015, s. 141).

1.4. Nefret Söylemi ve Türleri

Nefret Söylemi bütün birey ve grupları hedef alan olgusal bir durumdur. Birey ve gruplarında hedef olduğu bu olgu çeşitli türlere ayrılmıştır. Bu bölümde başta nefret söylemi kavramı tanımlanacak, düşünürlerin görüşlerine yer verilecektir. Sonrasında nefret söylemi türlerinden; ırk/etnik, inanç/mezhep, cinsel yönelim/kimlik, kadınlara, göçmenlere ve yabancılara yönelik olan nefret söylemlerine değinilecektir.

Nefret söylemi, birey ve gruplara yönelik cinsel yönelim/kimlik, cinsiyet, dil, din etnik köken, ırk, fiziksel görünüm, kimlik, siyasi fikirler ve zihinsel-fiziksel engel gibi özelliklere dayanarak önyargı, ayrımcılık ve kalıpyargılardan beslenerek üretilen aşağılayıcı söylemlerdir. *Nefret söyleminin* temelini oluşturan taraf tutma ayrımcılık, ötekileştirme ve yabancı korkusu ya da düşmanlığıyla ortaya çıkan ırkçılık, insanları kötüleme ve haklarında korku gibi düşüncelerin yaratılması konularında yer bulmaktadır (Alğan & Şensever, 2010, s. 15).

Kesin bir tanımı yapılmamış, farklı tanımlamaları olan nefret söylemini uluslararası alanda kabul gören bir tanımlaması yapılmıştır. Bu tanımlama, *Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin* (AKBK), 1997 yılında aldığı, R (97) 20 sayılı Tavsiye Kararı uyarınca; “*ırkçı nefret, antisemitizm veya azınlıklara, göçmen kökenli, göçmenlere, yabancılara yönelik saldırgan milliyetçilik ve etnik merkezilik, ayrımcılık ve düşmanlık şeklinde*

ifadesini bulan, dinsel hoşgörüsüzlük dâhil olmak üzere hoşgörüsüzlüğe dayalı başka nefret biçimlerini yayan, kışkırtan, teşvik eden, haklı gösteren ve savunan her türlü ifade biçimi” olarak yapılmıştır (Weber, 2009, s. 3).

AKBK tarafından yapılan bu tanımlamaya göre nefret söylemi birkaç durumu kapsamaktadır: Birincisi, birey ve grupların belli bir *ırka* ve *etnik gruba* mensup oldukları nedeniyle kışkırtılması; İkincisi, *dini inançlar* temel alınarak nefretin kışkırtılması (*inançlı* ya da *inançsız* arasındaki ayrıma dayalı nefretin kışkırtılması); Üçüncüsü, Tavsiye Kararında belirtilen; “*saldırgan milliyetçilik ve etnik merkezcilik*” ifadesiyle verilen açıklamalar aracılığıyla hoşgörüsüzlük temelli başka nefret türleriyle kışkırtılması (Weber, 2009, s. 4).

Şekil 1: Nefret Piramidi (Kaynak: Birikim Dergisi)

Yukarıda yer alan nefret piramidine (Şekil 1) göre nefret söylemi, *önyargı*, *damgalama*, *kalıpyargılar* gibi *tutum*, *davranışlardan*, *ayrımcı uygulamalarla nefret suçlarına* “*şiddete*” ve *soykırım* gibi büyük bir suçun ilk basamağını oluşturmaktadır. Nefret söylemi, *önyargı*, *ayrımcılık*, *nefret* ve *şiddetle* beraber *soykırım* olgusunun bir basamağının unsuru olduğu için önemlidir. Toplumun demokratikleşmesinde engel olan nefret söylemi, toplum içerisindeki çeşitli kimliklere mensup bireylere, *öteki* olduklarını, *büyük toplum* içerisinde yer almadığı mesajını vererek toplumu huzursuzluğa ittiği gibi toplumsal barışı da zedelemektedir.

Nefret söylemi olgusunun temelinde *ötekine* duyulan rahatsızlık vardır. Belirtilen rahatsızlığın başladığı noktayı İnceoğlu ve Çoban, *ulus-devlet* yapısı olarak belirtmektedir. Ulus-devletlerin yazılı ve yazılı olmayan yasalarıyla, topluma olan yansıması *büyük toplum* dışında kalan ırk ve etnik, dinsel inanışlara ve cinsel tercihler gibi kimliklere olan tahammülsüzlüğü içermektedir. Kimlikler bağlamında *öteki*

konumda olanlara nefretin en son raddesi *ırkçılıktır*. *İrkçi* düşünceye göre *öteki* olarak gördüğü, konumlandığı herkesin tasfiyesini ister (İnceoğlu & Çoban, 2014, s. 66).

Nefret söylemini, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi* (AİHM), Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'ndeki Tavsiye Kararına benzeyen bir kararla (Karan, 2013, s. 95); “*dini hoşgörüsüzlüğü de içermek üzere her tür hoşgörüsüzlükten kaynaklanmış olan, nefreti savunan, yayan, teşvik eden ya da teşvik etmeye sevk eden veya haklı çıkaran ifade biçimleri*” şeklinde tanımlamaktadır.

Raphel C. Almagor’a göre *nefret söylemi* kişi/grupları hedefleyen, bireylerin doğuşlarından itibaren birtakım ait kimliklerinden dolayı önyargıya dayalı, nefret ve düşmanlık içeren söylemler şeklinde tanımlanmaktadır. *Nefret söylemleri* hedef alınan bireyleri/grupları aşağılayan, inciten, küçük düşüren, kişiliksizleştiren, sindiren ve gruplar hedef alınarak acımasız söylemler aracılığıyla duyarsızlığa teşvik eden durumlardır. Bu söyleme, genel olarak söylemin içeriğini, hedeflerini, konuşmanın tonlaması, yapısı, sözel eylemlerdeki çıktı ve çıkarımlara yönelik yapılan analizler gibi unsurlar konu olmaktadır (İnceoğlu, 2013, s. 80).

Nefret söylemi, Tarlach McGohnagle’a göre geniş yelpazede üretilen ve yayılan olumsuz söylemdir (Alğan & Şensever, 2010, s. 16). Bu söylem esnek olmakta, nefret olgusundan yola çıkarak nefreti teşvik eden, hakarete, aşağılamaya dayanan kelime ve sıfatlardan oluşan ayrıca aşırı boyuttaki önyargılar aracılığıyla oluşturulan söylemdir. Robert Post ise nefret söyleminin içerisinde aşırılık barındıran ve aşırılık taşıyan önyargılardan oluştuğunu belirtmekte olup nefret söyleminin söylem olarak kalmamakta olduğuna ve teşvik edici, kışkırtıcı bir yönünün olmasına dikkat çekmektedir (Post, 2009).

Van Dijk’a göre *nefret söylemi*, *söylem* ifadesi içerdiğinden dolayı *zararsız ve masum* olduğu düşünülmemelidir, hatta nefret söylemi üzerinde şüpheye gidilmeyecek bir tür söylemsel *şiddet biçimidir*. Bu şiddet durumunu, fiziksel şiddetin dar kalıplarına sıkıştırmamak gerekli olduğunu şiddet olgusunu söylemle birlikte kullanarak bunu hatırlatmaktadır. Nefret söylemi kategorisi içerisine girmesi gereken ifadelerde şiddetin belli bir seviyede desteklenmiş olması gerekmekte olduğuna ve bu seviyelerin tespit edilmesi, uzmanlık gerektiren zor bir iş olduğu belirtilmektedir (Van Dijk T. A., 2010, s. 33). Ayrıca fiziksel şiddet gibi kelimelerin de şiddeti bulunmakta olup şiddet durumu; küçük düşürücü, karalama, tehdit ve nefret söylemi içeren ırkçı mesajlar ile hedeflenen grubun üyelerini yaralar (Matsuda, 1989, s. 2332).

Yapılan tanımlamalar doğrultusunda Uslu, nefret söylemi olgusunu belirli özelliklerle tanımlanan gruba yönelik, nefret ve önyargılı tutumlar sonucunda; grup ve grup üyelerine yönelik *küçümseme, aşağılama, hakaret etme* ve *düşmanlık* besleyen yazılı, sesli ve görsel bütün ifadeler bütünü olarak tanımlamaktadır (Uslu, 2013, s. 188). Bununla beraber nefret söylemi, bir grup içerisinde o grubun benimsediği aidiyetler ve özellikleri sebebiyle kişilere yönlendirilmiş düşmanca ifadeleri kapsamaktadır. Örneğin, bir Suriyeli sığınmacıya yapılan nefret söylemi onun bulunduğu grup olmak üzere bütün Suriyelilere ve sığınmacılara yönelik yapılmaktadır. Bu durumla beraber nefret söylemlerine maruz kalan birey/gruplarda korku yaratmakta ve sessizleştirilmelerine neden olmaktadır. Böylece, birey ve gruplar suskunlaştığı için kendilerini ifade edemezler, haklarını talep edemez, dışlanma, ötekileştirilme gibi muamelelerle karşı karşıya kalır ve mağdur olmaktadır. (İnceoğlu, 2013, s. 76).

Nefret söylemi çeşitli kimliklere, kültürlere mensup bireylerin bir arada, saygı ve hoşgörüyle yaşama kültürünü zedelemektedir. Ayrıca farklı kimlik ve kültüre sahip olan insanların görüşlerini özgürce dile getirmelerini, özgürce yaşamalarını engellemekte, içerisinde şiddet potansiyeli de bulundurmaktadır. *Nefret söylemi* şiddetin altyapısını oluşturmaktadır. Bu altyapı, farklı yanlış yargılar ve inançlarla oluşturulur. Yanlış yargılar ve inançlar, *nefret söylemi* aracılığıyla bir suç potansiyeli yaratılmaktadır. Böylece oluşturulan nefret söylemi kelime ve cümlelerle taşlara, taşlardan mermiye dönüşebilmektedir. *Ötekilere* yönelik nefret söylemlerine göz yumulduğu sürece nefret odağı olan grupların en temel hakkı olan insani haklarından yararlanmaları da değersiz görülür; bu haklarının alınmasına göz yummak, şiddete maruz kalma gibi riskler yaşanmakta ve ortaya mağdurlar çıkmaktadır (Alğan & Şensever, 2010, s. 17).

Nefret söylemlerinin sonuçları gerçek ve sarsıcı olup telafisi mümkün olmamaktadır. Doğrudan mağdurları etkilemektedir. Nefret söylemine hedef olan birey ve gruplara karşı zaman içerisinde toplumsal düzey bağlamında önyargı ve kalıpyargı içeren olumsuz duygu ve düşünceler oluşmaktadır. Bu nefret söylemlerinin meydana gelmesinde aile, ders kitapları, dini, edebi ve diğer metinler gibi günlük konuşmalarda, okulların eğitimleri ve kitle iletişim araçları vb. kanalların payı bulunmaktadır. Bunlar aracılığıyla da nefret söylemleri yaygınlaştırılmakta ve normalleştirilmektedir (Öztekin, 2015, s. 927).

Nefret söylemi aynı zamanda bir suçtur. Önyargılar bu tür suçların işlenmesinde daha fazla etkilidir. Bu suçlara maruz kalan bireyler, herhangi bir suça maruz kalmayan bireylere göre daha fazla şiddete maruz kalmaktadır. Nefret söylemi sadece bireyleri

hedeflemez birey aracılığıyla içinde bulunduğu gruba da mesaj verilerek söylemin hedefini genişletilmektedir. Bu durumun sonucunda toplum içerisinde gruplar arasında çatışma ve hatta kutuplaşma gibi toplumsal yaşamı etkileyen tehlikeli durumlar yaşanabilmektedir. Farklı nefret içerikli ifadeler kullanan bireyler tarafından hak ihlalleri gerçekleşmektedir. Dünyada bazı ülkeler yasalarında nefret söylemlerini, bir bireye ya da gruba karşı önyargılı eylemler ile yaklaşma, bir gruba mensup oldukları gerekçesiyle tehdide maruz kalma, ayrımcılık temelli bir metnin konuşmaya sonrasında eylemin şiddet durumuna dönüşmesini *nefret söylemi* olarak tanımlamakta olup başta ABD olmak üzere bazı ülkelerde nefret söylemi anayasal zeminde korunmaktadır. Türkiye’de ise, nefret söylemiyle ilgili özel olarak hazırlanan bir yasa yoktur ancak ayrımcılık temel alınarak yapılan birtakım düzenlemeler bulunmaktadır. TCK’nın 216. maddesi, nefret söylemi kapsamında değerlendirilebilecek düzenleme olarak bilinmektedir. TCK 216’ya göre (Çelik, 2013, s. 226):

“(1) Halkın sosyal sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge bakımından farklı özelliklere sahip bir kesimini, diğer bir kesimi aleyhine kin ve düşmanlığa alenen tahrik eden kimse, bu nedenle kamu güvenliği açık ve yakın bir tehlikenin ortaya çıkması halinde bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Halkın bir kesimini, sosyal sınıf, ırk, din, mezhep, cinsiyet veya bölge farklılığına dayanarak alenen aşağılayan kişi, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Halkın bir kesiminin benimsediği dini değerleri alenen aşağılayan kişi, fiili kamu barışını bozmaya elverişli olması halinde, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır”

Yukarıda belirtilen düzenleme içerik bakımından nefret söylemine yönelik olup nefret suçları olarak değerlendirilmemekte; hoşgörüsüzlüğe, ayrımcılığa ve nefrete yönelik olan tüm söylem türleri cezalandırılmakta olup ayrıca *Nefret ve Ayrımcılık Suçu* olarak bilinen TCK’nın 122. Maddesi ve *Hakaret Suçu* olarak bilinen 125. Maddesi bireylerin kimliklerine yönelik olduğundan dolayı nefret söylemiyle ilişkilendirilmektedir (Aytekin, 2012, s. 117-118).

Özetle *nefret söylemi*, *nefret suçunun* çıkış noktası ve bu suçun önünü açan, destekleyen, tahammülsüzlük ve hoşgörüsüzlük olgularının dışavurumu olarak ifade edilen dilsel pratiklerdir. Bu dilsel pratikler aracılığıyla hedef alınan gruplara, kin ve

nefret dolu ifadelerle bireylere verilen “size *burada yer yok*” iletişiyle grup üyeleri pasifleştirilir, *suskunluk sarmalına* girmeleriyle suskunlaştırılmalarına neden olur. Bu durum kaçınılmaz olarak demokratik düzenin yıpratılması başta olmak üzere kendi kimliğinden olmayan öteki olanın haklarının gasp edilmesi, barış ve huzur ortamının yok edilmesine ve insanların *yaşama* ve *katılım hakkı* gibi en doğal hakları ihlal edilir (İnceoğlu & Sözeri, 2012, s. 24).

1.4.1. Irk ya da Etnik Temelli Nefret Söylemi

Irk kelimesi Latince *rati*, İngilizcede *race* anlamına gelmekte olup *kronolojik sıralama* anlamına gelmektedir. *Irk* kavramı modern anlamda *biyolojik sınıflandırma* nedeniyle kullanılmıştır. *Etnik* kelimesi ise Latince ve İngilizcede *ethnic* anlamına gelmektedir. TDK sözlüğüne göre, “*kavimle ilgili, budunsal, kavmi*” anlamına gelmektedir (Türk Dil Kurumu, 2022). *Nefret söylemi*, birçok ifade türünü de içine alan *ırk* ve *etnik* kimliği temel alarak bu kimlik unsurlarını aidiyet olarak kabul eden kişi ve gruplara yönelik beslenen nefretle ortaya çıkmaktadır. Kişi ve gruplar, farklı ırka mensup olmaları nedeniyle aşağılama gibi zorba tavırlara maruz kalmakta, en temel insani haklarından ve özgürlüklerinden mahrum bırakılmaktadır (Weber, 2009, s. 73).

Günümüzde, *ırk* ve *etnik* kimlik temel alınarak *ırkçılık* yapılmaktadır. *Irkçılığı*, Yücel, bir ırka mensup bireylerin *öteki* olarak gördüğü ırkın *aşağı* ve *üstün* olmasına ve bu özellikleri doğuştan kazandığına, o ırkın üzerinde oluşturduğu tahakküm olarak tanımlamıştır (Yücel, 2011, s. 19). Düşünürler, *ırkçılık* hakkında farklılıklara rağmen birçoğu benzer tanımlarda bulunmuşlardır. Van den Berghe, *ırkçılığı* gerçekçi temellere dayanan, dayanmayan, bireyleri ve üye oldukları gruplar arasında genetik ve fiziksel olarak aktarılmış farklılıklar, sosyal yeterlilikleri ve özelliklerini doğuştan aldığı veya almamasından kaynaklanan bir dizi inanışlar olarak tanımlamaktadır. Ayrıca Berghe, sosyal anlam içerisindeki çeşitli farklılıkların *ırk* olarak tanımlanmasını gruplar arasındaki bireysel ayrımların hedef alınarak meşru zemine oturtulduğunu vurgulamaktadır (Bonilla-Silva, 1997, s. 465).

Irkçılık, geçmişte genetik farklılıkları şekil alan bir olgu olarak tanımlanırken günümüzde genetik farklılıktan uzaklaşan önyargılı kalıplaşmış fikirlerin etkisiyle *ırk*, *etnik köken*, *antisemitizm*, *yabancılar*, *kültürel çeşitlilik* ve *göçmenleri* hedef alan karmaşık bir yapı haline gelmektedir. *Irkçılığın* temeli olarak *sömürge tarihi* bilinmekte, insanlar arasında bir *hiyerarşik düzen* oluşturarak işgücü temelinde *kölelik* olgusunu meşrulaştırmak amaçlı kullanılmıştır (Yılmaz F. , 2008, s. 13-14). *Irkçılık*, hayat

içerisinde gündelik diyaloglar ve söylemler aracılığıyla üretilmektedir. Klişeler, önyargılar aracılığıyla söylentiler gibi hızlı yayılmaktadır. Dijk, toplumsal yaşam sürdüğü boyunca toplumsal pratiklerle iktidarların ideolojileri tarafından belirlenen *ırkçı düşünceler*, söylemlerin inşa edildiği, tekrarlandığı ve eylemlerin sıradanlaştığı süreçler olarak da görülebileceğini belirtmektedir (Van Dijk T. , 2007).

İrkçilik, ideolojik bir düşünce olan *milliyetçilikten* beslenen insanlığın en büyük sorunlarından biridir. Toplumsallaşmayla beraber insanlar kendilerini kimliklerine, başkalarını da kendi kimliklerine göre *biz* ve *öteki* şeklinde ayırmaktadır. Söz konusu olan *biz* tanımlaması dışında kalanlar, ötekileştirmenin söyleme dönüşmüş boyutu nefret söylemi ve söylemle işlenmiş olan nefret suçlarının temelini oluşturmaktadır. İrkçılık, temelini tarihi olaylardan ve olayları destekleyen milliyetçi duygulardan almaktadır. Bu bağlamda, Türkiye’de yaşanan sosyal ve siyasi sebeplerle *Kürtler*, *Ermeniler*, *Rumlar*, *Yahudiler* ve *Süryaniler* ırk ve etnik temelli nefret söylemlerine ve ırkçılığa maruz kalmaktadır. Bu gruplar, *büyük toplumu* etkileme gücüne sahip KİA’ları aracılığıyla hedef olmaktadır. Ders kitapları, öğretmenler, siyasiler, akademisyenler, sanatçılar, sosyal medya fenomenleri etki edebilmektedir. Medya, gücünü kullanarak ötekileştirilmiş toplumlara yönelik kalıplaşmış yargılarla, önyargıları tekrar ederek gündeme getirmesi, meşrulaştırarak sıradanlaştırmaktadır. Geleneksel medya, ırkçı fikirlerin herhangi bir filtreye sokmadan yayınlamakta, ciddi boyutlara geçecek derecede nefret söylemlerine yer vermektedir. Geleneksel medyaya kıyasla rahat bir ortam sunan yeni medya, sosyal medya araçları aracılığıyla ırk ve etnik temelli nefret söylemlerinin dolaşıma sokulmasında, ayrımcılığa maruz kalan grupların hedef gösterilmesinde, ötekileştirme ve suça maruz kalma potansiyelini de barındırmaktadır.

1.4.2. İnanç ve Mezhep Temelli Nefret Söylemi

Dünyamızda çeşitli dini inanışlar ve din temelli mezhep grupları bulunmaktadır. Dini inanışlar ve din temelli mezhep gruplarındaki insanları kapsayan onları hedef alarak oluşturulan nefret söylemleridir. İnsanlığın varlığıyla beraber birtakım inanışlar da ortaya çıkmıştır. İnanışların ortaya çıkmasıyla *inanırlar* ve *inanmayanlar* şeklinde *biz*, *öteki* ikiliğine benzeyen bir ikilik doğmuştur. Bu ikilik beraberinde *ayrımcılık*, *önyargı* gibi nefret unsurlarını da ortaya çıkarmakta ve kendi kimliklerini yeniden kurmaktadır (Toprak, 2018, s. 65). Din inanışını temel alarak yaşayan bireyler, genellikle bir dine inanların sayısal olarak çoğunluk olmasından dolayı kendilerini egemen konumda görürler. Bu konumdan dolayı elde ettikleri haklarını korumak gibi inanmayanlar

hakkında nefret söylemlerinde bulunurlar. Bu bağlamda bireyler dini inanışa ya da mezheplere veya ortaya çıkan çeşitli düşüncelere karşı nefret söylemlerinde bulunmaktadır.

Dünyada olduğu gibi Türkiye’de bu tür nefret söylemine rastlanılmaktadır. Ülkemiz birçok kültüre ve inanca ev sahipliği yapmakta olduğu için çeşitli inanç ve mezhep bulunmaktadır. İnanç ve mezhep temelli nefret söylemi, *İslam* dini harici *Hristiyanlar*, *Yahudiler*, *Ateistler* ve dini inanışlarının haricinde egemen konumda olan ve toplumun genelinin bağlı olduğu bir mezhep olan Sünnilik harici mezhepler gibi *Aleviler* temel alınarak geliştirilmektedir (Binark & Çomu, 2013, s. 210). Bu nedenle din ve mezhepler arasındaki farklılıkların çeşitlilik, zenginlik olarak değil, çatışma sebebi olarak görüldüğü bireylerin inançlarından dolayı ötekileştirildiği, ayrımcılığa maruz bırakıldığı ve hedef gösterildiği bir nefret söylemi türünün ortaya çıktığı görülmektedir.

Günümüzde hala toplumda “Alevilerin yaptığı yenmez”, “Yahudi ve Hristiyanlarla dost edinmez” gibi söylemler varlığını devam ettirmektedir. Türk Musevi Cemaatinin, 2009 yılında yaptığı “*Farklı Kimliklere ve Yahudiliğe Bakış Algı*” araştırmasında, 1108 kişinin katıldığı anket sonucuna göre katılımcıların yüzde 57’si *ateistlerle*, yüzde 42’si *Yahudilerle*, yüzde 35’i *Hristiyanlarla*, yüzde 13’ü de farklı mezheplere mensup aileyle komşu olmayı istememektedir. Anketten, çıkarılan bir başka sonuca göre de katılımcılar, *Ermeniler*, *Yahudiler* ve *Rumların* devlete bağlı olmadıklarını da düşünmektedir (Şalom Gazetesi, 2009).

Uluslararası Hrant Dink Vakfı (HDV, 2019, s. 6) hazırladığı 2019 yılı “*Medyada Nefret Söyleminin İzlenmesi*” raporunda Mayıs-Ağustos aylarında gazete haberlerinde Yahudilerin çeşitli kategorilerde nefret söylemi odağı haline geldiği görülmektedir. İsrail-Filistin çatışmalarıyla, Mescid-i Aksa’da yaşanan gerginlikler nedeniyle Yahudilerin, toplum olarak haberler aracılığıyla şiddetle özdeşleştirildiği, düşmanlaştırıldığı; Yahudi kimliğinin genelleme yapılarak kullanılmasıyla hedef gösterildiği, basında olumsuz atıflarla ilişkilendirildiği, Yahudi kimliğinin bir hakaret ifadesi olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Din ve inanç temel alınarak yapılan nefret söylemleri, nefret suçlarına dönüştüğü anlar tarihin en kanlı sayfaları olarak kaydedilmişlerdir (Bilge, 2016, s. 4). Türkiye tarihinde örnekleri mevcuttur; 6-7 Eylül Olayları, Sivas Madımak, Maraş ve Malatya Zirve Kitapevi baskını... Örneklere bakıldığında dinler ve mezhepler medya aracılığı ile üretilen dezenformasyon ve nefret dilinin hedefi olmaktadır. Bu dil

çerçevesinde ise toplum içerisinde farklı olarak konumlandırılan dinler ve mezhepler farklı şekillerde ötekileştirilmektedir.

1.4.3. Kadınlara Yönelik Nefret Söylemi

Toplumların geleneksel değer yargıları ve ahlak anlayışları bu nefret söylemi türünde etkilerini büyük oranda hissettirmektedir. Toplumların sosyal yapılandırma sürecinde biyolojik cinsiyet yerine toplumsal cinsiyet farklılığı oluşmaktadır. *Erkek* ve *Kadın* farklı olarak görülmekte, kendilerine ait rolleri, sorumlulukları ve imkanları olduğu kabul edilmektedir. Bu durumun bir göstergesi olarak ev işlerinin ve aile olgusu bağlamındaki özel alan olarak belirlenen konumun *kadının* işi olduğu toplumlar tarafından benimsenmiş, uygulanıyor olması verilebilir. Toplumsal cinsiyet ayrımı, kadınların büyük oranda yaşamını şekillendirirken erkeklerin de yaşamını şekillendirmektedir. Yapılan toplumsal cinsiyet ayrımı, cinsiyet farklılığından daha büyük anlam taşımaktadır. Çünkü, kadın kategorisinde yer almak, erkek kategorisi içerisinde yer almaya kıyasla kadınların kaynaklara daha az ulaşması anlamına gelmekte ve söz konusu kaynakları sınırlı olanaklarla elde ettikleri görülmektedir. Modern toplumlarda kadının iş hayatına girmesi, kadınların çeşitli hak taleplerinde bulunmasını ortaya çıkarmıştır. Kamusal alanda kadınların yer alması ve görülmesi; ataerkil söylemlerle erkeklerin, kadınlara karşı nefret söylemlerinde bulunmasına olanak sağlamıştır.

Kadınlar, içerisinde yaşamış olduğu toplumun geleneksel olarak kabul edilmiş kalıplaşmış yargılarına ters düştüğünde nefret söylemlerine maruz kalmaktadır. Ülkemizde *kadınlara* yönelik nefret söyleminin unsurları olarak *kadının* içerisinde olduğu toplumun benimsenmiş gelenekleri, dayatılan ahlaki değerleri ve normları belirleyicidir. Bu bağlamda *kadın*, erkeğin ötekisi olarak konumlandırılmakta, *kadının* cinselliği, erkek dünyasıyla kurduğu iletişim ve ilişkileri ölçüt olarak toplumsal durumla değerlendirilmektedir (Eroğlu, 2008, s. 49). Bu çerçevede medya aracılığıyla ifade edilen, *kadınlara* atfedilen birçok nitelik (pasif, güçsüz, narin) toplumsal cinsiyet temelli rol beklentilerinden oluşmaktadır. Böylece, *kadın öteki* (ikincil) olarak konumlandırılmakta, bu konumlandırmayla da *kadınlara* yönelik söylemler yoğunlaştırılmaktadır (Binark & Çomu, 2013, s. 209).

Medya gücünün yanında *kadınlara* yönelik nefret söylemi, ailede, okulda, iş yerinde, sosyal çevrelerde, kamusal alanda ve çevrimiçi-dışı ortamlarda (e-posta, web siteleri) birçok şekilde gerçekleşebilmekte, internet aracılığıyla da yeni bir boyut

kazanmıştır. Ancak kadınlara yönelik nefret söylemlerinin temel nedeni yeni iletişim teknolojilerinden önce, geçmişte kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsiz güç ilişkileridir. Bu tür söylemler kadınlara karşı toplumsal cinsiyet eşitsizliğini sürdüren ve arttıran şiddet biçimleridir (Council of Europe, 2016, s. 2-3). Kadınlara yönelik nefret söyleminin bir sonraki aşaması şiddettir, günümüzde kadınlara yönelik şiddet artış göstermektedir. Bu nefret söylemleri kadınlara yönelik şiddeti beslemekte ve bunu toplumsal alan içerisinde yaygınlaştırmaktadır.

1.4.4. Cinsel Kimlik ve Cinsel Yönelim Temelli Nefret Söylemi

Genel olarak geleneklerle ahlaki değerlerden etkilenmekte olup erkek ve kadın yani heteroseksüel cinsiyet kimliği dışında kalan cinsel kimliklerle kendilerini tanımlayan bireyleri hedef alan nefret temelli bir söylem türüdür. Bu söylem türünde *LGBTİ+* (lezbiyen, gey, biseksüel, transseksüel, interseksüel, diğer cinsel yönelimler)'lar hedef alınır; *heteroseksüellik* dışındaki cinsel yönelimleri *sapkın, iğrenç, anormal* şeklinde etiketler (Binark & Çomu, 2013, s. 209). *LGBTİ+* bireyler, kimlikleri nedeniyle günlük hayat içerisinden alay, aşağılama ve nefret söylemlerine hatta şiddete maruz kalmaktadır. Bu söylem türünün çıkış noktası olarak toplumsal cinsiyet olgusunun dayatmış olduğu *cinsel yönelimlerin (erkek-kadın; heteroseksüel)* benimsenmesi ve heteroseksüelliğin dışında kalan *diğer* cinsel yönelimlerin dışlanması gösterilmektedir. Dışlanan diğer cinsel kimliklerdeki bireyler, toplumsal cinsiyet kalıplarına uymadıkları için dışlanmakta, nefret söylemlerine maruz kalmakta ve cinsel yönelimlerinden dolayı ötekileştirilmektedir. Bununla birlikte *homofobik* ya da *transfobik* göndermeler yapılmakta, *gey* ve *lezbiyen* gibi cinsel yönelimler *küfür, hakaret* ve *aşağılama* unsuru olarak toplumlar tarafından yaygın bir şekilde kullanılmaktadır.

Medya, farklı cinsel kimlik/yönelimlerdeki bireyleri hedef almada nefret söylemlerinin üretilmesinde ve dolaşıma sokulmasından bireylerin toplumsal cinsiyet kalıplarına yönelik tutumları şekillendirme de önemli bir rol oynamaktadır. Medya aracılığıyla genel ahlak, değer ve normlara aykırı olduğu belirtilen *LGBTİ+* bireyler hayatın içerisinden dışlanmakta, iş verilmeyen, toplum içinde istenmeyen bireyler olarak görülmekte ve temsil edilmektedir. Başta *aile* olgusu olmak üzere devlet olgusu bireylerin kimlik edinme süreçlerini etkilemektedir. Erkek egemen, *ataerkil* bir yapının mevcut olduğu ülkemizde erkek çocukları, kız çocuklarının yetiştirilmesinde farklı biçimde yetiştirildiğinden, bir erkeğin *eşcinsel* olması yadırganmakta, ayrıca devletin militarist

yapısı, Türkiye toplumunun olaylar karşısındaki tutum ve davranışlarını belirlediğinden *homofobi* oldukça yaygın bir durumdur (Aygül, 2010, s. 112).

Homofobi, farklı cinsel kimlikteki kişilere karşı duyulan nefret, ayrımcılıktır ve *LGBTİ+* bireylere yönelik cinsiyetçi, homofobik tutumların önünü de açmaktadır. *Kaos GL* tarafından hazırlanan 2013 yılı medya raporunda *LGBTİ+* bireyleri medyada cinsel varlık şeklinde temsil edilmekte, suçla ilişkilendirilmekte ve ötekileştirilmektedir. Muhafazakâr medyadaki köşe yazılarında *LGBTİ+* bireyleri *sapkın*, *günahkâr* ve *hasta* şeklinde nitelendirilmektedir (Kaos GL, 2014). Bu tür nefret söylemi örnekleri sosyal medya uygulamalarında da sıklıkla üretilmekte olup dolaşıma sokulmaktadır. Yeni medyanın geleneksel medyaya göre *homofobik* ve *transfobik* paylaşımları hızlı ve etkili biçimde yayılmasına egemen söylem de katkıda bulunurken diğer taraftan nefret söylemlerine hedef olan bireylere kendilerini rahat ve özgür ifade etme imkânı tanımakta olduğu da söylenebilir (Vardal, 2015, s. 144-145).

1.4.5. Göçmenlere ve Yabancılar Yönelik Nefret Söylemi

Dünyada ve Türkiye özelinde, temeli yabancı korkusu ve nefrete dayalı ırkçılıktan beslenen, *göçmenlere* ve *yabancılar* yönelik gerçekleştirilen nefret söylemi türüdür. Toplum içerisindeki farklı etnik grupları bireyler, kaygı ve korku kaynağı olarak konumlandırırlar ve *düşman* olarak nitelendirmektedir. Bu konumlandırma toplum içerisinde oluşan *biz* ve *öteki* ayrımından *bizden* olmayan bireylerin *öteki* olarak konumlandırılmasında yatmaktadır. *Öteki* olan bizden olmayan, *azınlıklar*, *göçmenler*, *mülteciler* ve *sığınmacılar* yabancı algısı içerisinde toplumun ötekileştirilmesine maruz kalarak nefret söylemlerinin hedefi haline gelmektedir. İdeolojik olarak egemen konumda olan toplumun baskısı altındaki grupların, toplumun yaşadığı birçok olumsuzluğun kaynağı olarak değerlendirildiği, ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve ırkçılıkla beraber ekonomik zorluklarla kötü çalışma koşulları ve sosyal dışlanma şeklinde farklı sorunlarla karşılaşmaktadır (Göker & Keskin, 2015, s. 231-232).

İnsanlar; doğal afetler, savaşlar, ekonomik kriz ve buna bağlı işsizlik gibi olağanüstü durumlar nedeniyle yaşadıkları ülkelerden göç etmek zorunda kalmaktadır. Yerleştikleri ülkelerde ise dışlanma ve ayrımcılığa maruz kalan göçmenler toplumla bütünleşme yaşayamamakta, kendilerine ait alanlar yaratmaktadır. Yaratılan bu alanlar beraberinde şehirde gettolaşmaları oluşturmaktadır. Toplum gettolarda yaşanan sorunlardan dolayı göçmen ve yabancıları hedef alarak kutuplaşmalara olanak

sağlamaktadır. Suriye’de patlak veren iç savaşla beraber birçok insan ülkemize sığınmak durumunda kalmıştır.

Günümüzde başta Türkiye olmak üzere batılı ülkelerde, özellikle göçmen ve yabancılara yönelik nefret ve ırkçı söylemlerde büyük artış gözlemlenmektedir. Yükselişte olan ırkçılık ve nefret söylemleri temel alınarak sağcı siyaset güden ırkçı partiler ortaya çıkmakta ve oy oranlarını artırmaktadır. Gelişmemiş ya da gelişmesi engellenen ülkelerden göç etmek zorunda kalan insanların, gelmiş oldukları ülkelerde işverenler tarafından yerli yurttaşlardan düşük ücretlere çalıştırılmaları (tercih edilmeleri) asayiş olaylarında yer almaları gibi nedenlerle medya aracılığıyla nefret söylemlerinin körüklenmesi nefret suçlarını artırmaktadır.

Türkiye’de *Suriyeli göçmenlere* karşı toplum içerisinde bir kesim ve siyasi gruplar tarafından nefret söylemleri üretilmekte ve dolaşıma sokulmaktadır. *Uluslararası Hrant Dink Vakfı*, 2019 yılında yayımladığı 2018 yılı *nefret ve ayrımcı söylem* raporuna göre *Suriyeli sığınmacılar* gündemle eş zamanlı olarak gazete haberlerinde çeşitli kategorilerde nefret söyleminin odağı olmuşlardır. Raporda gazete haberleri içerisinde Suriyeliler, sistemli biçimde adli olaylarla (hırsızlık, taciz, cinayet) anılmakta, *potansiyel suçlu* şeklinde gösterilmektedir. *Zeytin Dalı operasyonu*yla ilgili haber ve köşe yazılarında da ülkede olmalarından dolayı ekonominin kötüye gitmesinin ve işsizliğin sorumlusu olarak hedef gösterilmekte güvenlik sorunları bağlamında terörle özdeşleştirilmektedir. Ayrıca ülkenin demografik yapısını hedef alan bir *tehdit, gerginlik ve rahatsızlık kaynağı* olarak yaftalanmaktadır (Yılmaz A. , 2019, s. 21-22).

Yeni medya araçları içerisinde sığınmacılara yönelik nefret söylemi üretilmekte olup kolaylıkla dolaşıma sokulmaktadır. Oğuz Kuş, çalışmasında Suriyeli sığınmacılarla ilgili sosyal medya platformlarında paylaşılan haberlerin altına gelen kullanıcıların ürettiği paylaşımları ve paylaşımlarda yer alan nefret söylemini incelemiştir (Kuş, 2016). Araştırmanın sonucuna göre kullanıcıların yorumlarının birçoğu olumsuz içerik barındırması *biz ve öteki* ayrımının güçlendirildiği, kişilerin yaşadıkları bölgelere göre üstünlük hissi üzerinden *Suriyeli sığınmacıların* konumlandırıldığı; ekonomik, güvenlik ve inanç olgularına dayalı nefret söyleminin üretildiği görülmüştür. Böylelikle göçmen ve yabancılara yönelik nefret söylemi, yerel ve ulusal olarak medya aracılığıyla yeniden üretilerek toplumlara aktarılmakta; ötekine yönelik söylemsel pratiklerle grup kimlikleri bağlamında bireyleri aşağılayan, küçük düşüren, itibarsızlaştıran, değersizleştiren, tahammülsüzlük ve kutuplaşmayla beraber şiddetin körüklenmesine neden olmaktadır.

1.5. Nefret Söylemi ve Medya

Söylem dil aracılığıyla kodlanan bir *ideolojidir*. Van Dijk, toplum üzerinde bir denetim sağlama amacıyla söylemin denetlenip bizzat üretilmeli olduğunu belirtmektedir. Fakat söylem olgusunu kimin ne amaçla, ne söylediği ya da kime hangi durumlarda ne söylediği bağlamı içerisinde öznel ve psikolojik olarak varlık gösterdiğini belirtmektedir. Söylemin ortaya çıkmasında seçilen kelimeler, cümle kurma, konuşma ve anlatım dili etkili olup dili kullananların konumu da çok önemlidir. Ayrıca söylemi kontrol etmenin ilk şartı olarak da söylemi denetlemek olduğunu vurgulamaktadır. Nefret söylemi bağlamında medyanın rolünden bahsederken toplumsal anlamda iktidarın ve patronlarının sözcüsü şeklinde hareket eden gazetecilerin bağlantıları, haber kaynakları, haberlerin üslubu, sunumları, haberlere attıkları başlıklar, yapılan alıntılar, haberlerde çıkarılan anlam, fikirleri oluşturan söylemin unsurlarıdır (İnceoğlu & Sözeri, 2012, s. 23-24).

Medyanın, toplum üzerinde büyük bir etkisi bulunmakta olup toplumsal algıları, olumlu-yapıcı yönden şekillendiren aynı zamanda, olumsuz-yıkıcı yönden de şekillendiren bir araçtır. Devlet yönetim modellerinden, *kuvvetler ayrılığı* ya da *güçler ayrılığı* diye bilinen; *yasama*, *yürütme* ve *yargı* organlarından sonra *medya*, *iktidarı denetleme* ve kontrol amacıyla *dördüncü kuvvet* olarak nitelendirilmektedir. İktidarın, devletleştiği durumlarda medya dördüncü kuvvet olmaktan çıkar, *iktidarın ideolojik aracı* durumuna gelir ve toplum üzerinde büyük etkisi olan bir araca dönüşmektedir. Bu dönüşümle medya, iktidarın ideolojisi dışında kalan birey ve gruplara yönelik ayrımcı, ötekileştirici linç hareketlerine toplumu ikna etmekte toplumun düşüncelerinin kontrol edilmesi medyanın kullanmış olduğu söylemle gerçekleştirilmektedir. Van Dijk, medyanın geçmişten günümüze kadar ayrımcı ideolojiler olarak bilinen cinsiyetçi, ırkçı ve yabancı düşmanlığı vb. nefret söylemini üretip topluma yayan etkili araçlardan olduğunu belirtmektedir (Van Dijk T. A., 1988).

Medya sahip olduğu özelliklerle nefreti, şiddeti körükleyen, insanları ötekileştirmeye elverişli yapıda olduğu belirtilmektedir. Medya, ötekileştirici söylemle iktidarın yaratmış olduğu sorunlara karşı toplumdaki ötekilerin iktidara tepkilerini görmezden gelmekte, engellemekte; tepkilerin iktidara yönelik olmadığını devlete yapıldığı şeklinde yayınlar yaparak toplumun öfkesini ötekilere yöneltmektedir. Medya kullanmış olduğu bu ötekileştirme gücünü, toplumsal söylem haline getirerek toplumdaki ötekilere karşı faşizan söylem oluşturup yaymaktadır. Medyanın ötekileştirmesi hem

demokrasi hem de demokrasinin beraberinde getirmiş olduğu çok sesliliği yok etmektedir. *Ötekileştirme* yavaşça ilerleyen *nefret söyleminin itici gücüdür*. Örnek vermek gerekirse Avrupa ülkelerine göçmenlerin gelmesiyle beraber medyanın göçmen temsillerinde kültürel çeşitlilik olarak görülmeyen, toplumun düzenini bozan, hırsızlık gibi adli olaylara karışmaları tehdit unsuru olarak gösterilmekte kültürlerini yaşatmaya çalışmaları, kendi dillerinde konuşmaları, nüfuslarının artması büyük sorun olarak verilmektedir.

Avrupa’da olduğu gibi Türkiye’de medya, aynı tarzda göçmen temsillerine yer vermekte haberler aracılığıyla da göçmenlerin nüfus sayıları abartılmakta, “ipsiz sapsız tipler, eğitimsiz, teröristler” şeklinde genellemeler yaparak büyük göç dalgası şeklinde sunmaktadır. Medyanın sunuşu, göçmenlerin bizden farklı olduğunu hatta suçlu olarak ötekileştirilmelerine neden olmaktadır. *Medya*, bu *ötekileştirmeyi* üç adımda yapmaktadır: İlk adımda insanların *küştah* ve bizden *farklı* oldukları belirtilir. İkinci adımda *farklı* olmaları nedeniyle olumsuz anlamlarla nitelendirilirler. Üçüncü ve son adımda da *kültürel çeşitliliğin*, tehdit boyutunda olduğunu onların *arsız* ve *tehlikeli* oldukları iddia edilmektedir (Van Dijk T. A., 2010, s. 18-19). Bundan hareketle kimliğimizi ve benliğimizi ötekinden korumalıyız. *Ötekinin*, tehditlerini savunmalıyız şeklinde mantık örgüsü oluşturulur bu doğrultuda zihinde oluşan algı nefret söylemine ardından nefret suçuna yönlendirilmiş olur. Bu yönlendirmede medyanın etkisi büyüktür.

Medya, konu olarak göçmenleri ve yabancıları ele almasıyla birlikte haberlerde din, etnik köken ve ırk gibi özellikler ön plana çıkarılmaktadır. Medyanın göçmenlere, yabancılara ve ötekileştirilen gruplara yönelik nefret söylemlerini/suçlarını haberleştirmesi sorunludur. Medya, nefret söylemi/suçu bağlamında ele alınabilecek eylemleri haberleştirirken kullanılan dille mağdurları, olayı sunma şekliyle de eylemi meşrulaştırmakta suçun altında yatan ayrımcılığı gizleyebilmektedir. Medyanın kullanmış olduğu dil ve söylem, iktidarın ideolojisini toplum üzerinde tahakkümünü genişletme, iktidarın devamlılığını sağlama gibi amaçlarla kullanılmakta olup ideolojilerin ve görüşleri yeniden inşa ettiği ortam haline getirmiştir. Diğer yandan ana haberlerdeki sunucuların, haber sunumu sonrasında yaptıkları yorumlarla tartışma programlarındaki gazetecilerin, siyasetçilerin kesin yargılı yorumları egemen ideolojiye sahip medyanın muhalif seçmenlere, azınlıklara ve göçmenlere yönelik ötekileştirici, hedef gösterici yayınlara olanak sağlaması toplumda bir nefret ortamını oluşturmaktadır.

Nefret ortamının oluşması medyanın *gündem oluşturma* gücü sayesinde olmaktadır. Bu güçle, istenen herhangi bir haber veya görüş önemli (önemsiz) hale getirilerek toplumun ne düşüneceği hakkında karar verme durumudur. Bireyler, medyanın vermiş olduğu haberler sayesinde konu hakkında fikirler edinmektedir. Medyanın kullanmış olduğu dil ve üslup haberi sunuş biçimini etkiler, böylece halk istenildiği şekilde yönlendirebilmektedir. Medyanın oluşturduğu veya yönlendirdiği, iktidar ve büyük toplum tarafından kabul edilen genel kanı dışındaki farklı fikirleri benimsedikleri takdirde ötekileştirilmeleri bireyleri tedirgin etmektedir. Bunun nedeni, medyanın çerçevelemiş olduğu genel kanı dışındaki görüşlere tahammül gösterilmemesidir.

Medya, iktidarın aracı olarak gerektiğinde nefret söylemini yaygınlaştırma görevini üstlenir. Nefret söyleminin yaygınlaştırıcı olan medya, *öteki* olarak konumlandırılan gruplara çok yer vermemekte ya da kısıtlı sürelerde yer verildiğinde de nefret söylemi bombardımanı ile etkisizleştirmektedir. Örnek üzerinden gitmek gerekirse Türkiye’de *Kürt sorunu* konusu açıldığında, *büyük toplum* (Türkler ve Türk kimliğini benimseyen halklar) devletin resmi görüşünü savunmaktadır. Toplumun büyük bir kesimi tarafından, Doğu ve Güney Anadolu yaşayan *Kürtler*, *doğu kökenli* olarak nitelendirilmekte, konuştukları dil olan *Kürtçenin* aslında olmadığı, *Farsça* olduğu kalıpyargılarla gerici, ırkçı söylemlerle ötekileştirilmekte ve terör örgütüyle özdeşleştirilerek terörize edilmektedir. Ayrıca *Kürt sorunu* hakkında adımlar atılacağı zaman medya, bireylere konu hakkında nasıl, ne şekilde düşünülmesi gerektiğini ve bu adımları kabul ettirecek tarzda yayınlarda yapmaktadır (Karaman, 2016, s. 57). Bu anlamda, medya dil ve söylemlerle bireyleri *ortak duyuya* yönlendiren algı haritalarını oluşturmakta ve egemen konumda olan sınıfın vazgeçemediği bir *rıza üretim aracı* işlevi görmektedir.

Haber olgusu, egemen ideolojilerinin bir ürünü olarak tanımlanmaktadır. Egemen olan ideolojiler kendi ideolojileri bağlamında bireyleri, *biz* ve *öteki* olarak ayırmaktadır. Hakaret, alaycı ifade, aşağılama gibi olumsuz ifadeler kullanarak ötekileştirilmiş olan grupların devlete karşı olduklarını ve güvenliği tehdit eden *potansiyel risk* ya da *tehdit saçan ocüler* olarak göstermekte; bu durum toplumun, ötekine karşı beslemiş olduğu önyargıları ve nefret suçunu da tahrik etmektedir. Bununla beraber medyanın, kriz ya da çatışma zamanlarında toplum içerisindeki ötekilere karşı olan nefreti arttırdığı, linç ve cinnet atmosferi yarattığı, bu durumları meşrulaştırarak içselleştirdiği de görülmektedir (İnceoğlu & Sözeri, 2012, s. 24).

İktidarlar, ideolojilerini medya (kontrolünü ellerinde tuttıkları en güçlü araç) aracılığıyla yüzbinlerce insana ulaştırmakta olup nefret söylemlerinin yaygınlaşmasına aracılık etmektedir. Medya, üstü kapalı ya da açık biçimde homofobik, cinsiyetçi, ırkçı nefret söylemleri üreterek dolaşıma sokmakta ve sıradanlaştırmakta da rol oynamaktadır. İdeoloji, dille şekillendirilmekte olduğu için söylem oluşturulduğunda seçilen kelimeler, cümleler, deyimler, metin ve üslup kurgusu çok önemlidir. Dünyanın küreselleşmesiyle beraber haberler, geniş çevreden ve sınırlı kaynaklar aracılığıyla yayılmaktadır. Dünyadaki, çok kültürlü ve çok dilli ülkelerin çeşitli bölgelerinde ortaya çıkan dil farklılıkları bulunmakta; medya bu çeşitliliğe yönelik farklı tavırlarda alabilmektedir.

Reuters'a göre haberlerde konuyla ilgisi olan bireylerin etnisite, ırk, inanç ve renk şeklinde aidiyetlerin belirtilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Birçok medya grubu, belirtilen ilkeye uymamakta olup damgalayıcı, ayrımcı ve önyargılı bir dil kullanmaktadır (Alğan & Şensever, 2010, s. 18). Bu konuda medyanın ve gazetecilerin alması gerektiği tutum, davranışlara ilişkin *Türkiye Gazeteciler Cemiyetinin* belirlediği ilkelerde gazetecinin, insanlığın evrensel değerlerine, demokrasi, insan hakları ve barış olmak üzere çok seslilik, cinsiyet/cinsel tercih, dil, etnisite, ırk, inanç, milliyet, sınıf, dünya görüşü gibi farklılıklara saygıyı savunmasına, ayrımcılık yapmadan tüm halkların, bireylerin haklarını tanımasına, saygı göstermesine, nefret, antisemitizm, yabancı düşmanlığı, ırkçılık ve diğer nefret unsurlarını yayan her türlü şiddet ve ifade biçimlerinin karşısında durmasına, özendirici, haklı gösterici ve kışkırtıcı yayından kaçınmasına ve yayın yapamaz oluşuna değinilmiştir (Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, 2022).

Reuters ve *Türkiye Gazeteciler Cemiyetinin* ilkeleri temelinde benzer etik ilkelerin varlığına rağmen medya ötekileştirici dilini kullanmaya devam etmektedir. Televizyon habercileri ve gazeteciler, tartışmalı konularla alakalı yapılan veya yaptıkları haberlere kişisel görüşlerini ekleyerek önyargılarını aktarmaktadır. Aktardıkları önyargılar, kimliklere (dil, din, etnik köken, ırk) yönelik olup insanların aidiyetleri nedeniyle ötekine karşı üstün tutulmakta, Siyasi önyargılar, siyasi partilere, parti politikalarına, politikacılara ve seçmelere yöneliktir; Şirketlere yönelik olan ise medyanın tekelleşmesi sonucunda toplumsal ve siyasi haberlerin şirketlerin zararına ya da çıkarına olacak şekilde yansıtılması durumudur. John Stuart Hall, dil ve bilinç pratiklerinin ideolojiyi şekillendirdiğini belirtirken modern iletişim araçlarının toplumsal yapının etkin parçası olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca günümüzde medya şirketleri ve sermaye ortakları (ilişkileri) toplumsal alanı tanımlar ve inşa ederler, politik bir alanın oluşumuna da destek

olmaktadır. Ekonomik ilişkileriyle yeni (modern) sanayi sistemi içerisinde maddi yönden güçlü olmalarını ve bizzat teknolojik olanı tanımladıkları, kültürel olana da hükmettiklerini belirtmektedir (Özer, 2009, s. 4).

Devletler, güçler veya kuvvetler ayrılığı olarak bilinen *yasama* (meclis), *yürütme* (hükümet, başbakan, cumhurbaşkanı veya başkan) ve *yargı* (bağımsız mahkemeler) kuvvetleriyle kararlar alır, uygular ve denetler. Ayrıca mahkemelerden bağımsız, görünmez *dördüncü kuvvet* olarak nitelendirilen *medya*, kamu yararına uygulamaları denetlemektedir. Louis Althusser'e göre devlet, ideolojisini sürdürmek ve yaymak için iki aygıt kullanmaktadır: Birincisi *devletin baskı aygıtlarıdır*. Bunlar, kolluk kuvvetleri, ordu ve mahkemelerdir; İkincisi ise medya, kilise, siyasi parti, sivil toplum kuruluşları ve sendikalarından oluşur. İktidar, sadece devlet ideolojisini yaymak için baskı aygıtlarını kullanmaz. Toplum üzerinde kurmuş olduğu hegemonyasını sağlamlaştırmak ve toplumun kendi rızasıyla politikalarını kabul ettirme amacıyla da *devletin ideolojik aygıtlarını* (DİA) kullanır (Kazancı, 2002, s. 58).

Hegemonya, egemen konumdaki sınıfın kendi çıkarları amacıyla toplum üzerinde egemenlik kurması durumudur. Antonio Gramsci [akt. (Öztürk, 2017, s. 18)], iktidar olan egemen sınıfın ideolojisini hegemonyayla gerçekleştirdiğini ve medyanın bir *rıza aracı* olarak hareket ettiğini belirtmektedir. Egemen sınıf, siyasi ve ekonomik anlamdaki gücüyle medya üzerinde kolaylıkla denetim sağlayabilmektedir. Medyanın topluma aşılması olduğu egemen sınıfın ideolojisi, toplum tarafından özümsemiğinde bireyler egemen ideoloji bağlamında görüşlerini şekillendirir. Bu şekillendirmeye beraber egemen sınıfın iktidarını sağlamlaştırması *rıza yoluyla* sağlanacak olup ideolojilerini medya aracılığıyla topluma kabul ettirmeye sağlar. Toplum üzerinde rızanın sağlanması durumunda geniş kitlelere kolayca ulaşılabilir.

Günümüzde medya, milliyetçiliğin üretildiği bir araç haline gelmiştir. Chomsky ve Herman, medyanın gerçekte objektif olmadığını sadece kâğıt üzerinde objektif olduğunu belirtmektedir (Chomsky & Herman, 2012). Medyanın, dolaşıma sokmuş olduğu nefret söylemiyle bireyi hedef alan, toplumda oluşmuş olan önyargıyı, ayrımcılığı, ırkçılığı, düşmanlığı körükleyen, egemen sınıfın kimliğinden yana taraf olduğunu objektif olmadığını söyleyebiliriz.

Medya, zaman zaman takındığı milliyetçi söylemiyle zemin oluşturmakta olup nefret söylemini dolaşıma sokarak sonrasında *ırkçılığı* meşrulaştırmaktadır. Kimi zaman bireylerin bir gruba mensup olduğu veya mensup olduğu grup kimliği gerekçesiyle

aşagılanmasına, hedef gösterilmesine neden olmakta; kimi zamanda medya sorumlu davranarak ırkçı söylemlerin, ötekileştirmenin önüne geçebilmektedir. Medyanın olumsuz ifadelerle bireyleri ve grupları ötekileştirmesi, toplumdaki önyargıyı ötekileştirilenlere karşı pekiştirir, topluma haklılık ve güç atfeder. Bu durum beraberinde ötekileştirilenlerin kendilerini savunmasız, korumasız hissetmelerine yol açmakta olup topluma da haklılık ve güç atfetmesi oldukça zararlıdır.

Medya, günlük hayatta toplumun her kesimi tarafından yapılan tutum ve davranışları olumsuz ifadelerle sunduğu, belirli gruplara atfettiği ifadeleri kalıpyargı haline getirmekte, toplumda çeşitli gruplara yönelik önyargıların oluşmasına sebep olup yargıların içselleştirilmesine olanak sağlamaktadır. Medyanın aktardığı bu durum, bireylerde kesin yargı olduğu izlenimi vermektedir. Böylece bireyler önyargılarla kalıplaşan ifadeleri kolayca benimsemektedir. Bireylerde önyargı, ayrımcılık ve ötekileştirme nefret söylemini ortaya çıkardığı gibi ülkedeki siyasi atmosferle medya, topluma nefret söylemini yansıtmada etkili olmaktadır. Örnek vermek gerekirse toplumun medyada Suriyelilerin konu edildiği haberlerde olayların baş aktörü olarak verilmesinden dolayı grup kimliği nedeniyle bireylere yönelik nefret söyleminde bulunması, siyasi atmosferin oluşturmuş olduğu medyanın olaya bakışıyla yakından ilgilidir. İnternetin gelişimiyle hayatımızda yerini alan sosyal medya ortamlarının, nefret söyleminin hızlı biçimde yayılmasına ve kolayca yeniden üretip dolaşıma sokarak söylemin etkisini daha fazla hissettirmektedir.

2009 yılından günümüze değin *Uluslararası Hrant Dink Vakfı* aracılığıyla en kapsamlı, etkin proje ve çalışmalar yapılmaktadır. Vakfın, “*Medyada Nefret Söyleminin İzlenmesi Projesi*” bağlamında yerel ve ulusal ölçekteki gazeteler, anahtar kelimeler (Arap, Ermeni, Gavur, Rum, Suriyeli) taranarak ayrımcı, hedef gösterici ve ötekileştirici nefret söylemleri tespit edilmekte; belirli aralıklarla nitel ve nicel analizler içeren raporlar oluşturulup kamuoyuyla paylaşılmaktadır.

Ermeniler, Kürtler, Hristiyanlar ve Yahudiler başta olmak üzere, yazılı basında yoğun olarak *Suriyelilerinde* nefret söylemine hedef olan gruplar içerisinde olduğuna değinilen “*Medyada Nefret Söylemi ve Ayrımcı Söylem 2018*” raporunda, veriler incelendiğinde Suriyeli sığınmacılara yönelik nefret söylemi içeren metinlerin büyük bir kısmının yerel basında üretildiği görülmektedir. Metinlerde, *Suriyeli* sığınmacılara yönelik nefret söyleminin farklı kimliklerdeki göçmenleri kapsayacak şekilde

genişlemesiyle beraber göçmenler genel bir yabancı düşmanlığının hedefi haline getirilmektedir (Yılmaz A. , 2019).

Göçmenlerin konu edildiği haberlere ve köşe yazılarına bakıldığında; medya, Suriyeli kimliğini doğrudan hedef alarak yanlış bilgileri, önyargıları, ayrımcılığı şiddet diliyle beraber üreterek yaygınlaştırdığı nefret söylemini nefret suçu potansiyeline doğru taşıdığı görülmektedir. Böylelikle medya milliyetçilikle beraber ırkçılığı üretmektedir. Ayrıca kriz ve toplumsal çatışmanın arttığı dönemlerde nefreti ötekileştirilmiş olan gruplara yöneltmekte bir linç ve cinnet ortamı yaratmaktadır (İnceoğlu & Sözeri, 2012, s. 24).

1.6. Nefret Suçu

Suç kavramı, Latince *crimen* ve *offense*, İngilizcede *crime* ve *offense* ve Almancada *verbrechen* kelimelerine karşılık gelmektedir. Oxford Sözlüğünde “*yasalarca cezalandırılacak yasa dışı bir eylem veya faaliyet*” şeklinde tanımlanırken (Oxford Learners Dictionaries, 2022); TDK Sözlüğünde ise “*yasalara aykırı, davranış ve cürüm*” şeklinde tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2022). Davranış ve tutumlar, herhangi bir zaman diliminde *suç* olarak tanımlanmazken farklı bir zaman içerisinde *suç* olarak tanımlanmakta veya toplumda *suç* sayılmayan, görülmeyen davranışlar farklı toplumlarda, ortamlarda suç olarak kabul edilmektedir (Ataman, 2012, s. 58).

Nefret suçunun, tarihi eskilere dayanmakta olup kavramsal bir tanımının yapılması oldukça yenidir. *Nefret suçunun*, tanımının yapılmasına yönelik ilk girişim 1960 yılı içerisinde Amerika Birleşik Devletleri’nde başladığı bilinmektedir. 1980 yılı ortalarında da ABD’de toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim ve ırk konularında farkındalık düzeylerinin artması sonucunda *nefret suçu* kavramıyla yeni bir *suç türü* ortaya çıkmıştır (Göregenli, 2009, s. 50).

Günümüzde, dünyada kabul gören *nefret suçunun* bir tanımlaması *Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı* (AGİT) yapmıştır (Alğan & Şensever, 2010, s. 6). *Nefret suçu*, tanım doğrultusunda: “*Mağdurun, mülkün ya da işlenen suçun hedefinin gerçek ya da hissedilen ırk, etnik, ulusal köken, dil, renk, din, cinsiyet, yaş, zihinsel ya da fiziksel engelli, cinsel yönelim veya diğer benzer faktörlere dayalı olarak benzer özellikler taşıyan bir gruba gerçek ya da öyle algılanan bağlantısı, ilgisi, bağlılığı, desteği ya da üyeliği nedeniyle seçildiği kişilere veya mala karşı işlenen her türlü suçtur*” şeklinde tanımlanmıştır.

Baskın Oran *nefret suçunu*, sırf farklı grup kimliğini taşıdığı ya da gruba mensup olduğu için bireylere ve mülke karşı işlenen suçlar şeklinde tanımlamaktadır (Oran, 2012,

s. 41). Genellikle nefret söylemiyle *nefret suçu* karıştırılmakta olup ikisi de farklı kavramlardır. Nefret söylemi, tedirgin edici bir nedeni bulunsa da her zaman suç teşkil etmez, bundan hareketle her *nefret söylemi* de *nefret suçu* şeklinde nitelendirilemez (Article 19, 2015, s. 24). Çünkü *nefret suçunda* işlenen *fiil*, *önyargı saiki* olmasa bile *suç* sayılıp cezalandırma yapılırken nefret söyleminde *önyargı saiki* çıkarıldığı zaman cezalandırılacak bir *fiil*, *failin* (suçu işleyen) saikinden bağımsız olarak temel bir suç görülmez (Aytekin, 2012, s. 107). *Nefret suçu önyargı saikiyle* işlenen bir suçtur.

Nefret suçunu iki unsur oluşturmaktadır: Birincisi, gerçekleşen eylemde *bireylere* veya *mala zarar verme*, *taciz*, *yaralama* ve *öldürme* gibi yasalarca karşılığı bulunan suçlardan birinin işlenmesi. İkincisi, *önyargı saikiyle nefret suçu* kabul edilebilecek bireyin bağlı olduğu grup kimliğinin özelliklerine yönelik işlenen bir suç olması (Aytekin, 2012, s. 104). Yalnızca kişi ve gruplara yönelik şiddet *nefret suçu* sayılmamakta, *öteki* olarak konumlandırılan insanların yaşam alanlarının, ibadet mekanlarının, işyerlerinin tahrip edilmesi, duvarlarının işaretlenmesi, mezarlarına zarar verilmesi ve kundaklanması gibi eylemler *nefret suçu* sayılmaktadır (Alğan & Şensever, 2010, s. 7). Bunun yanı sıra ötekileştirilen konumda olmayan kişi ve grupların, ötekileştirilenlere yardım etmesinden dolayı saldırıya maruz kalması nefret suçu olarak nitelendirilebilir. *Nefret suçunu* diğer suçlardan ayıran en önemli özelliği de farklı motivasyonla işlenmiş olmasıdır (Karan, 2013, s. 96-97). Örnek vermek gerekirse, nefret ve önyargı saikiyle kundakçılık yapılması durumunda eylemin niteliği *nefret suçu* kazanmaktadır.

Bir *suç* eyleminin *nefret suçu* olduğuna karar verirken nefret suçuna ilişkin iki unsur şöyle değerlendirilebilir: İlk unsur, ceza kanunları içerisinde suç sayılan eylemin varlığıdır. Ülkelerin yasalarındaki farklılıklara rağmen söz konusu eylemlerin benzer olmasıyla içerisinde şiddet barındırması. İkinci unsur ise önyargılardır. Suçu işleyen kişi veya grup korumalı kategoriler içerisindeki (dil, din, etnisite, ırk) kimlik aidiyetlerinden dolayı bilinçli olarak kendisine hedef seçer, bu hedef kişi grup veya grup kimliğinin paylaştığı, özdeşleştiği mülkiyet de olabilir. Bu bağlamda *nefret suçu*, bir önyargı suçu olarak tanımlanabilmektedir. Önyargı saikiyle beraber ceza kanunu içerisindeki bir suçun işlenmesiyle ortaya çıkan nefret suçu bu özelliğiyle de diğer suçlardan ayrılmaktadır (Ataman, 2012, s. 61).

Perry, kırılğan hiyerarşilerin şiddet tehdidi ve şiddet (sözel-fiziksel) yoluyla sürdürme amacıyla olan bir güç mekanizması olarak *nefret suçunu* tanımlarken genelde, *nefret suçunu* toplumun damgalanmış ve ötekileştirilen gruplara yönelik yapılan şiddet

ve tehditleri olarak belirtmektedir. Tanım bağlamında toplumsal sınıflar arasındaki eşitsizliklerin sürmesine sebep durum olarak güçlünün, güçsüz üzerinde uyguladığı şiddet ön plana çıkarılmıştır (Perry, 2001, s. 3). *Nefret suçu* ile hedefe konulan gruplar için sınırlar çizilmekte, sınırlar aşıldığında da sonuçlarına katlanmaları gerektiği mesajı verilmektedir. Böylece *nefret suçu*, kimliği nedeniyle yalnızca bireyi (mağduru) değil, içerisinde olduğu grubu da tehdit eder. Diğer suçlardan ayrılan nefret suçunun en önemli özelliği gruplara güvende olmadıklarının hissettirilmesiyle verilen tehdit mesajıdır; bu mesaj hem birey ve grup içinde korku yaratırken hem de toplum üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır. *Nefret suçu*, önyargı saikiyle kişisel nedeni olmayan bireyin mensubu olduğu grup kimliğini taşıması nedeniyle işlenmektedir. Bu durum, failin veya mensubu olduğu grubun *büyük toplum* içerisindeki kültürel farklılıklarla bir arada yaşama kültürünü tehdit ediyor olması bağlamında toplumsal bir sorundur (Karamete, 2019).

Toplumsal bir sorun olan nefret suçuyla mücadele etme bağlamında nefret suçunun niteliklerini kavramak önemlidir. Herhangi bir suç eyleminin, *nefret suçu* olarak değerlendirilebilmesi için yapılan eylemin ceza hukuku içerisinde tanımlanmasıyla suçun, nefret ve önyargı saikiyle işlenmiş olmasının yanı sıra yarattığı etkileri de göz önünde bulundurulmalıdır. *Nefret suçunda* kişiye yönelik yapılan eylemin asıl hedefi kimliğini taşıdığı grup ve grup kimliğidir. Çünkü, fail veya failler için önemli olan birey değil bireyin aidiyeti ve mensubu olduğu gruptur. Dolayısıyla bireye yapılan saldırı, bireyle aynı kimliğe mensup grubun bütün üyelerine karşı yapılmıştır. Ayrıca benzer saldırıların gelecekte de yaşanabileceği insanları endişelendirirken bu saldırıların hedef alınan birey ve grupların kimliklerinin yok sayıldığı, toplum tarafından ötekileştirildiği anlamı taşımaktadır.

Nefret suçunda fail, mağdurun kişisel özelliğine veya kim olduğuna bakmaz. Failin asıl hedefi suçu işlediği birey değil bireyin kimliği nedeniyle mensubu olduğu gruptur. Bundan hareketle insanlar, tanımadığı veya herhangi bir düşmanlık beslemediği bireye yönelik nefret suçu işleyebilir (Alğan & Şensever, 2010, s. 7). Örneğin, Suriyeli sığınmacılara yönelik nefret ve düşmanlık hisseden fail, hayatında hiç görmediği, tanımadığı bireyi, Suriyeli olduğu için öldürebilir. İlk olarak suça bakıldığında *kasten öldürme suçu* olarak nitelendirilebilir ancak mağdurun öldürülme nedeni Suriyeli olmasıdır. Böylece fail, suçu nefret ve düşmanlık saikiyle işlediği için *kasten öldürme suçu*, *nefret suçuna* dönüşmüştür.

Türkiye’de, 20 yıldır iktidarını sürdüren *Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP)*, 2015 yılından itibaren değiştirmiş olduğu politikasının sonucu olan siyasi, sosyal, toplumsal ve ekonomik sorunların, medyada ülkeye sığınmak zorunda kalan grupların getirdiği sorunlar olarak yansıtılmasıyla beraber toplumda daha önceden ötekileştirilen gruplar olmak üzere Suriyelilere yönelik, nefret suçlarının arttığı görülmektedir.

Örneğin, 2021 yılında (Uludağ, 2021) Konya’da Karşlı olan Dedeoğulları ailesinden yedi kişinin komşuları tarafından öldürülmeleri. Ankara, Altındağ’da iki grup arasında çıkan kavgada bir kişinin öldürülmesinden sonra, mahallede toplanan yüzlerce kişi Suriyelilerin evlerine ve işyerlerine saldırılması (Evrensel Gazetesi, 2021). İzmir’de, bir firmada çalışan Suriyeli üç işçinin, kaldıkları barakada uyudukları sırada, benzin dökülerek yakılıp öldürülmeleri (Gül, 2021). 2022 yılı içerisinde Hatay’da bir grubun, Suriyeli sığınmacılara yönelik bıçaklı saldırısında, bir Suriyelinin öldürülmesi gibi yaşanan nefret suçlarının, genellikle eyleme dönüşmesi farklı biçimlerde, farklı zamanlarda ortaya çıkmaktadır (İndependent Türkçe, 2022). Bundan hareketle nefret suçuna önem verilerek hükümet, muhalefet ve toplumun tüm kesimleriyle uzlaşılarak nefret suçlarını engelleme anlamında yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

ABD (federal ve devlet düzeyinde), Çek Cumhuriyeti ve Birleşik Krallık’ta bağımsız suç olarak düzenlenen nefret suçu, bazı ülkelerde cezayı ağırlaştırıcı neden şeklinde düzenlenmiştir. AGİT’e katılımcı 23 ülkede nefret saiki bir genel ağırlaştırıcı neden şeklinde tüm suçlarda kabul edilirken AGİT’e taraf 25 ülkede de belirli suçlar bağlamında ağırlaştırıcı neden olarak kabul edilmiştir. Özellikle, nefret suçuna yönelik bir kanunu bulunmayan Türkiye’de, *Türk Ceza Kanunu* içerisinde kişileri düşmanlığa sevk eden ayrımcılık fiilleri olarak Madde 115: *inanç, düşünce ve kanaat hürriyetinin kullanılmasını engelleme*. Madde 122: *nefret ve ayrımcılık*. Madde 125: *hakaret*. Madde 153: *ibadethanelere ve mezarlıklara zarar verme* ve Madde 216: *halkı kin ve düşmanlığa tahrik ve aşağılamayla cezalandırılmaktadır*. Ayrıca TCK 122: *ayrımcılık suçu*, 1 Haziran 2005 itibarıyla mevzuata ilk kez girerek, 2 Mart 2014 tarihinde mecliste kabul edilen *nefret ve ayrımcılık suçu* 6529 sayılı kanunla (Resmi Gazete, 2014) tekrardan düzenlenmiştir.

Nefret suçuyla ilgili Türkiye’de, sistemli olarak yapılan çalışma bulunmamakla beraber nefret söylemi bağlamında yapılan çalışmaların sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Resmi devlet kurumları olmak üzere çeşitli sivil toplum örgütleri ve göçmen derneklerinin hak ihlallerine yönelik raporlarında ve medyada yer verilen haberlerde,

nefret suçlarının Türkiye’de yaşandığına yer verilmektedir. Medya, haberi yaparken kullandığı dil ve söylem ile olayı sunum biçimiyle mağdurları aşağılayabilir, faili destekleyebilir, nefret suçunu meşrulaştırabilmektedir. Medya, nefret suçuna insani odaklı habercilik bağlamında yaklaşmalı, haber üretimi ve olayın sunumu sırasında hedefe konulan grupların katılımını veya temsilcilerini göz ardı etmemelidir. Nefret suçlarında hedef alınan gruplar, suçun niteliğini göstermesi bakımından önemlidir.

Dünya ülkelerinde olduğu gibi Türkiye’de de büyük toplumun egemen kimliği, görüşleri bağlamında kabulleri dışında kalan gruplar nefret suçunun hedefindedir. Ülkemizde, nefret suçuna maruz kalan gruplar arasında ırk ve etnik kökeni, cinsel yönelimi farklı kimliklerde olan kişiler ve kadınlar bulunmaktadır. Nefret suçu, bünyesinde kontrolsüz bir misilleme potansiyeli bulundururken fail ve mağdur arasında doğrudan ilişki veya anlaşmazlık yoktur. Mağdur, mensubu olduğu grubun kimliğinden dolayı hedef seçilmiştir. Fail[ler] mağduru bu sebeple hedef alarak misilleme yapabilir fakat asıl hedef mağdur olmamakta kimliğini taşıdığı grup olmaktadır. Bu bağlamda mağdurun kim olduğu, saldırgan için önemli değildir, ne olduğu ya da neyin parçası olduğu önemlidir. Bundan hareketle *şiddetin manifestosu* olarak belirtilen *nefret suçu*nda fail, mağdur üzerinden mağdurun kimliğini taşıdığı topluma mesaj göndermektedir (Ataman, 2012, s. 49). Temelde verilmek istenen mesajla, ötekileştirilen grupların toplumun bir parçası olmadığı, var olan haklarının reddedilmesi gerektiğidir.

Özetle, nefret suçu genelde toplumun büyük bir kesimi tarafından değersiz görülen, farklı alanlarda ötekileştirilen, ayrımcılığa maruz kalan; siyasi, ekonomik ve toplumsal yönden adaletsizliği ortadan kaldıracak araçlara erişemeyen insan gruplarına yönelmiş şiddet olarak ifade edilmektedir. Nefret suçlarının temelinde ideolojik arka plan bulunurken failler ideolojik tutumlarla hareket edebilmekte failler arasında ideolojik benzerlikler bulunmaktadır. *Nefret söylemi* ve *nefret suçu*, hedefe konulan grupların toplum içerisinde kendilerini dışlanmış, değersiz hissetmelerine neden olurken grup içerisinde aidiyet sorunu, yaşamış oldukları topluma adaptasyon sağlayamama gibi nedenlerle kendilerini koruma altına alarak toplumdan soyutlamaktadır. Ayrıca devletlerin nefret suçuna, suçun faillerine göz yumulması ve cezasız bırakılması saldırıların artmasına da neden olmaktadır.

Sonuç itibarıyla günümüzde, sosyal medyada üretilerek dolaşıma sokulan nefret söylemi, kontrolden çıkarak nefret suçuna zemin oluşturmaktadır. Bu zeminin oluşmasını engellemek için internetle beraber sosyal medyanın, devlet kontrolünde denetlenmesi

görüşünü savunanların; ifade özgürlüğü bağlamında toplumun bilgi edinme hakkının kısıtlanacağını savunan tartışmalara neden olmaktadır. Nefret söylemi ve nefret suçu karşısında durarak hoşgörünün ve demokrasinin içselleştirilmesiyle beraber bu sorunların üstesinden gelinebilmektedir.

1.7. Nefret Söylemi/Suç ve İfade Özgürlüğü İlişkisi

Teknolojik gelişmelerle beraber yeni medya araç ve platformları insanlara yeni özgürlük alanı sunarak rahatlıkla ulaştıkları, görüşlerini, düşüncelerini ifade edebildikleri birbirleriyle iletişim kurabildikleri ortama dönüşmüştür. Fikirlerini söylemekten çekinen, ifade edemeyen birçok insan, sunulan bu alanda hem ifade özgürlüğü çerçevesinde görüşlerini ifade ederken hem de aynı veya farklı görüşlerde olan insanlarla bir araya gelmektedir. Bu şekliyle *ifade özgürlüğünün* olduğu demokratik bir ortamın varlığının yanı sıra kullanıcıların, *söylem* ve *ifade özgürlüğü* sınırlarını aşarak nefret söyleminin üretilerek dolaşıma sokulmasına, nefret suçunun oluşmasına yol açmaktadır.

Nefret söylemiyle ifade özgürlüğü arasındaki sınır oldukça tartışmalıdır. Demokratik toplumlarda, insanların sahip olduğu ifade özgürlüğüyle nefret söylemi olgusu keskin çizgilerle ayrılmaktadır. Ayrıca nefret söyleminin hangi eylem, ifadelerle tasvir edildiği ve kullanıldığı ifade özgürlüğüyle olan ilişkisi anlamında nasıl konumlandırıldığı, konumlandırmanın hangi esaslarla yapıldığı önemlidir.

İfade özgürlüğü kavramı, *nefret söylemi* kavramıyla bağlantılı olup insanlara verilen temel hak, özgürlüklerin önemli unsuru olmakla beraber insanların düşüncelerini ifade edebildiği, vazgeçilmez bir özgürlük alanı olduğu belirtilmektedir. Ancak, her şeyin özgürce ifade edilemeyeceği gibi, ifade özgürlüğü olarak da değerlendirilmesi mümkün olmamaktadır (Karan, 2012, s. 89). Nefret söylemi bağlamında *ifade özgürlüğüne* bakıldığında, insanlar temel hak olan ifade özgürlüğünün arkasına sığınarak *öteki* olarak konumlandıkları birey ve gruplara yönelik sarf ettikleri söylemleriyle nefret söylemine maruz bırakırken hak ve özgürlüklerle ifade özgürlüğü arasında bir çatışmanın olduğu görülür. Bu önemli çatışmanın, zor olsa da temel hak ve özgürlükleri ihlal etmeden sonlandırılması gerekmektedir.

Nefret söylemi kapsamında değerlendirilebilecek ifadelerin, devlet tarafından ifade özgürlüğü olarak değerlendirilmemesi beklentisi bulunmaktadır. Genellikle, devletin ifade özgürlüğünün koruyucusu olarak nitelendirilmesi, nefret söyleminin bu durumu tersine çevirdiğinden ifade özgürlüğünün kısıtlanması amacıyla yasalar yapılması veya düzenlemesi beklenir. Yasalar, geniş kapsamlı olduğundan ifade özgürlüğünün, nefret

söylemi nedeniyle sınırlandırılması geçerli gerekçelerle açıklanmalıdır. Örnek vermek gerekirse nefret söylemiyle insan haklarının ihlali, farklı kimliklerdeki birey ve grupların hedef gösterilmesi, varlıklarının inkârı önemli gerekçedir.

Nefret söyleminin, nefret suçuna dönüşmediği sürece cezalandırılmaması yönünde görüşlerin yanı sıra geçmişte yaşanan örnekler bağlamında nefret söylemini cezalandırmak için eyleme dönüşmesini beklememek gerekir. Nefret söylemine yönelik, devletin herhangi bir önlem almadan ifade özgürlüğü olarak değerlendirilmesi, toplumda nefret suçuna hedef olan birey ve grupların suskunlaşarak görünmez hale gelmesine, pasifleşmesine sebep olacaktır.

Nefret söylemi ve ifade özgürlüğü tartışmasını Levent Şensever, *eşitlik ilkesi* bağlamında değerlendirmeli olduğunu belirtmektedir. *Eşitlik ilkesinin*, ayrılmaz parçası olan ifade özgürlüğünün, sınırının nerede bittiği ve nefret söylemi sınırının, nerede ve nasıl başladığı sorunsalı, ayrıca ülkelerin demokrasisi hakkında fikir edinmemizi sağlamaktadır. *Medeni ve Siyasi Haklara ilişkin Uluslararası Sözleşmesinin* 19. maddesine göre *ifade özgürlüğü* şu şekilde tanımlanmaktadır: “Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir; bu hak sınırlanmaksızın sözlü, yazılı, basılı, sanatsal ürün şeklinde veya kendi tercih ettiği başka iletişim araçlarıyla her türlü bilgi alma, edinme ve öğrenme hakkıdır” (Birleşmiş Milletler - İnsan Hakları Komitesi, 2003, s. 13). Bu tanıma göre, herkes ayrımsız, siyasi, kültürel, toplumsal yaşam içerisinde her türlü fikir ve düşüncüyü nefret söylemi içermediği sürece ifade edebilmelidir.

Toplum içerisindeki farklı seslerin suskunlaştırılması, eşitlik ilkesini ihlal eder. İfade özgürlüğü, ayrımcılığa uğramama ve eşit olma prensibine bağlıdır. Bu prensibin aşılması ya da eşitliği bozan söylemlerin, ifade özgürlüğünün sınırı olmalıdır. Nefret söylemini engelleme amacıyla düzenlenen yasa ve kanunların suistimal edilmemesi için de somut gerekçelere dayanması, dar çerçevede olması gerekmektedir. *İfade özgürlüğü* sadece kabul edilen, desteklenen, ilgilenmeye değmez, zararsız görüş, bilgiler için değil yanı sıra toplumun büyük bölümüne ya da devlete yönelik rahatsız edici, hakaret, çarpıcı görüş ve bilgiler içinde uygulanmaktadır. Fakat nefret söylemi içeren ifadeler, sert eleştiri olarak kabul edilmekte ve engellenmemektedir (İnceoğlu & Çoban, 2014, s. 70).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin yorumu bağlamında herhangi bir ifadenin, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi* (AİHS)’nin maddelerinden birini tehdit etmesi durumunda, *ifade özgürlüğü* olarak değerlendirilemeyeceği söz konusudur. Nefret söyleminin, ifade özgürlüğü olarak değerlendirilmesi, söyleme hedef olan birey ve

gruplar üzerinde güvensizlik, korku yaratarak korunmasız duruma getirmektedir. Nefret söyleminin, nefret suçuna önayak olabileceği veya zemin oluşturabileceğinden, ifade özgürlüğünün sınırının olması önemli ve gereklidir. Ayrıca medyadaki nefret söylemleri ifade özgürlüğünün korunması şartıyla engellenmelidir.

Türkiye'nin taraf olduğu AİHS'nin 10.maddesinin 1. fıkrasında, *ifade özgürlüğü*: “Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin, kanaat özgürlüğünü ve haber ve görüş alma ve de verme özgürlüğünü de kapsar. Bu madde, Devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine tabi tutmalarına engel değildir” şeklinde ifade edilmektedir (Council of Europe: European Court of Human Rights, 2013, s. 11). İkinci fıkrasında da kamu güvenliğinin korunması, düzeninin sağlanması, ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün korunması, sağlığın veya ahlakın, gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi, yargı erkinin yetkisini ve tarafsızlığının güvence altına alınmasıyla *ifade özgürlüğünün* sınırlandırılabilirliği belirtilmiş olsa da 17. maddede kesin bir dille sözleşmede öngörülenden daha fazla kısıtlama yapılamayacağı, açık ifadelerle ifade özgürlüğünü korunmasına yer verilmiştir.

Yanı sıra nefret söyleminin suç kapsamında değerlendirilmesiyle ifade özgürlüğüne gelebilecek kısıtlama korkusu, haklı gerekçelere dayandırılabilir. Fakat ifade özgürlüğünü savunurken nefret söylemine hedef olanlarında mağduriyetleri giderilmelidir. Anne Weber, bazı ifadelerin nefret söylemi olarak sınıflandırılmasının birçok sonucu olduğundan bahsetmektedir. Bunlardan en önemlisi ifade özgürlüğü kapsamındaki AİHS'nin 10'uncu maddesinin ikinci paragrafında meşruluğu olmayan ifadelerle, nefret söylemi barındırmayan ve dolayısıyla demokratik toplumlarda hoşgörü ile karşılaşılan ifadeler arasındaki ayrım çizgisinin, belirlenmesini mümkün kılmaktadır. AİHM'ne göre, “belirli birey veya grupların onurunu kırabilecek, ‘nefret söylemi’ teşkil eden somut ifadelerin sözleşmenin 10'uncu maddesi tarafından koruma altına alınmadığı konusunda hiçbir kuşku olamaz.” Demokratik toplumların olmazsa olmazlarından *ifade özgürlüğü*, düşünce özgürlüğü kapsamında tartışılmalı ve içinde yer alan ifadelerin nefret içerikli olup olmadığı üzerinde durulmalıdır (Weber, 2009, s. 4).

Nefret söylemini, *Avrupa Birliği* (AB) üyesi ülkeler suç olarak tanımaya başlamıştır, fakat ABD'de ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmekte olup mahkemelerin, ifade özgürlüğü kısıtlamalarına karşı olduğu belirtilmektedir. Çünkü, bu ifadelerin kısıtlanarak sınırlandırılması zor olduğundan, devletin ifadeleri kısıtlama

yetkisinin, gerekli kullanımdan çok gereksiz kullanıma ihtimali bulunmaktadır. Ayrıca düşünce ve fikir özgürlüğü altı çizilerek, ancak *şiddeti teşvik etme, yakın bir şiddet tehdidi* durumlarında sınırlama getirileceği belirtilmektedir.

İfade özgürlüğüne getirilebilecek bir sınırlandırmada, nefret söylemi sınırlandırmaya dahil olduğundan *ifade özgürlüğü* olarak değerlendirilmemektedir. Nefret söylemi bağlamında ifade özgürlüğüne getirilen sınırlandırma insan haklarının korunmasına ve azınlık grupların korunmasına yöneliktir. Devlet, ifade özgürlüğünün korunmasını bahane ederek nefret söylemine göz yumması ötekileştirilen birey ve grupların nefret söylemiyle kendi başlarına mücadele etmesine sevk eder fakat bu mümkün değildir. Çünkü, nefret söylemiyle hedef alınan birey ve grupların güçsüz, toplum içerisinde azınlık olmaları, medyaya erişimleri ve seslerini duyurmaları kısıtlı olmasından dolayı nefret söylemiyle mücadele edemezler. Bundan hareketle devletin, özgürlüklerin sınırlandırılması pahasına olsa da nefret söylemine yönelik önlem alması ve toplum içindeki farklı kimliklere mensup insanlara saygı duyulmasını sağlayıp haklarını koruması görevleri arasındadır (Karan, 2012, s. 82-83).

İfade özgürlüğü, en temel insan haklarından biri olup ilişkili olduğu nefret söylemi kavramı, ifade özgürlüğünün sınırını belirlerken bu sınırlama ise insan haklarının korunması amacıyla yapılmaktadır. İki farklı biçimde belirlenen bu sınırlar, nefret söyleminin odağındaki birey ve grupların korunması; nefret söylemi bulunmadığı halde, bulunduğu öne sürülerek ifade özgürlüğünün kapsamına getirilebilecek kısıtlanmalardan korumak şeklinde oluşmaktadır. İfade özgürlüğüyle ilişkisi ikilem olarak görünen nefret söylemi, mutlak bir hak olarak görünmez fakat demokratik toplumlarda; düşünsel gelişimle farklı fikirlerin çokluğu, kendini gerçekleştirme şeklinde çeşitli gerekçelerle öneme sahip ifade özgürlüğüyle toplumda birçok kez yadırganmayan ayrımcılığa maruz kalan birey ve grupların haklarını gözetmek veya korumak arasında bir çizgide yer almaktadır (Çelik, 2013, s. 208, 235).

Özetlersek temel bir hak olan ifade özgürlüğü, özgürlükleri tehdit eden nefret söyleminin kesin biçimde tespit edilmesine dayandırılarak kısıtlanmalıdır. Fakat, titizlikle hazırlanan çalışmalarla nefret söylemi içermesi şartıyla ifade özgürlüğüne getirilebilecek kısıtlama veya sınırlandırılmayla iki kavram arasında denge korunabilir.

İKİNCİ BÖLÜM

YENİ MEDYA, DEZENFORMASYON VE GÖÇ OLGULARINA KAVRAMSAL VE KURAMSAL BAKIŞ

Tez de ikinci bölüm olan bu kısımda, ilk olarak yeni medya ve sosyal medya kavramlarına değinilecek. Bölümün diğer başlıklarında biri olan mikroblog ağı: Twitter'dan bahsedilecektir. Ardından, yeni medyada nefret söylemi başlığına geçilecek, yanlış bilgi, dezenformasyon ve post-truth başlığında kavram ve özelliklere değinilecektir. İkinci bölüm son olarak göç tanımları ve Suriye krizi bağlamında sığınmacılar başlığıyla bitirilecektir.

2.1. Yeni Medya Kavramı, Özellikleri ve Sosyal Medya

Başlıkta, yeni medya kavramına, özelliklerine; dijitallik, etkileşimsellik, hipermetinsellik, yayılım, sanallık ve multimedya biçemselliği kavramlarına değinilecektir. Sonrasında sosyal medya kavramına, araçları olan; Sosyal ağ ve içerik paylaşım siteleri, bloglar, sözlükler; işlevsel özellikleri olarak sayılan, kimlik, diyalog ve paylaşımdan bahsedilecektir.

2.1.1. Yeni Medya Kavramı ve Özellikleri

Oxford sözlükte, “*Dijital teknolojileri -internet- kullanan yeni bilgi, eğlence ürünleri ve hizmetleri*” biçiminde *yeni medya* tanımlamaktadır. Sema Misçi *yeni medya* kavramını, bilgisayar teknolojisinin gelişimiyle beraber geleneksel medyanın tersine, çok yönlü ve etkileşimli bir iletişimin gerçekleştiği dijital temelli medya alternatifi olarak tanımlamıştır (Misçi, 2006). *Yeni medya*, *dijital medya* olarak da adlandırılmaktadır. *Yeni medyanın* gelişimi teknolojinin gelişmesiyle senkron biçimde ilerlemektedir. Binark *yeni medyayı*, içerisinde dijital kodların bulunduğu, kaynakla hedefin karşılıklı etkileşimi üzerinden sağlanan ve etkileşimin, hızlı biçimde, multimedya unsurlarıyla (metin, ses, görüntü) harmanlanıp gerçekleşmesiyle ortaya çıkmış medya alternatifi olarak tanımlamaktadır (Binark, 2007, s. 5).

Yeni medyanın, geleneksel medyadan ayrılan en temel özelliğini, Barber izleyiciye (kullanıcıya) *yeni ekran* sunulmuş olduğu şeklinde ifade eder, bu durumla da etkileşimin farklı bir boyuta taşındığını aktarmaktadır (Barber, 2008). Barber’in ortaya koymuş olduğu *yeni ekranı* destekler nitelikte olarak Lister ve diğerleri (Lister vd., 2009) görsel unsurların, yeni medyada değerli bir konumda olduğunu belirtmektedir. *Yeni medya*, bir

cihazı, teknolojiyi veya tek tip bir olguyu ifade etmemektedir. *Yeni medya* kavramını, günümüzde tanımlayan kesin bir tanımını yapmak mümkün değildir. *Yeni medyayı*, kullanılan medya biçimlerinin teknolojik gelişmelerle sürekli değişerek oluşturulan etkileşimli ortam şeklinde bir tanımını yapabiliriz. Radyo yayınları, televizyon yayınları, sinema filmleri, dergi yayıncılığı, gazete yayıncılığı şeklinde bilinen geleneksel medya araçlarından yeni medyayı farklılaştıran, tanımlayıcı ve genel birtakım özellik sıralanmaktadır. Sıralanan özellikler, metin veya cihaz düzeyinde çeşitli medya ürünlerinde bulunabilmekte olup her zaman, hepsinin bulunması şartı aranmaz. Bu özellikler, şu şekilde sıralanmaktadır [akt. (Binark & Çomu, 2013, s. 200-204)]:

Dijitallik: Medya araçlarındaki *bilgilerin/verilerin, sayısal kodlara dönüştürülmesi* durumudur (Lister vd., 2009). Dijital hatlar üzerinden sayısal kodların işlenmesi, depolanması, internet ağı aracılığıyla hızlı ve kolaydır. Dijital ortamlarda, verilerin tümü sayısal kodlara dönüştürüldüğünden, kodların yazılımlar aracılığıyla düzenlenmesi, değiştirilmesi, okunması ve kopyalanması rahattır. Hatta denebilir ki, kolay kopyalanabilirlik bugün kullanılan pek çok uygulamanın temelini oluşturmaktadır. Dijital olarak sırasıyla yazılı metin, ses ve görüntü kodlanabilir hale gelmiştir. Ayrıca verilerin sayısal kodlara dönüştürülmesiyle küçük alanlarda depolanabilir, çevrimiçi ortamda zamandan ve mekândan bağımsız herkes kolaylıkla ulaşabilmektedir. Ağ destekli birçok yapının, temelini dijital kodlarla kodların kopyalanabilirliği (aktarılabildiği) oluşturmaktadır.

Etkileşimsellik: Karşılıklı iletişim durumu olarak bilinen, etkileşim ya da *etkileşimsellik* kavramı yeni medyanın özelliklerinden biridir. *Etkileşimsellik* özelliği, geleneksel medyanın özellikleri tersine kullanıcıların başka kullanıcılar ile karşılık iletişime geçebildiği, kolayca içerik paylaşımlarında bulunabildiği, özgürce yorumlar yapabildikleri biçimde olanaklar sunmaktadır. Geleneksel medyada, *okuyucu* ve *izleyiciler* daha çok pasif konumda olup kendilerine sunulan içerikleri tüketme veya tüketmeme seçimleri yapabilirken yeni medya uygulamalarında kullanıcılar, istedikleri an, zaman ve mekândan bağımsız özgürce içeriklere ulaşmaktadır. Ayrıca yeni medyanın kişiselleştirilmiş kullanım pratikleri, kullanıcıların tercihleri doğrultusunda şekillenmektedir. Böylelikle, geleneksel medyada okuyucu ve izleyici konumda olanlar, *kullanıcı* olarak tanımlanmaktadır. Farklı ağ uygulamalarında, farklı düzeylerde etkileşim görülebilmektedir. Örneğin, herhangi bir internet sitesinin ziyaret edilmesinde, internet tarayıcıya internet adresinin yazılması, ağ üzerindeki bir sunucudan bilgi istenmesi

anlamına gelmektedir. Yeni medyada yer alan *etkileşimsellik* özelliği ile, kullanıcı sadece ağ/ağ uygulamalarıyla değil, ağ üzerinde olan başka kullanıcılarla hatta cihazlarla bir etkileşime girebilir. Kullanıcının kurmuş olduğu *etkileşim*, *eş zamanlı* veya *eş zamansız* ve birçok kişiyle yapılabilmektedir.

Hipermetinsellik: *hiper* sözcüğü, Yunanca olan *hyper*'den türemiştir. Üzerinde, dışında ve ötesinde anlamların da olan bu sözcük, *metin* sözcüğüyle de birleşince arayüzdeki metnin, diğer metinler arasındaki ilişkisine işaret etmektedir (Binark, 2009, s. 60). Oxford Sözlüğünde “*kullanıcının bir metin parçasından veya belgeden diğerine geçmesine izin veren bağlantılar içeren bir bilgisayar sisteminde depolanan metin*” şeklinde tanımlanmaktadır (Oxford Learners Dictionaries, 2022). Yeni medyanın özelliklerinden olan *hipermetinsellik*, bir metnin başka metinlere bağlantı yoluyla yönlendirmesinden kaynaklanmaktadır. Metinde yer alan her parça, kullanıcıyı farklı metinlere götürebilecek bağlantı yolları içerebilmektedir. *Hipermetinsellik* özelliğine, internet sayfalarında metin ya da multimedya içerikleri üzerine işaretleme aracı götürüldüğünde el şeklini alması örnek olarak verilebilir. Bu, içeriğin farklı içeriğe yönlendirdiği doğru veriye ya da bağlantıya sahip olduğu anlamına da gelmektedir. Bu yeni veri, görüntülenmekte olan veri ile aynı sunucuda bulunabileceği gibi, ağ üzerindeki bambaşka bir sunucuda da bulunabilmekte link üzerinden ulaşılan içerik pek çok farklı *hipermetin* barındırabilir.

Yayılım: Daha önce sayılan, *etkileşimsellik* ve *hipermetinsellik* gibi özelliklerin çalışabilmesi için uygun ortamı sağlayan özelliktir. Ağ, kaynaklı yayılım yardımıyla çok sayıda, çok farklı veriye/içeriğe kullanıcılar istediği anda ulaşabilmekte, *yayılımını* kolaylaştırmaktadır. Ayrıca farklı uygulamalarla, farklı verilerin kullanılmasını da sağlamaktadır. İletişimin gerçekleştiği bu ağ çoğunlukla, internet gibi sınırsız ya da daha doğru bir ifadeyle birbirine bağlanmış ağlardan oluşan bir yapı olsa da yerel ağlar gibi, daha küçük ağlarda çalışan uygulamalar da bulunmaktadır. Böylelikle, sayısız farklı uygulama bir arada çalışabilmekte ve kullanıcılar bu uygulamalardan her birine erişebilmektedir. Binark ve Löker *yayılımı*, ağ üzerindeki arayüzde bulunan bir metnin, hızlı biçimde dağılması, dağılan metne farklı zaman ve uzam içerisinde tekrardan erişebilmesi olarak belirtmektedir (Binark & Löker, 2011, s. 12).

Sanallık: Yeni medyanın özelliklerinden biridir. Kullanıcının arayüzle kurmuş olduğu iletişim durumunu tanımlamaktadır. *Sanallık* veya *sanal olma durumu*, kullanıcılara *oradayım!* hissi vermekte (Binark & Löker, 2011, s. 12) ve kullanıcıların çevrimiçi iletişim durumundayken hissettikleri *uzam* olarak tanımlanabilmektedir. Bu uzam,

telefonla konuştuğunuz sırada ortaya çıkan uzam veya olduğunuz yer ya da söz konusu anda oturduğunuz veya konuştuğunuz kişinin oturduğu yer değil bu ikisinin arası olarak tanımlamıştır [akt. (Lister, Dovey, Giddings, Grant, & Kelly, 2009, s. 36)]. Dolayısıyla, sanal olanın gerçek olmadığını söylemek doğru değildir.

Multimedya Biçemselliği: Çeşitli iletişim araçlarıyla simge sistemlerinin, göstergelerle çeşitli veri türlerinin tek araçta toplanması durumu şeklinde tanımlanmaktadır (Binark, 2007, s. 21-22). İnternetle beraber diğer ağ uygulamalarında geçerli olduğu düşünülmüş olsa da yeni medya uygulamalarının çoğunluğunda, sıradan internet deneyiminde bile *multimedya biçemselliği* görülmektedir. Ağ uygulamalarında, olduğu gibi pek çok cep telefonu ve müzik çalarlar dahil metin, imge, ses ve sayısal verileri okuyup işleyebilme özellikleri bir arada bulunmaktadır. Bir internet sayfasında aynı anda birçok farklı metin, multimedya öğeleri (fotoğraf, grafik, müzik, video), *hipermetin* rahatlıkla bulunmaktadır (Çomu, 2012, s. 26). Yukarıda sayılan özellikler, bir arada bulunduğu geleneksel medyaya göre, kullanıcıların içerik üretmesi ve üretilen içeriğin yayılmasına olanak tanınması bakımından önemlidir (Binark & Çomu, 2013, s. 204).

İnternetin gelişimiyle beraber kullanılan ilk sistem, *Web 1.0*'la yeni medya olgusu hayatımıza girmiştir. *Web 1.0*'da, iletişim *tek yönlüdür*, web sayfalarında sadece metin, görsel ve ses unsurlarına yer verilmekte bilgilendirme amacı güden sadece içerik üretilen sistemdir. *Web 1.0* örnek alınarak sonraki sistem olan *Web 2.0*'a geçilmiştir. Bu sistemde, önceki sisteme göre *çift yönlü* iletişim bulunmakta hem *içerik üretici* hem de e-posta, telefon uygulamaları, *kullanıcı türevli ağlar* olarak da bilinen sosyal medya, video paylaşım ağları, bloglar, sözlükler ve internet kütüphaneleri kullanılarak etkileşimin olduğu sistem olarak gösterilebilir. Son olarak da *Web 1.0, 2.0*'ın devamı olarak sayılabilen *Web 3.0 semantik ağ* ortaya çıkmıştır. Kişisel verilerin paylaşılmadığı, verilerden kazanç sağlanmadığı ve kullanıcılar tarafından geliştirilebilen açık kaynak kodlu internet sistemi olarak bilinmektedir. Görüldüğü üzere, iletişim araçlarının gelişimi teknolojik ilerlemelerle yeni bir boyuta evrilmekte olup yeni medya kavramını oluşturmaktadır.

Binark, yeni medyayı başta web 2.0 sistemi olmak üzere, akıllı cihazlar (telefon, tablet), dijital oyunlar ve ortamları gibi yeni iletişim araçlarının oluşturduğu; paylaşım adı altında toplanan uygulamalar olarak özetlemektedir (Binark, 2007a, s. 21). Ayrıca yeni medyayı teknolojik ilerlemelerle ortaya çıkan yeni bir dönemin özellikleri şeklinde

değerlendirmemek gerekir. Çünkü, bu dönem insanların hayatına etki eden, toplumun alışkanlıklarını ve iletişimlerini değiştiren dönemi kapsamaktadır.

Yeni medyaya eleştirel bakış açısıyla bakan Sonia Livingstone, internetin gençler ve çocuklar üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri açısından değerlendirmiştir. Yeni medya, iletişimimizle yaşam biçimlerimizi değiştirdiği gibi öğrenme şekil ve olanaklarımızı değiştirmiştir. Geçmişte, öğrenme şekil ve olanaklarımızın bugünkü öğrenme olanaklarımız arasında bir değişiklik yaşandığını örnek vermek gerekirse geçmişte, kâğıt üzerine resim yaparken günümüzde bilgisayar ortamında resim yapıldığını (Doğuş, 2014, s. 134) belirten Livingstone, internetin sağlamış olduğu olumlu olanakların yanı sıra aynı derecede büyük riskler taşıdığını da belirtmektedir. Douglas Kellner, internet teknolojisiyle katılımcı demokrasinin olumsuz biçimde kullanılmasına yol açabileceği gibi, olumlu olarak kullanıldığında demokratik bir katılımın sağlanabileceğini belirtmektedir (Kellner, 2014, s. 422).

Özetle, teknolojinin gelişimiyle iletişim araçlarının yeni özellikler kazanması, *yeni medya* kavramını ortaya çıkarmıştır. Yeni medyanın iletişim süreçlerine kazandırmış olduğu unsur, *karşılıklı etkileşimi* artırmasıdır. Dünyadaki sınırların kalktığı, insanların mesajlarını, fikirlerini saniyeler içerisinde başkalarıyla paylaşmasına olanak sağlayan; hızlı, kolay, mekân ve zamandan bağımsız bir şekilde ulaştıran iletişim ortamı oluşmuştur. Yeni medya bu ortamı oluşturduğu gibi telekomünikasyonla kitle iletişim sürecini bir araya getirir, *entegrasyon* özelliğiyle de *interaktif* bir iletişim imkânı yaratır. Farklı zamanlarda ve yerlerde kullanılabilen, çeşitli işlemlerin tek bir yerden yürütüldüğü, farklı veriler arasında *hipermetinsellik* özelliğiyle bağlantı kurulmasını sağlayan iletişim ortamını, araçları temsil eden kavram olarak tanımlanabilmektedir (Güney, 2014, s. 56). Bu durum, yüz yüze olan iletişimin yerini almamış, multimedya unsurlarının taşınabildiği görsel ve işitsel bir iletişim ortamı oluşturmuştur. Yeni medyada, artık içerik üretici kullanıcıların ta kendisidir. Bu yapıyla da toplum artık söz sahibi konumda görülmektedir.

2.1.2. Sosyal Medya Kavramı, Araçları ve Özellikleri

Kullanıcıların internet aracılığıyla bilgi edindiği, içerik üretme amacıyla kullandığı sosyal medya etkileşimli bir iletişim platformudur. *Tek yönlü* içerik paylaşımlarının yapıldığı, *Web 2.0* sistemi kullanan geleneksel medyanın aksine *çift yönlü*, *mekân* ve *zamandan bağımsız* içerik alışverişinin olduğu medya iletişim ortamıdır. *Sosyal medya*, Oxford sözlükte; “*sosyal ağ için kullanılan web siteleri ve yazılım programları*”

biçiminde tanımlanmıştır (Oxford Learners Dictionaries, 2022). Yeni medya araçları içerisinde en çok kullanılan türler arasında sayılmaktadır. *Sosyal medya*, kişi ve toplulukların ürettiği içeriklerin paylaşıldığı, içerikler üzerinde değişiklik yapılabilirdiği ve içeriklerin tartışıldığı yoğun etkileşim alabilecek platformlar oluşturmak amacıyla web ve mobil tabanlı teknolojiler kullanan iletişim ortamıdır. Bu tanımlamalar dışında literatürde, sosyal medyanın farklı özellikleri temel alınmış birçok tanım mevcuttur.

Geray'a göre, en genel tanımıyla *sosyal medya*, internet ağının yeni nesil teknolojinin gelişimiyle kullanıcıların kolayca, hızlı ve senkron biçimde bilgi alışverişinde bulunduğu dijital platformlar olarak tanımlanmaktadır (Geray, 2003, s. 121). *Sosyal medya*, insanların mobil ve web tabanlı teknolojiler aracılığıyla içerik oluşturduğu, içerik üzerinde değişiklik yapabildiği, paylaştıkları gönderiler üzerine tartışmalar yaptıkları yoğun etkileşimli platformlar olarak da adlandırılmaktadır. *Sosyal medyanın* bir ağ toplumunun yansıması olduğunu gören, sosyal medyanın bireysel, toplumsal etkilerini Jan V. Dijk şöyle sıralar:

Sosyal medyanın hayat ve iletişimdeki sınırların muğlaklaştığını, yani ağ aracılığıyla gerçekleşen iletişimle zaman ve mekân öneminin azalması, gerçek hayatla iletişim arasındaki sınırı bulanıklaştırdığını; Özel hayatın gizliliği ve kimlik ifşası ikilemiyle insanlar, sosyal medyada gönüllü olarak özel hayatlarını, kimliklerini paylaştıkları nedeniyle farklı yorumlar ortaya çıkmaktadır;

Bağlanabilirlik ve sosyalleşme artışıyla her an, her yerde bağlantıda kalma durumunu teşvik eden araçlarla, kullanıcıların sosyal medya hesaplarında çevrimiçi olmasının sağlanması, etkileşimle sosyalleşme durumunu artırmasıdır; Yaygınlaşma ve eşitsizlik durumuyla internet ağının veya ağ teknolojisinin hızlı biçimde yaygınlaşması potansiyelinin yanında, internet ağına bağlanabilenler ve bağlanamayanlar arasında çıkan eşitsizlik durumudur; Enformasyondaki artış ve iletişim fazlalığıyla sosyal medyada üretilen içeriklerin artması sosyal medyadaki aracılı iletişim durumu artırmakta bu durum, enformasyonun birikmesiyle ağlar aracılığıyla da kurulan iletişimde bir yoğunluk olmaktadır;

Baskı altındaki kurumlar ağlara bağlanma, ağlarda kendilerini temsil etme, reklam, pazarlama gibi ağları kullanma açısından baskı altındadır; Sosyal baskı ve bağımlılıkla, ağlara bağlanabilirlik arttıkça, insanlar ağlara katılmaları için baskıya maruz kalmakta, baskılar genelde yakın çevrede yapılır ve sosyal dışlanma tehdidiyle sosyal baskı yapılmaktadır. Bu durum, bağımlılık tehlikesi oluşturabilir aşırı kullanım, kullanım

niteliklerinin düşürülmesiyle bağlantılılık halini teşvik edilmektedir; *Bilinmeyen davranışlarla* da kullanıcılar sosyal hesaplarında, gerçek kimlikleriyle yer aldıkları gibi kimliklerini gizleyerek anonim olarak yer alabilirler. Bu durumla kullanıcılar, gerçek hayatta temsil etmedikleri ve gerçekleştiremeyecekleri eylemleri çevrimiçi ortamda yapabilmektedir (Van Dijk J. , 2016, s. 253).

Sosyal medyaya yapılan tanımlamalar, geleneksel medyayla sosyal medya arasındaki farkların oluşturmuş olduğu ifadeler olarak görülmektedir. Böylece, sosyal medya, yeni medyayla beraber ortaya çıkan bir platform olmasıyla kullanıcılara sunmuş olduğu yenilikler anlatılmaktadır. Günümüzde toplumsal etkileşime ortam sağlayan, bilgi teknolojilerinin hızlı biçimde yayılması, sosyal, kültürel ve ekonomik yönlerden yenilikler sağlamıştır. Bu yeniliklerle kullanıcılar, bilgiye ulaşmakta, paylaşabilmekte, yaymakta ve fikirlerini özgürce dile getirebildikleri gibi kullanıcılar, yeni bir ortamın oluşmasına da katkı sunmuştur.

Sosyal medya kavramı, belli başlık temel özellikleri ve bir yapıyı temsil etme dışında, farklı tür kullanım özellikleri ve araçları olmak üzere birçok çeşitliliği altında toplayan kavramdır. Her geçen gün, teknolojinin gelişimiyle beraber *sosyal medya araçları*, değişimler yaşayarak kendine yenilikler katan ve büyüyen yapıdadır. *Sosyal medya araçları*, insanların sosyal ağ platformlarında *kullanıcı profili* oluşturarak yerlerini aldıkları geniş *sanal ağları* kapsamaktadır. Günümüzde, kullandığımız birçok şey gibi sosyal medya araçları da gelecekte değişimler geçirerek ilerlemeye devam edecektir. Başlık bağlamında *sosyal medya araçları*, dört farklı alt başlık altında incelenmiştir:

Sosyal Ağ Siteleri: Birey, grup ve topluluklar toplumsal bir ilişkiyle birbirine bağlıdır. Ağlar da toplumsal ilişkiyle bağlı olan insanları birbirine bağlamakta aralarında karşılıklı iletişim kurmalarına (bilgi, fotoğraf paylaşma) olanak sağlayan araçlarından biridir. Genellikle, *sosyal medya* ve *sosyal ağ siteleri* birbirleriyle karıştırılmakta ancak sosyal medya, sosyal ağ sitelerinin kategorileri arasında yer alır. *Sosyal ağ siteleri* olarak bilinen platformlarda, kullanıcılar kendilerine ait oluşturmuş oldukları profillerden kendileri ve başkaları hakkında bilgi paylaşımlarında bulunmaktadır. Kullanıcılar, profillerinde kişisel haberlerini, yaşadıklarını duyurarak arkadaşlarıyla veya diğer kullanıcılarla arkadaşlık kurabilmekte *çift yönlü* iletişimle etkileşimde bulunarak fotoğraf, müzik, video paylaşımlarıyla, farklı etkinlikler düzenledikleri internet siteleri sosyal ağ olarak tanımlanmaktadır. *Sosyal ağ sitelerinde*, genelde ilk olarak *profil* oluşturulmakta; kullanıcılar, oluşturdukları profillerinde kişisel bilgilerini, yaşadığı şehirleri,

mesleklerini, hobilerini, ilgi alanlarına, görüşlerine yer vererek aynı benzer özelliklere sahip diğer kullanıcılarla kolaylıkla iletişim kurmaları kolaylaşmıştır. Bütün bunlar beraberinde sosyalleşmeyi getirmekte; genç kuşak sosyalleşme anlamında önemli bir yer tutarken milyonlarca genç sosyal paylaşım sitelerini kullanmaktadır.

İçerik Paylaşım Siteleri: *İçerik paylaşımı*, internet aracılığıyla çeşitli hizmet ve uygulamalarla yapılmaktadır. Görsel ve video gibi multimedya unsurlarının içerik olarak paylaşıldığı, web üzerinde görünür biçimde kullanıcıların içeriklere erişebildiği, içeriklerin bağlantı (link) yoluyla başka sitelerde paylaşıldığı gibi site dışı uygulamalarla kullanıcılarla paylaşılmasına olanak sağlayan uygulamalardır. *Sosyal ağ sitelerinden* farklı olarak kullanıcılar üye olup *kişisel profil* oluşturmaksızın içeriklere ulaşabilmektedir. *İçerik paylaşım siteleri*, fotoğraf, video, aktüel içerik paylaşımının yanında gazetecilik temelli içeriklerin paylaşımını sağlayan sitelerdir. Video paylaşım sitesi olarak bilinen *Youtube* içerik paylaşım sitelerinin başında gelmekte olup geniş yelpazede içerikleri bulunmaktadır. *Flickr*, fotoğraf paylaşımı, *Slideshare*, sunum hazırlama gibi çeşitli içerik paylaşım sitelerini kullanan kullanıcılar bu ortamlarda aktif olarak bulunmaktadır.

Bloglar: *Ağ günlüğü* olarak bilinen, teknik bilgi güdülmeden, görüş ve düşüncelerini istedikleri şekilde yazan insanlar tarafından oluşturulan *internet günlükleridir*. Kullanıcılar, ilgi alanlarına yönelik *blog* oluşturdukları gibi çeşitli konularda *blog* oluşturabilir ve bilgi birikimlerini buralarda derleyebilmektedir. *Blog yayıncısı* veya yazarı, *Blogger* olarak adlandırılmaktadır. *Bloggerların* seçimi doğrultusunda derlenen yazılar güncelden eskiye doğru sıralanmakta, okuyucular yazılara yorumlar yapabilmektedir. Yorumlar bloglarda önemli dinamiğe sahiptir, yazar ve okuyucularla böylece iletişim sağlanmaktadır. Günümüzde, blogger olmak bir statü göstergesi sayılır, kolaylıkla ücretli veya ücretsiz blog hizmeti edinerek blog yazmaya başlamak mümkündür. Kullanıcıların, istediği anda, şekilde bilgi paylaştıkları ya da ulaştığı bloglarda iletişim toplumsallaştırılır. Bu toplumsallaştırmayla blog etkinliklerinin toplumdaki iletişim pratiklerini değiştirdiği gibi ifade özgürlüğüyle düşünce ve davranış şekillerini de etkilemektedir.

Katılımcı Sözlükler: Karşılıklı etkileşimi, temel alan sosyal medya araçlarından biridir. *Sözlüklerde* üye olan kullanıcılar tarafından çeşitli kavramlar tanımlanırken ülke gündemiyle ilgili konu başlıkları açılmakta olup açılan başlıklarda kavram tanımlamaları, yorumlama ve konular hakkında tartışmalar yapılmaktadır. Ayrıca bu tartışmalar

genellikle kullanıcıların görüşlerine uymayan diğer kullanıcıların konular hakkındaki tutumlarıyla yaptığı yorumlara cevaplar vermelerinden kaynaklanmaktadır. Türkiye’deki katılımcı sözlüklerin başında gelen *Ekşi Sözlük*, Sedat Kapanoğlu ve arkadaşları aracılığıyla 1999 yılında kurulmuştur. Slogan olarak *kutsal bilgi kaynağı* kullanılmıştır. Sözlük, *sourtimes.org* sayfasının bir bölümü şeklinde oluşturulmuş daha sonrasında sözlüğün ün kazanmasıyla sayfanın parçası olmaktan çıkarak anasayfa haline gelmiştir. Sözlükte yazarlar tarafından çeşitli konular hakkında başlık açılabilirdi yorumlar, içerikler paylaşıldığı mecradır. Sözlük kurulduğu yıl 38.904 kişi giriş yapmış, 2021 yılı sonu itibarıyla 336 milyonun üzerinde kişi 7.5 milyarı aşkın sayfa görüntüleyip sözlüğe ulaşmıştır. Rakamlara bakıldığında sözlük sürekli aktif olarak kullanıcılar tarafından sürekli ziyaret edilmektedir (Ekşi Sözlük, 2021).

Dört başlık altında incelenen, sosyal medya araçlarının yanı sıra sosyal medyanın belli başlı işlevsel özellikler de bulunmaktadır: **Kimlik**, bütün işlevlerin başında gelir. *Sosyal medyada kimlik*, kullanıcıların kendilerini ortam içerisinde nasıl ifade ettiklerini, ifade etme biçimlerinin ne kadar doğru olduğuyla alakalı bir durumdur. İsim, yaş, cinsiyet, meslek gibi kişisel bilgi ve özelliklerini paylaşmalarının yanı sıra kendilerini nasıl sundukları, kişisel bilgilerinin ne kadarını paylaştıkları önemlidir. Ayrıca kullanıcılar kişisel bilgilerini vermeden kimliğini gizleyerek *Anonimlik* adı altında da hareket etmektedir.

Anonim, “*bilinmeyen, belirsiz isim veya yazarı, yaratıcısı belli olmayan şeyler*” anlamına gelmektedir (Türk Dil Kurumu, 2022). Sosyal medya kullanıcıları, istediği kimliğe bürünerek profillerini oluşturmakta olup bir kimlik edinmektedir. Kullanıcıların bir kısmı edindikleri anonim kimliklerini, saldırganlık ve kötü amaçla kullanırken bir kısmı da yapıcı ve sakin tutumla sadece bilgi aramak, eğlence amacıyla kullanır. Kullanıcılar oluşturdukları anonim kimlikleriyle birçok insanla etkileşime girerek insanların yüzüne söyleyemediklerini söyleyebilmekte, kendi eksikliklerini saklamakta, kusursuz olarak tanıtmakta ya da tanınmamak ve gizlenmek amacıyla kullanmaktadır. Sosyal medyada, *kullanıcıların profili, sanal kimlikleridir*. Bireyler, gerçek hayattaki kimliği yerine sürekli çevrimiçi oldukları ortamda *sanal kimlik inşa ederek sanal benliklerini* oluştururlar.

Sosyal medyanın başka bir işlevi; **Diyalog**, kişilerin karşılıklı olarak kurdukları iletişim durumu olarak tanımlanmaktadır. Sosyal medyanın önemli unsuru olan etkileşimle kullanıcılar arasında diyalog kurulmakta, farklı ilgi alanlarına yönelik birçok

insan ülke gündemiyle alakalı konular hakkında uygulamalar aracılığıyla bilgi edinme, tartışmak ya da arkadaşlık kurmak için diyalog halindedir.

Diğer işlevi ise **Paylaşım**, geleneksel medya ve yeni medyayı birbirinden ayıran önemli farklardan bir tanesidir. Geleneksel sayılan, gazete, radyo, televizyon gibi medya araçlarında izlenilen ve okunulan unsurların paylaşım özelliği yoktur, fakat yeni medya aracılığıyla sosyal medyada okunulan, izlenilen ve dinlenilen haber, yazı, görsel, video, müzik gibi unsurlar kişilerle anında paylaşılabilir ayrıca sosyal medyada kullanıcılar görüşlerini paylaştıkları gibi paylaşımlar üzerinden kişiler hakkında bilgi de edinebilmektedir.

Özetlersek, internet tabanlı ağlar aracılığıyla dünyadaki insanları birbirine bağlayan, farklı insanların bir araya gelmesiyle sanal ortamın oluşmasını sağlayan mecra sosyal medyadır. Bireylerin, kullanıcı hale dönüştüğü belirli sınırlar dahilinde kapalı veya açık olarak profil oluşturabildikleri anlık, hızlı biçimde yazılı, görüntülü iletişim olanağı sağlanmış ve içerikler oluşturabildikleri, içeriklerin her zaman doğru ve gerçekliği olmadığı, yanlış olabilecek şüpheli bilgilerinde yayıldığı dijital tabanlı ortamlardır. Yalnızca içeriklerin değil, oluşturulmuş olan profillerinde gerçek olmadığı bilinmektedir. Kullanıcılar, gerçek kimliğini gizleme amacıyla sahte isimle profil oluşturarak sahte fotoğraf ve kişisel bilgiyle hesaplar açabilmektedir. Bu durum, sosyal medya mecralarında bilgi kirliliğinin, yalan haberin, dezenformasyon ve nefret söylemi gibi önemli problemlerin önünü de açmaktadır.

2.2. Bir Mikroblog Ağı: Twitter

Mikrobloglar, blog uygulamalarına benzeyen blogların gelişmesiyle birlikte ortaya çıkmış, kısa cümlelerle anlık biçimde, mesaj yayınlama ve paylaşma platformu olarak bilinmektedir. *Mikrobloglar*, kullanıcıların 140 karakter gibi metin sınırlamasıyla oluşturdukları metin ve içerikleri anasayfa akışıyla kullanıcılarla paylaştığı, etkileşimi bağlantılar ile sürdüren platformlardır. *Anlık paylaşım* ve *kısa içerik* paylaşımı özelliğiyle mikrobloglar, *bloglardan* farklılaşmaktadır. Bu bağlamda mikrobloglar, kullanım alanıyla kullanıcılara güncel içerik oluşturup paylaşma olanağı veren, etkileşimli ortamlardır.

Coşkunkurt *mikroblogları*, kullanıcıların belirli sayıda karakter kullanımı sınırlamasıyla metin olmak üzere görüntü, bağlantı ve çeşitli içerikleri paylaşmalarına izin veren web siteleri olarak tanımlamaktadır (Coşkunkurt, 2013, s. 15). İnsanlara, günlük hayat içerisinde neler yaptıklarını, yapacaklarını diğer kullanıcılarla

paylaşmalarını, ilgi alanlarıyla alakalı hesapları takip etme olanağı sağlayan mikrobloglar, çeşitli konu ve alanlarda yetkin kişilerin bilgi, haber paylaşımı amacıyla kullanılmaktadır.

Mikrobloglar, *mekân* ve *zaman* algısını kaldırarak dünyanın herhangi bir yerinde yaşanan olayların hızlı biçimde duyurulmasını sağlayan bir blog türüdür. *Mikroblogların* başlıcalarını, *Twitter*, *Tumblr*, *Mastodon*, *Jaiku*, *Plurk* ve *Identi.ca* gibi uygulamalar oluşturmaktadır. Mikroblogların temel özelliklerini sıralayan, Holotescu ve Grosseck, mikrobloglarda; sanal ortam içerisinde kullanıcılara, hızlı biçimde fikir ve görüşlerini açıklayacağı, tartışabileceği ortam oluşmasını sağlar. Çeşitli konular hakkında, fikir birliği sağlayan topluluklar oluşur, öğrenmeyi temel alan süreç odaklı işbirlikçi ortam yaratılır. Bu temel özelliklerle beraber, bilgi arayışı, paylaşımı ve günlük aktivite amacıyla kullanan insanların rağbet gösterdiği mikrobloglar, sosyal etkileşimin bulunduğu bir iletişim aracı haline gelmiştir (Holotescu & Grosseck, 2010, s. 2).

Twitter, günümüzde *en çok kullanılan ve tercih edilen mikroblog ağıdır*. Kullanıcıların aktif rol aldığı, diğer kullanıcılarla kısa iletilerle içerik paylaşımında bulunarak iletişim kurduğu bir mecradır. San Francisco’da, 2006 yılında Jack Dorsey ve arkadaşları tarafından kurulan, *Tweet* olarak adlandırılan anlık kısa metinle multimedya unsurlarının paylaşılabilirdiği mikroblog ve sosyal ağ hizmetidir. Temel ögesi, kullanıcı türevli içerik üretimi ve dağıtımı olan bu platformun, kişilerin günlük hayatında yaşadıkları deneyimlerini, anılarını, geçirdikleri duygu değişimlerini diğer kullanıcılarla paylaşmalarına imkân tanıyan bir web ortamı özelliği bulunmaktadır. *Twitter* bu yapısıyla, iletişimi sınırlı alanlarla kısıtlamak yerine birbirleriyle bağlantılı aktör-ağı içerisinde dağıttığı, kullanıcılar aynı anda belirli konular hakkında konuşabilme imkânı bulabilmektedir. Bu bağlamda *Twitter*, kullanıcıların bizzat ürettiği, gündelik aktiviteleriyle alakalı kişisel fikirlerini paylaştığı, video, fotoğraf gibi multimedya içeriklerinin paylaşılmasıyla oluşan mecralardan biridir. *Twitter*, 2009 yılı itibarıyla en çok ziyaret edilen sitelerden biri olmuştur.

İlk olarak kullanıcıların ne yaptıkları hakkında, kişisel görüş ve fikirlerini 140 karakter sınırlamasıyla takipçileriyle paylaştığı, yeni platform olarak dikkat çeken bir sosyal medya platformu haline gelmiştir. *Twitter*, yaşanan teknolojik gelişmelerle etki alanını genişleterek 2017 yılı kasım ayında 140 karakter olan metin sınırlamasını 280’e çıkarttı. 2022 yılı içerisinde kullanıcılara yeni özellikler sunarak geniş ölçekte kendilerini ifade etme, bilgi, fikir ve düşüncelerini paylaştığı, içerik üretme imkânı tanımıştır.

Dünyaca ünlü iş adamı *Elon Musk*, 27 Ekim 2022’de Twitter’ı tamamen satın alarak platformun yeni sahibi olmuştur.

Twitter, kullanıcılara duygu ve düşüncelerini, görüşlerini, güncel durumlarını ve katılım gösterdikleri etkinliklerini paylaşma olanağı sağlayan, kolay bir iletişim aracıdır. Twitter’da arkadaş ifadesi yerine *takipçi ifadesi* kullanılmakta, takipçi sınırı yoktur ve birbirini takip etme zorunluluğu bulunmamaktadır. *Takipçi* kavramının olması, *arkadaşlık* kavramının olduğu *Facebook* gibi sosyal paylaşım platformlarına göre *özgür* ve *anonim* davranabilme imkanının önünü açmaktadır. Bu durumla, Twitter’da kullanıcıların açmış oldukları anonim hesapların fazlalığı göze çarparken anonim kimlikleriyle farklı kullanıcılarla iletişim kurmak, tepkiler vermek kolay ve risksizdir.

Kullanıcılar, tweetlerini kimlerin yanıtlayabileceğine dair, *takip ettiğim kişiler*, *yalnızca bahsettiğim kişiler* ve *herkes* gibi seçimler yaparak kısıtlama getirebilmektedir. Twitter’da kullanıcılar, kendilerinin ya da takip ettikleri kişilerin paylaştıkları içerikleri kendi akışlarında görebilir, içerikleri *beğenilerine* (*favori*) eklerken beğendikleri içeriklerini profillerinde paylaşp (*retweet*) *tweeti alınıtlayabilmekte* ve *yorum* ekleyebilmektedir. *Doğrudan mesaj* (*direkt mesaj*) özelliğiyle başkalarına mesaj gönderebilmekte, *bahsetme* (*mention*) ile etkileşime girmek istedikleri kullanıcılara *akış* (*anasayfa*) üzerinde cevap verebilirken etiket yani *#hashtag* özelliği kullanımıyla kullanıcılar gündem olmasını ve duyulmasını istedikleri önemli konular hakkında gündem oluşturabilmektedir. Twitter’da, en çok kullanılan kelime ve konu etiketiyle belirlenen *Trend Topic*’lerle (TT) gündem kolayca takip edilmektedir. Gündemdeki önemli konular hakkında sesli odalar (*spaces*) aracılığıyla da kamusal tartışmalar yapılabilmektedir.

Twitter, devlet kurumları, haber kuruluşları olmak üzere politikacılara, gazetecilere ve diğer tanınmış ünlü kişilere ait hesapları doğrulama amacıyla *mavi onay rozeti* (*mavi tik*) vererek doğrularken *Twitter Blue* aboneliği olanlara da özel sunulan özelliklerden yararlanılmaktaydı. *Elon Musk*’ın satın almasından sonra, attığı tweetle 29 Ekim 2022’den sonra çeşitli yenilikler yapacağını belirtirken 1 Kasım’da attığı tweette tüm kullanıcıların 8 dolar verip aylık abonelik alarak mavi rozete sahip olabileceği, tweet düzenleme, reklamsız kullanım ve uzun video-ses yayınlatabilecekleri gibi çeşitli özelliklerden yararlanabileceklerini belirtmiştir.

Abonelik satışı sonrasında sahte hesapların çoğalması ve bazı kullanıcılar onaylı hesaplarıyla eski devlet başkanları, siyasetçiler, tanınmış kişilerin, küresel şirketlerin

isimlerini, fotoğraflarını kullanarak rahatsız edici ve yanıltıcı tweetler atıldığı için özellik durdurulmuştur. Ardından taklitçiliğe ve yanlış bilgiyle mücadele etme anlamında kamu kurumlarına, siyasi parti ve kuruluşlara, büyük markalar gibi ticari işletmelere, medya kuruluşlarına, yayıncılara ve bazı kişilere ait hesaplara *resmi* etiketi verilmiştir.

2022 yılın ilk yarısında, dünya üzerinde aktif kullanıcı sayısı 436 milyonu bulan Twitter (We Are Social, 2022), diğer sosyal medya platformlarından farklılaşan özellikleriyle bir yandan insanlara görüş ve düşüncelerini özgürce ifade edebilmeleri amacıyla fırsat eşitliği sağlarken başka bir yandan da toplumda ötekileştirilen kişileri ve grupları hedef alan nefret söyleminin yeniden üretilerek dolaşıma sokulmasında önemli rol oynamaktadır. Sahip olduğu yapısal özellikleriyle de söylemin hızlı biçimde milyonlarca kişiye ulaşması Twitter'ı önemli bir konuma getirmektedir. Her gün milyonlarca içeriğin, denetime tabi tutulmadan anında dolaşıma girdiği Twitter'da, içeriklerin denetlenmesi zor olduğundan birçok kimliği hedef alan nefret söyleminin kontrolsüzce yayıldığı bir platform haline gelebilmektedir. Bu bağlamda Twitter, toplum içerisinde azınlık olan, dışlanan ötekileştirilen kişi ve grupları hedef alan olumsuz söylemle yanlış bilgilerin artmasında, nefret söylemi ve yanlış bilgi üretilerek dolaşıma sokulmasında geniş kitlelerce söylemlerin içselleştirmesinde ve kanıksanmasında büyük rolü vardır.

Twitter'ın *hashtag* özelliğiyle kullanıcılar, çeşitli konular hakkında dikkat çekerek güçlü destekle, etki ve farkındalık yaratabildikleri gibi milliyetçi ve ırkçı kullanıcılar tarafından da bu özellik *#ülkemdemülteciistemiyorum* gibi kendi amaçları doğrultusunda nefret söylemi içeren içerikleri yaymak için kullanılmaktadır. Bu tür hashtagler kullanarak nefret söylemi gibi rahatsız edici içeriklerin, kolay ve hızlı biçimde üretilerek paylaşılmasında, binlerce takipçisi olan toplumda tanınmış kişilerin, doğrulanmış Twitter profilleriyle yapmış oldukları yorumlara diğer kullanıcılar tarafından etkileşim verilmesi, nefretin dışavurulmasında dikkat çekici olarak önemli rol oynamaktadır.

Twitter üzerinde rahatsız edici tweetleri tanımlamak için Waseem ve Hovy, birtakım kriterler belirlemişlerdir (Waseem & Hovy, 2016, s. 88). Bu kriterler sırasıyla; cinsiyetçi ve ırkçı iftira kullanımı, bir azınlığa saldırı, susturmaya yönelik eylem, temelsiz doğruluğu şüpheli bir argümanla azınlığı eleştirme, nefret söylemi ve şiddet içeren suçları dolaylı olarak teşvik etme, azınlığı değersiz insanlar olarak etiketleyip eleştirirse, asılsız iddialarla gerçeği yanlış sunarak azınlık hakkında görüşleri bozmaya çalışırsa, *#ülkemdesuriyeliistemiyorum* gibi sorunlu hashtag desteği varsa, klişeleşmiş olumsuz

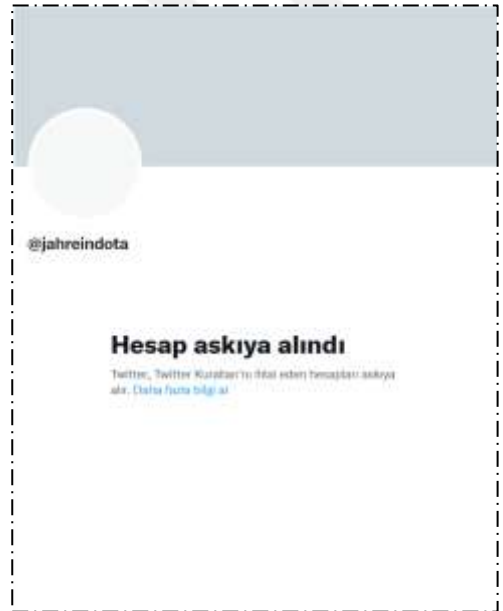
kalıpyargılarla azınlığı aşağılarsa, cinsiyetçilik veya yabancı düşmanlığını savunursa, kullanıcı profili diğer ölçütlere göre rahatsız edici isim, içerik içeriyorsa rahatsız edici niteliğe sahiptir.

Ayrıca Twitter ötekileştirilmiş kimliklere mensup kişi ve gruplar hakkında, kullanıcıların paylaştığı şiddet içeren tehditleri, ciddi zarar gelmesini dilemek-istemek, grupların kurban olduğu katliamlara şiddet eylemlerine göndermeler yapmak, korku uyandırmak, tekrar eden rızası dışında karalama-yakıştırma, ırkçı ve cinsiyetçi kinayeler, nefret içeren görüntüler nedeniyle *kullanım kısıtlaması*, *hesabı askıya alma* gibi yaptırımlar uygulamakta olup kullanıcılarda *bildir (EK-1)* yoluyla şikâyet edebilmektedir.

Örneğin, ülkemizde *İçişleri Bakanı*'nın LGBTİ+'larla ilgili attığı tweet (**Şekil 2, EK-2**), nefret davranışı hakkındaki Twitter kurallarını ihlal ettiği için tweetin erişime açık kalmasının kamu yararı olabileceği belirtilerek silinmeden dolaşıma sokulması engellenmiştir. Ayrıca *Jahreim* adıyla tanınan *Ahmet Sonuç*, Twitter'da birçok grubu hedef aldığı tweetler nedeniyle Twitter kurallarını ihlal ettiği için hesabı (**Şekil 3**) askıya alınmıştır. Böylelikle, rahatsız edici paylaşımların yapılması ve dolaşıma sokulması engellenmektedir.

Şekil 2: İçişleri Bakanı'nın Engellenen Tweeti

Şekil 3: Ahmet Sonuç'un Askıya Alınan Hesabı

2.3. Yeni Medyada Nefret Söylemi

Medya, ifade biçimlerinin üretilmesinde, yaygınlaştırmada ve meşrulaştırarak toplumu etkilemede en güçlü araçtır. İnternetin gelişmesiyle beraber yeni medya ortamında nefret söyleminin, *sosyal ağ sitelerinde, çevrimiçi web siteleri olarak bilinen içerik paylaşım sitelerinde, katılımcı sözlüklerde, haber siteleri ve haberlere gelen yorumlarda, tarayıcı ve dijital oyun ortamlarında ve e-postalarla rahatlıkla üretilerek yayıldığı* bilinmektedir. *Web 2.0 uygulamaları*, bu içeriklerin daha kolay, daha hızlı bir biçimde üretilebilmesini ve paylaşılmasını, diğer taraftan farklı kullanıcıların kendilerine doğrudan bir paylaşım yapılmadığında da farklı kullanıcıların ürettikleri içeriklere ulaşabilmesini olanaklı kılmıştır.

İnternetin hızlı ve merkezi olmaktan uzak yapısı her geçen gün yeni uygulamaların, ağların, paylaşım ve iletişim biçimlerinin ortaya çıkmasına olanak tanımaktadır. Buna paralel olarak yeni medya dolayısıyla nefret söyleminin yayılmasında çeşitlilik her geçen gün artmaktadır. Bu durumun olumlu tarafında düşünce ve fikir çeşitliliğinin artması, olumsuz tarafında ise yeni medyanın, nefret içeriği üretip dağıtmak amacıyla kullanılmasını beraberinde getirmesi yer almaktadır.

Yeni medya çeşitli; *dijitallik, etkileşimsellik, hipermetinsellik, multimedya biçimselliği, sanallık ve yayılım* özellikleriyle yeni medya ortamını, geleneksel medyadan farklı kılmakta, bu özellikler nedeniyle dolaşıma giren ayrımcı, cinsiyetçi, homofobik, yabancı düşmanı ve ırkçı nefret söylemleri yeni medyada daha kolay üretilebilir duruma gelmiştir. Böylece, zamanla ayrımcı ve dışlayıcı söylemle alıştıırılarak toplumun farklı kesimleri kimliklerinden, yaşam biçimlerinden dolayı ötekileştirmekte, hedef gösterilerek şiddet eylemleri başka deyişle nefret suçlarına dönüşmektedir.

Yeni medya, kullanıcılara sınırsız ve özgür biçimde bilgiye ulaşma, fikirlerini paylaşabilme, diğer kullanıcılarla iletişim kurabilme gibi olanaklar sağlarken diğer yandan da bu olanaklar kullanılarak nefret söylemi içeren içeriklerin dolaşımına olanak sağlamaktadır. Yeni medya, insanlara görüşlerini özgürce dile getirebildikleri, düşüncelerini paylaşarak yaymaya teşvik eden yapı sunarak aynı zamanda insanların, *öteki* olarak konumlandıkları cinsel yönelimi, dini, etnik kökeni, ırkı farklı bireylere yönelik düşmanca düşüncelerini dile getirebilecekleri ortamı yaratmıştır. Sosyal medya ortamlarında, toplumda ötekileştirilmiş gruplara yönelik kullanıcılar tarafından hakaret, aşağılama içeren görsel, metin ve video dolaşıma sokulmaktadır.

Kullanıcıların, bilginin üretilmesinde, çoğaltılmasında ve yayılımında büyük rol oynadığı yeni medya ortamlarında, bilgi önemli etki alanına sahiptir. Bilginin, önemli ve etkili olduğu, çeşitli türde içeriklerin üretildiği ortamda, nefret söylemi bağlamında etkisi farklı biçimlerde olabilmektedir. Kullanıcılar, güvenilirliği ve geçerliliği tartışılabilir, doğruluğu şüpheli çeşitli bilgilerle bu ortamlarda karşılaşmaktadır. Bundan ötürü, kullanıcılar, kesinliği olmayan, güvenilirliği şüpheli, yanlış bilgi/yalan habere dayalı değerlendirmelerde bulunarak farklı yönlerde evrilen fikirler üzerinden karşılıklı tartışmalara girmektedir (Bulunmaz, 2015, s. 80). Örnek verilirse, Twitter’da kullanıcılar, göçmenler hakkında çeşitli olumsuz söylemler üretebilir, aynı düşünce ve görüşte oldukları kullanıcılara veya farklı düşüncelerdeki kullanıcılara söylemleri aktarabilmektedir. Nefret söylemine ilişkin en tehlikeli husus, herhangi bir denetim sürecinden geçirilmeden üretilen söylemin, dolaşıma sokulduğunda aşırı ideolojik görüşleri olmayan bireylerin de farkında olmayarak bu söylemleri içselleştirmeleridir.

Nefret söylemine yönelik bir başka konuda, yeni medya aracılığıyla nefret söyleminin üretilerek, dolaşıma sokulmasını kullanıcılar, çoğunlukla anonim kimlikleriyle yani takma isim arkasına saklanarak sağlamaktadır. Bu durum, nefret söyleminin artışına sebep olmakta çünkü, anonim olmanın kullanıcılara sağlamış olduğu kimliksizliği, kendileri gibi düşünen kullanıcılarla beraber diğerleri ötekileştirilmektedir. Özellikle, aşırı ideolojileri benimseyen radikal gruplar, öteki olarak konumlandıkları grupları yeni medya ortamlarında aşağılayarak platformlarda kurmuş oldukları sahte kişisel ve kurumsal hesaplarla nefret söylemini gerçekleştirmektedir. Böylece, yeni medya ortamının sağlamış olduğu özgürlük alanı kişi ve grupların, ötekilere yönelik nefretlerini, öfkelerini, ırkçı fikirlerini denetimsiz biçimde ifade ettikleri ve dolaşıma soktukları sağlıklı bir alana dönüştürmektedir.

Nefret söyleminin sosyal medyadaki yoğunluğunun iki sebebi bulunmaktadır. Öncelikle, geleneksel medyanın ötekileştirdiklerine karşı üretmiş olduğu ötekileştirme biçimleriyle, tepki verme toplumun genelinde mevcuttur. Örneğin, LGBTİ+ bireylere geleneksel medya içerisinde yeterince yer verilmemekte, medyada üretilen söylemlerle sürekli aşağılanarak suçlanan bireylerin bir kısmı, günlük yaşam içerisinde kimliklerini gizlediklerinde dolayı *ikincil profili olan sanal kimlikleri* aracılığıyla sosyal medyada kimliklerini ortaya çıkarmaktadır. Bu durum, toplumun hâkim olan *biz* algısıyla *büyük toplumun*, sosyal medyada farklı kimliğe mensup kişi veya gruplara karşı nefretini rahatça dökmesine neden olmaktadır (Bilge, 2016, s. 9). Böylece, insanlar görmedikleri,

duymadıkları kişiler hakkında, nefret söylemi üreterek rahat ve kolay biçimde nefret söyleminde bulunmaktadır.

Yeni medya uygulamaları üzerinden hızla dolaşıma giren nefret içerikleriyle mücadele için çeşitli uluslararası girişimler bulunmaktadır. Bunların başında *Durban Bildirgesi* yer alır (Binark & Çomu, 2013, s. 210). Güney Afrika'daki Durban kentinde yapılan *Ayrımcılık, Irkçılık ve Diğer İlgili Hoşgörüsüzlükler üzerine 3.Dünya Toplantısı*'nda sonuç bildirgesinde yeni medya aracılığıyla fikir ve düşüncelerin özgürce ifade edebilme hakkı desteklenirken ayrımcılık, ırkçılık ve diğer hoşgörüsüzlüklerle mücadele amacıyla da çeşitli öneriler getirilmektedir. Aynı bildirme, devletlerin, konuyla ilgili olarak alınacak önlemlerde fikir ve ifade özgürlüğünü garanti etmesi gerektiğini belirtir.

İnternet bağlamında nefret söylemine karşı örgütlenmeler arasında birçok örgütün içerisinde olduğu, 46 Avrupa ülkesinin oluşturduğu *Siber Nefrete Karşı Uluslararası Ağ* (INACH), *Nefrete Karşı Partnerler* (Partners Against Hate), Hollanda'daki *Magenta Vakfı*; Türkiye'de, *Uluslararası Hrant Dink Vakfı* ve *Kaos GL* sayılabilir. Bu oluşumlar, geleneksel medya bağlamında çalışmalar yapmakta olup yeni medya dolayısıyla yayılanlar dahil, nefret söyleminin tanımlanması, bu söylemlerin meşrulaştırılarak yeniden dolaşıma girmesi karşısında kullanıcıların bilinçlenmesine yönelik etkinlikler yapmaktadır (Binark & Çomu, 2013, s. 211). İnternetteki nefret söylemine yönelik uluslararası diğer girişim ise *Avrupa Konseyinin* hazırladığı *Avrupa Siber Suç Sözleşmesi Ek Protokolü*'dür. Türkiye, çocuk pornosu, dolandırıcılık, telif hakkı ihlalleri gibi siber suçları düzenleyen *Avrupa Siber Suç Sözleşmesi*'ni, 10 Kasım 2010 tarihinde imzalamış, ancak sözleşmenin, nefret söylemi ile ilgili düzenlemeler içeren ek protokolünü imzalamamıştır. Akdeniz, bu protokolün sözleşme kapsamını genişlettiğini; *yabancı düşmanlığı* ve *ırkçılık propagandası* gibi nefret suçlarını kapsayacak biçimde somut, usul ve uluslararası iş birliği hükümleri içerdiğini belirtmektedir (Akdeniz, 2009, s. 79).

Yeni medyada, dolaşıma giren nefret söylemi ile ilgili olarak her zaman göz önünde bulundurulması gereken nokta, internetin nefret söyleminin kolaylıkla dolaşıma girmesine izin veren bir yapıda olduğu, ancak bunun yanı sıra çok ciddi olanaklar da barındırdığıdır. Bu nedenle, nefret söylemi açısından yeni medya tamamıyla ne kötü ilan edilebilir ne de iyi. Başta, birey ve gruplara yönelik eğitimler hatta yeni medya okuryazarlığı olmak üzere, gerek çevrimiçi gerek çevrimdışı farkındalık etkinlikleri gibi nefret söylemiyle mücadelenin en önemli parçası haline gelebilmektedir. Buna ek olarak

yeni medya ortamlarında nefret söylemi gibi, toplumda bireyleri kutuplaştıran, dışlayan ve ayıran söylemlere karşı olarak bireysel kullanımdan başlayıp, çevrimiçi haber yayıncılıklarına kadar çeşitli içerik üretimi boyutları göz önünde tutularak çözüm yollarıyla düşünülmelidir.

Farklı paydaşların bir arada harekete geçirilmesi, daha gerçekçi çözüm yollarını ortaya çıkarabilir. Bireyler ve toplumun bütünü, nefret söylemleri konusunda farkındalığa sahip olup söylemlerin yayılmasına karşı mücadele edilmelidir. Burada son olarak vurgulanması gereken bu söylemin çevrimiçi ortamlarda birdenbire hasıl olmadığı, köklerinin gündelik hayattan beslendiğidir (Binark & Çomu, 2013).

2.4. Yanlış Bilgi, Dezenformasyon ve Post-Truth (Hakikat Ötesi)

Başlık kapsamında öncelikle yalan haber/yanlış bilgi sorunu ve bu haberlerin yayılmasına neden olan unsurlarına giriş yapılacak olup dezenformasyon kavramı ve özelliklerinden bahsedilecektir. Ardından, post-truth kavramına değinilecektir. Son olarak da göç tanımları ve Suriye krizi bağlamında sığınmacılar başlığına yer verilecektir.

2.4.1. Yalan Haber/Yanlış Bilgi Sorunu ve Yalan Haberlerin Yayılmasına Neden Olan Unsurlar

Günümüzde insanlar, çevresinde ne olup bittiğini bilmek, anlamak, anlamlandırmak gibi haber/bilgi alma arzusu ve istekleri üzerine pek çok düşüncelerde bulunmaktadır. İnsanların, yeni iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle beraber arzu ve istekleri doğrultusunda çeşitli haber içeriklerine ulaşımı kolaylaşmış, sosyal medya araçları haberleri bireylere ulaştırmada başat bir konuma gelmiştir. Sosyal medyada haberlerin doğruluğu şüphelidir. *Yalan haber/yanlış bilgi*, kolaylıkla dolaşıma sokulmaktadır. Bu bağlamda başlıkta, yalan haber/yanlış bilgi sorunu ele alınacak, doğrulama platformlarında bahsedilecektir. Sonrasında yalan haberlerin yayılmasına neden olan unsurlardan sayılan; algoritma, yankı odası ve filtre balonu kavramlarına değinilecektir.

Cambridge İngilizce sözlüğünde *yalan (fake)* kavramı, “*gerçek gibi görülmesi için gerçek olmayan ifadelerin kasıtlı biçimde kullanımı*” olarak tanımlanırken (Cambridge Dictionary, 2022), TDK sözlüğünde “*gerçeğe uymayan, doğru olmayan söz*” şeklinde tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2022). Medyada, genel olarak yayınlanan haberlerin, *çarpıtılmış* ya da *yanlış yönlendirmeye bilinçli oluşturulmuş* olan *dezenformasyonu* tanımlama amacıyla *yalan haber* kavramı kullanılmaktadır. *Yalan haber*, uydurma haberlerin doğru görünmesi için *manipüle edilerek*, okuyucuyu ve

kullanıcıyı aldatma amacıyla üretilmesi olarak tanımlanmış, Wardle ve Derakhshan'da *yalan bilginin*, kasıtlı olarak üretilip, yayılmasını ve kötücül kullanımını *dezenformasyon* şeklinde tanımlanmaktadır (Derakhshan & Wardle, 2017).

Alcott ve Gentzkow, *yalan haberlerin zarar verme amacı* güdülerek *kasıtlı biçimde üretildiğini*, zarar verme amacının kasıtlı yapılması, yalan haberlerin önemli tanımlama kriteri olarak göstermektedir. Bu tanımlamayla *yanlış bilginin*, iletişim ortamının tamamını kapsadığı için uygun görülebilir fakat, temel tanımlamalarla tartışmaların yönü, *yalan haberin* veya *yanlış bilgilerin* birbirini destekleyecek biçimde kullanılabildiğini göstermektedir (Alcott & Gentzkow, 2017, s. 213). Türkiye'de geleneksel medyada, *gazeteciliğin* önemli sorunu olarak bilinen *yalan haber*, yeni medyayla beraber hayatımıza giren sosyal medyada önemli bir sorun haline gelmiştir. İnsanlar, yalan habere inanmadıkları gibi yalan olduğunu bildikleri bilgileri sosyal paylaşım ağları üzerinden paylaşarak dolaşımdaki gönderileri etkileşim aldığı anda keyif almaktadır. Sosyal medya kullanıcılarının çoğu tarihi, edebi hikayelerle ilgilendiklerinden ve yalan haberler genelde bu anlatılar üzerine kurgulanarak sosyal medya önderlerinin desteğiyle de yalan habere kolayca inanabilmektedir.

Sosyal medya araçlarının, *yanlış bilgilendirme* ve *yalan haberin* yayılması için verimli zemini oluşturduğunu belirten Lazer ve diğerleri, siyasi ve sosyal kutuplaşmanın olduğu demokratik toplumlarda da bu durumun tehlikeli olduğunu belirtmektedir (Lazer, ve diğerleri, 2017). Örneğin, Suriyeli sığınmacılar başta olmak üzere bütün sığınmacıların hayatlarına mal olan *yanlış bilgi*, *dezenformasyon* ve *nitelikli haberlerle* büyük toplumsal, ekonomik ve siyasi etkileri olan sorunlar olabileceği de görülmektedir. Suriyeli sığınmacıların, tüm gelir giderlerinin devlet tarafından karşılandığı, birinci sınıf vatandaş olarak görüldüğü şeklinde *yalan/yanlış haberlerle*, sosyal medya mecralarında infial yaratılmıştır. Bu düzeyde büyük etkileri olan *dezenformasyon sorununun* merkezinde, yalnızca sıradan sosyal medya kullanıcıları yoktur, hükümetler, örgütler ve ideolojik gruplara bağlı kullanıcılar da mevcuttur. *Anonim* kimliğe bürünüp bilgi üretimine imkân sunması nedeniyle sosyal medya mecralarında *dezenformasyon* görülmektedir. *Yalan haberle* alakalı önemli bir konuda, içerik üreticisinin veya kullanıcının enformasyonu ne amaçla paylaştığıdır. Bir haberin, *yalan* olduğunu kategorize ederek sınıflandırmak için kullanıcının niyetine, *manipülasyon* içeren *enformasyonu kasıtlı mı, kasıtsız mı* paylaştığına bakmak gerekir.

Bu bağlamda, oluşan *yankı odalarının*, *filtre balonlarıyla* beraber *algoritmalar* aracılığıyla doğruluğu önemli olmaksızın, *bilgiyi yaymada en etkili unsurlardır*. Ayrıca yeni medyada yanlış bilgiyle mücadele amacıyla ortaya çıkan girişimler bulunmaktadır. Bu girişimler, dünyanın birçok ülkesinde *şüpheli bilgileri* araştırarak doğru olup olmadıklarını, sosyal medya kullanıcılarına aktaran *doğruluk kontrolü platformlarıdır*.

Türkiye’de, internetle beraber sosyal medya sitelerinin kullanımının artmasıyla yalan haberle sıklıkla karşılaşmaktadır. *Yalan Haber/Yanlış Bilgi* toplumun habere olan güvenini düşürmekte, hızlı biçimde dolaşıma giren, şüpheli içeriklerin teyit edilmesi gerekliliği ortaya çıkmış ve çeşitli doğrulama platformları kurulmuştur. Ülkemizde faaliyet yürüten platformlar şunlardır: *Dogrulukpayi.com*, *Dogrula.org*, *Malumatfurus.org*, *Teyit.org*.

Algoritma, internetle beraber kullanıcıların, sosyal medya ve web sitelerinde yapmış olduğu aramaları, en çok hangi sayfalara baktığı, fotoğrafı beğendiği, ne okuduğu, ne tür videolar izlediği gibi kişisel verileri toplayarak kişiye özel sayfalar, videolar, yazılar, görseller sunarken kullanıcıların daha fazla vakit harcamasına böylece platformlara maddi kazanç sağlamaktadır. Ticari kâr amacıyla tasarlanmış *algoritmalar* için kullanıcıların haberlere ulaşım ulaşmaması önemsizdir. *Algoritmalar* için önemli olan, kullanıcıların uygulamalar içerisinde zaman geçirerek etkileşimi sürdürmeleridir. Bu durumla beraber kaçınılmaz şekilde, yalan haberlerin, komplo teorilerinin ve sansasyonel bilgilerin öne çıkmasına sebep olmaktadır.

Sosyal medya platformlarında, kullanıcıların oluşturmuş oldukları *filtrelerle* kendi görüş ve fikirlerine yakın bilgiyle karşılaşırken önyargıyla yaklaşmış olduğu görüşteki bilgiyle karşılaşmamaktadır. Kullanıcıların, yalnızca kendi benzer görüşlerinin girebildiği partizan gruplarda, *filtre balonlarına* hapsolarak hakikat algısıyla iletişim kurabilme yeteneklerini kaybederken *milliyetçilikle* beraber *ötekine* olan *nefret* yükselişe geçmektedir (Kakutani, 2019). Medya platformlarının, kullanıcılara sunmuş oldukları *filtreleme* özeliğinin kullanımının yaygınlaşmasıyla doğru bilgiye ulaşmada sorunlar yaşanacağı endişeleri taşıyan bazı araştırmacılar, bu durumun yeni medyadaki haber ortamını, *yankı odasına* dönüştüreceğini düşünmektedir.

Yankı Odası, sosyal medyada kullanıcılarının kendi düşüncelerine yakın, aynı siyasi görüşten, aynı inanca mensup ve farklı fikirlere tahammül edemeyen kullanıcılarla oluşturdukları ortamı anlatan metaforik terimdir. Jamieson ve Cappella ise *yankı odasını*, mesajların kendi aralarında iletilirken aynı fikirlerin farklı bakış açılarıyla eklemlenerek

büyütüldüğü, bu mesajların dış etkenlerden etkilenmeyen, çürütülmeden korunan yalıtılmış medya ortamı olarak tanımlamaktadır. *Yankı odasının, üç etkisi bulunmaktadır. Birinci etkisi, yankı bir yansıma durumu oluşturmakta olup bu yansımayla yankının kelime, metin ya da içeriklerin değiştirilmeden, aktarılıyor olması ve üzerinden direkt alıntı yapılıyor olmasıdır. İkinci etkisi olarak farklı kanallar aracılığıyla aktarılan içeriklerin, diğer içerikleri normalleştirmesidir. Üçüncü etkisi ise konuların çerçevelendirilmesi ya da belirli bir bağlam üzerine oturtulmasıdır. Bu etkiler bağlamında bireylerin zihinsel haritaları oluşmakta bununla beraber kamuoyunun algılarını belirlemede önemli rolü bulunmaktadır (Jamieson & Cappella, 2008).*

Sosyal ağ sitelerinin, önemli bir özelliği olan *algoritmalar*, kullanıcıların görmek istemedikleri paylaşımları filtrelemelerine; aynı fikirde olduğu kullanıcıları ve paylaşımlarını gördükleri bir *yankı odası* oluşturulmasına neden olmaktadır. Böylelikle kullanıcılar, sanal dünya içerisindeki farklı dünya görüşlerine sağırlaşır, homojen grupların oluşmasına, aynı görüşte oldukları hesapları ve paylaşımları takip etmektedir. Pogue, sosyal medyadaki kullanıcıların kendileri için oluşturdukları *kişiyeye özel yankı odalarını* belirtmiştir (Pogue, 2017, s. 24). Bu yankı odalarını, kullanıcılar *Facebook*, *Twitter* gibi sosyal medya uygulamalarında, aynı görüşteki insanları kullanıcıları takip ederek oluşturmaktadır.

Yankı odasıyla ilişkili olan **filtre balonu** kavramı, çevrimiçi ortamdaki gündem ve haber akışlarının, kullanıcılar tarafından *kişiselleştirilmesiyle* ortaya çıkmaktadır. Bu kavramı, ilk kez kullanan Eli Pariser, çevrimiçi kişiselleştirmeyle insanların farklı fikir ve paylaşımlardan etkili biçimde izole olduğu potansiyeli şeklinde tanımlamıştır (Pariser, 2011). Hess ise *filtre balonuyla* kullanıcıların sosyal medya uygulamalarında (*Facebook*, *Twitter*), aynı dünya görüşü, aynı siyasi düşüncelerle uyumlu kişiselleştirilmiş geribildirim döngüleriyle sınırlandırma eğilimi oluşturduğu belirtmektedir (Hess, 2017). Bu görüş, aşırı biçimde kişiselleştirilen içeriğin, olası zararlarını vurgularken sanal dünyada kullanıcıların profillerine uyuşmayan içerikler, kişiselleştirme filtreleriyle uzak tutulmakta ve görünmez bir engel oluşturmaktadır. Kullanıcılar, bu filtreleme durumunu bilinçli olarak uygularken bazen de uygulamalar tarafından kendileri adına yapılan filtrelemeleri fark edememektedir. Kullanıcılar, uygulamalar tarafından yapılan bu filtrelemelerle diğer kullanıcıların gördüklerinden farklı içerikler görmektedir. Günümüzde, ana akım ve alternatif medyada *filtre balonunun*, demokrasiyi zedelediğine dair çok sayıda yorum ve habere yer verilmiştir.

Özetlersek, *yankı odası* ve *filtre balonu* kavramları, kullanıcılara gerçekler, *yanlış* ve *tarafli* biçimde aktarılmakta *bilinç dışı* ya da *bilinçli* olarak mikro alanlara hapsolmasına, sınırlı bir dünya görüşüne neden olduğundan kişiselleştirilmiş içeriğe karşı yapılan eleştirilerdendir. Ayrıca toplumsal söylemin çeşitliliği, önünde bir engel olduğu belirtilmektedir.

2.4.2. Dezenformasyon Kavramı ve Özellikleri

Türkçeye, *yanlış bilgi* olarak çevirebileceğimiz *mezenformasyon* (misinformation) kavramı, kaynağı belli olmayan ve tanımlanmamış bir bilgi türüne karşılık gelmektedir. *Dezenformasyon* kavramını ise Cooke, genel olarak *propaganda* amacı taşıyan ve belli bir toplumsal grubun, *motivasyonunu arttırmaya* yönelik olarak paylaşılan, enformasyon türü olduğu *dezenformasyonun*, *kasıtlı* olarak yayılan bir enformasyon ve enformasyonu yayan kişi, kurum ya da grubun belli çıkarları bulunduğunu belirtmiştir (Cooke, 2017, s. 213-214). Öte yandan, dezenformasyon içeren haberler, daha çok duygusal ve hikâye tarzı bir anlatım, yahut alışılmışın dışında abartılı bir anlatı içerebilirken *mezenformasyon*, barındıran haberler genellikle, kitlelerin alışık oldukları ve sürüp gitmekte olan hayatlarına çeşitli eklemelerde bulunur.

Şekil 4: Üç Tip Enformasyon Sorunu (Kaynak: teyit.org)

Basında üç tip enformasyon sorunu (Şekil 4) olduğuna dikkat çeken Derakhshan ve Wardle, bunları şöyle tanımlamaktadır (Derakhshan & Wardle, 2017, s. 19-20): **Dezenformasyon:** Bireye, sosyal gruba, kuruluşa ve ülkeye zarar verme amacı güden kasıtlı biçimde oluşturulan yanlış bilgiler. **Mezenformasyon:** Yanlış olan ancak zarar verme niyetiyle oluşturulmamış bilgiler. **Malenformasyon:** Kişiye, kuruma ve ülkeye zarar vermek amacı güden, gerçekliğe dayalı bilgiler. *Malenformasyon* kavramı, kasıtlı

olarak ve gerçeğe yaslanarak enformasyonun odağa aldığı kişi, kurum, toplumsal grup ya da siyasal partiye zarar verme amacını taşımaktadır. Genellikle, toplumun ilgisini çekebilecek temalar seçilmekte ve haber çerçevelemesinde öne çıkarılmaktadır (Wardle, 2020, s. 71-72).

Enformasyonun *değiştirilmesi*, *çarpıtılması*, *çevrilmesi*, *suistimal edilmesi*, *saptırılması* yoluyla, politik amaçlarla kamuoyu düşüncesinin *yönlendirilmesi* (manipüle edilmesi) anlamını taşımaktadır. Bu bağlamda, toplumda kullanılan *dezenformasyon*, vahim sonuçlara yol açabilmektedir. *Dezenformasyonun* yayılması için dergi, gazete, televizyon radyo, sosyal medya, internet araçları kullanılabildiği gibi, halkın arasında provokatörler de kullanılabilmektedir. *Dezenformasyon* konuları içerisinde kişisel iftiralar, azınlıklara ve yabancılara yönelen olumsuz yansımalar ön planda yer alırken belgeye bile gerek duyulmadan insanlar veya kurumlar, sosyal medya ve internette suçlanabilmekte, itibar kaybına uğrayabilmektedir. Volkoff'tan aktaran Yayla, *dezenformasyonun* belli başlı yöntemlerini sınıflandırmıştır (Yayla, 2020, s. 135-139):

1. Gerçeğin araştırılmaz biçimde tersine çevrilmesi, Gerçek ve yalan olgularının birbirine karıştırılması, Gerçek içeriğin değiştirilmesi ya da çarpıtılması. Çeşitli seçili gerçeklerin bulanıklaştırılması yani gerçek olayı bol miktarda başka ilgili veya ilgisiz bilgi içinde boğmak, Abartılmış yorumlar yapılması,
2. Konuların genelleştirilmesi: özel bir olaydan yola çıkılarak genelleştirme yapılması. Örneğin kadının erkeği aldattığı bir haberden yola çıkarak tüm kadınların "aldatan kadın" kategorisine sokulması gibi.
3. Eşitsiz parçalar yani konu hakkında medya kullanıcısının yaptığı olumlu ve olumsuz yorumların sayılarda istenilen oranın aktarılması, gerisinin bırakılması. Eşit parçalar: Örneğin bir olay karşısında objektif bir tutum sergiliyor gibi görünmek için iki karşıt görüşü savunan sipariş yazılar yazdırmak. Ancak burada istenen görüşün akıllıca sunumu sağlanırken diğer görüşün zayıf argümanlara dayandırılmasına dikkat edilir.

Hahne, *dezenformasyona* ve *manipülasyona* dayalı *propaganda* çalışmalarında uygulanmış olan yöntemleri şöyle sıralamıştır (Hahne, 1985, s. 34-42):

Korku yaratmak; bu yöntemde manipülatör tarafından ilk adım olarak hedef kitleye korku duygusu aşılanır.

Duyguları yoklamak; kızgınlık, öfke, hoşnutsuzluk, heyecan gibi duygulara yönelik mesajlar hazırlanarak ideolojiler beslenmeye çalışılır çünkü ideoloji her zaman telkin edici ve bağlamda ideoloji ütopyik biçimde gerçeğe uyan bir durum değildir.

Gerçekleri ve gerçek amacı gizlemek; manipülasyon ve dezenformasyon ikiz kardeşler gibidir. Manipülasyon, kasıtlı yanlış enformasyondur.

Çarpıcı kelimelerle vurmak, sloganlaştırmak; dezenformasyon ve manipülasyonda tercih edilen yöntemlerden biri olan çarpıcı kelimelerle vurma ve sloganlaştırma dili anlamı duygusallaştırır.

Yanlış otorite bildirmek; otoriteler kendilerini savunamadıkları haksız iddialarda kendilerini politikalarını meşrulaştırmak için ölmüş otoritelere atıflar yapar.

Hahne'nin bu pratiklerine göre üzerinde durulan bu kavramlar savaş, güç ve bilgi arasındaki ilişkilerle, güdüleme ve eyleme geçirme durumu arasındaki ilişkiyi göstermektedir.

Haberlerin üretiminde, *kesin bilgiye ulaşılması, doğrudan aktarma, tanıklık ya da tanığa dayandırmak ve teyit etme* gibi unsurların, sosyal medya araçlarında, kullanıcının merkezde olması, üretim ve iletim sürecini büyük ölçüde ortadan kaldırmaktadır. Sıradan kullanıcılar farklı amaçlara tanık olmadığı, doğruluğundan emin olmadığı haberleri üretip dolaşıma sokabilmektedir. Bu süreçte ortaya çıkan, *yanlış bilgi* ya da *dezenformasyon* amaçlı *yalan haberlerin*, insanların görüşlerini şekillendirdiği gibi bireylerin eylemleri ve davranışları üzerinde de etkili olmaktadır (Akyüz, Gülnar, & Kazaz, 2021, s. 2832).

Türkiye'de, *manipülasyon* ve *yalan haber/yanlış bilgi* kavramları geçmişe dayanmakta olup, geleneksel medya araçları aracılığıyla dolaşıma sokulan yalan haber nedeniyle [Atamızın evine bombayla hasar verildi (**EK-3**)] 6-7 Eylül 1955 Olaylarının yaşanması, günümüzde de yeni medya araçlarıyla aracılığıyla seçim süreçlerinde Covid-19 ve Suriyeli göçmenler hakkında *yalan haber/yanlış bilgilerle* görüş oluşumunun ötesinde insan hayatını tehlikeye atan sorunlarla karşı karşıya kalındığını göstermiştir. Türkiye'de son yıllarda, *yalan haberlerin* ve *yanlış bilginin* sosyal medyadaki dolaşımı artmıştır. Yapılan araştırmalar (Reuters Institute, 2018), Türkiye'de internet ve sosyal medya kullanıcılarının birçok ülkeye nazaran daha sık *yanlış, yanıltıcı bilgiye* maruz kaldığını göstermektedir.

Türkiye'deki medya organlarının önemli bir bölümü, *tek taraflı* ve taraftarlarını kaybetmeme üzerine yayın yapmaktadır. Siyasi atmosfer medyayı etkilemekte, medya

organları kutuplaşmaya hizmet eden yayınlarıyla siyasi zemini beslemektedir. Sosyal medya sahip olduğu zemin itibarıyla gerçek olmayan, kaynağı belirsiz birçok bilginin dolaşıma sokulmasına olanak sağlayabilmektedir. Sosyal medyada, *doğruluğu ispatlanmamış, yanlış ve kasıtlı* biçimde yayılan bilgiler *dezenformasyon* sürecinin ilk basamağıdır. Bu duruma örnek olarak profesyonel anlamda gazeteci olmayanların, sosyal medya aracılığıyla sürece destek verdikleri görülmektedir. Böylelikle, medya okuryazarlığına sahip olmayan kullanıcılar, sosyal medyada karşılaştıkları *yalan haberlerin* çoğuna inanabilmektedir. Özellikle, *yalan haberlerin* son dönemde sosyal medya üzerinden hızlı bir şekilde yayılması, sosyal medyanın *yalan habere* elverişli olan zemini hakkında farklı yaklaşımları beraberinde getirmiştir.

Türkiye’de 2022 yılında tartışmalı bir şekilde yürürlüğe giren, “*dezenformasyon yasası*” bütün dezenformasyon içeren, yalan haber ve yanlış bilgilere yönelik önleyici olduğu ortaya atılmıştır. Ancak bu yasanın, *dezenformasyonla mücadele yerine sansür mekanizmasını* geliştireceği, *iddiası* medyanın önde gelen kişileri tarafından dile getirilmiştir. Yürürlüğe giren kanunun (Resmi Gazete, 2022) 29. maddesiyle *gazeteciler* olmak üzere *sosyal medya kullanıcıları, halkı yanıltıcı bilgi yayma suçu* nedeniyle haklarında dava açılabilmesi gibi 1 yıldan 3 yıla kadar hapis cezasıyla yargılanabileceklerinin önü açılmıştır.

Kanunun 34. Maddesinde, sosyal ağ platformu sağlayıcıları, *halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçuyla* beraber belirtilen suçlara konu olan internet içeriği oluşturan ve yayan faillere ulaşmak için soruşturma sürecinde cumhuriyet savcısı, kovuşturma sürecinde yargılamanın yürütüldüğü mahkemeye gerekli olan bilgileri vermekle yükümlü olacak. Gerekli bilgilerin verilmemesi üzerine, yurt dışı kaynaklı sosyal ağ platformu sağlayıcısının, internet trafiği *bant genişliğini* yüzde 90 oranında daraltılabilecek. Kamuoyunda büyük tartışmalara neden olan, *sansür yasası* olarak bilinen kanun bağlamında uzmanlar, sosyal medyadaki kullanıcıların paylaşımları, özellikle 29. Maddede belirtilen suçlara dahil olabileceğine dikkat çekerken bu yasanın keyfi yorumlamalara da açık olabileceği uyarısında bulunmaktadır. *Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı* tarafından, haftalık olarak *haftanın yalan haberleri* başlığıyla hazırlanan *dezenformasyon bülteni* yayımlanmaktadır.

Haberin geleneksel medyaya göre, sosyal medyada hızlı ve kontrol edilmesi güç biçimde yayıldığı göz önünde tutulursa, sosyal medyadaki haberlere, *dezenformasyon* ve *kutuplaşma* açısından hassasiyetle yaklaşılması gerektiği ifade edilebilir. Türkiye’de

mevcut kutuplaşma ekseninde, sosyal medyada özellikle Twitter'da, doğruluğu teyit edilmeyen, yanlışlansa bile sayısız kullanıcıya ulaşan mesajlara sıklıkla karşılaşılmaktadır. Bu çoğunlukla, bir kişiyi, kurumu ya da düşüncüyü hedef almaktadır. Sosyal medya mesajlarında, açıkça kullanıcı hesabı ya da ismi paylaşılmakta, kişiler hedef gösterilmekte ve belli etiketlerle mesaj yağmuruna tutulmaktadır. *Sanal linç*, olarak ifade edilebilecek bu durum, *ötekileştirmeden nefret söylemine* uzanan farklı hakaret ifadeleri barındırmakta pek çok mağduriyet oluşturmakta hatta *fiziksel linç* zemin hazırlamaktadır. *Kutuplaşmaların* körüklenmesinin, mesajlarda *dezenformasyonu* artırıcı rolü dikkate alınarak sosyal medya okuryazarlığı eğitiminin yaygınlaşması sağlanmalı, özellikle platformların organize, *nefret söylemi* ve *linç hareketlerini* engellemek üzere yeni uygulamalar hayata geçirmesi gerekmektedir.

Özet olarak gündelik hayatta sosyal gerçekliğin inşasında önemli yer sahibi olan sosyal medya, bilgiye ulaşma ve paylaşma sürecinde kendine has dinamikleriyle mesajları dönüştürmektedir. Kullanıcıların yaşadıkları topluma, sahip oldukları kültürel dinamiklere, mevcut siyasi atmosfere, güncel gelişmelere göre sosyal medya mesajları şekillenmektedir. Bahsedilen kutuplaşmalar, kullanıcıların üye olduğu sosyal platformları tek tip içeriğe yöneltmekte, biz ve ötekiler duygusu oluşturmakta, bu süreçte mesajlar dezenformasyona dönüşebilmektedir. Bu açıdan kutuplaşmaların, kullanıcıları sosyal platformlarda yine kendi kutuplarına gitmeye zorladığı görülmektedir. Ayrıca devletler, dezenformasyonla mücadele etme bağlamında yapılan kanunları keyfi olarak kullanarak gazetecilere ve topluma sansür uygulayabilmektedir.

2.4.3. Post-Truth (Hakikat Ötesi)

Post-Truth kavramını, kanıtlanmış gerçekler yerine, kişisel inanç ve duyguların kamuoyunu şekillendirmede etkili olması şeklinde tanımlayabiliriz. Türkçede, *hakikat ötesi* ya da *hakikat sonrası* olarak adlandırılmaktadır. İletişim teknolojilerinin gelişimi, yeni medyanın gelişimine ve bu gelişmeyle sosyal medyaya katkı sunmaktadır. Sosyal medya kullanımının artması, kullanıcıların kolay biçimde içerik ürettiği günümüzde, yoğun bilgi akışıyla kullanıcılar haber kaynağı haline gelmekte geleneksel yöntemlerin aksine herkesin ulaşabildiği ve daha hızlı bilgi akışı yaşanmaktadır. Bu durum bilgi kirliliğine de neden olabilmektedir. *Post-truth*, 2016 yılında yapılan *ABD Başkanlık seçimleri* ve *Brexit (İngiltere'nin AB'den çıkması)* referandumuyla duyulmaya başlamış çoğu tartışmada sıklıkla vurgulanan bu kavram, 2016 yılının kelimesi olarak *Oxford Sözlük* tarafından seçilmiştir (Oxford Languages, 2020).

Post-truth, genel-geçer bilgiler yerine duygu, inançların dikkate alındığı, *hakikat* ve *yalan* olguları arasındaki *sınırların bulanıklaştığı* bir dönemi ifade etmektedir. *Post-truth çağı* veya *hakikat sonrası çağ* diye adlandırılan bu dönemde, birtakım çıkarlar amacıyla insanları aldatmak, gerçeklerden uzaklaştırmak ve algılarıyla oynama (yönlendirmek, değiştirmek) meşrulaştırılmaktadır. Dürüstlük olgusunu ortadan kaldırarak doğru bilgiye ulaşmayı engelleyen ortam olduğu söylenebilmektedir. Ayrıca bu ortamın oluşturulmasında, sosyal medyanın *dezenformasyonu* kolayca dolaşıma sokmasının çok büyük etkisi olduğu da söylenebilir (Aydın, 2020, s. 78).

Modern zamanımızda, aldatma durumu yaşamın her aşamasında sıradan bir olaya haline gelmiştir. Keyes'e göre, internet aracılığıyla *yalan haberlerin, gerçek olarak sunulduğu*, reklamların kötü niyet güden söylem ve söylentiler *hakikat sonrası çağın* dikkat çeken unsurlarıdır (Keyes, 2017, s. 266). *Post-truth çağında, hakikatin önemsizleştiğini*, insanların fikir ve görüşleri, kendi önyargılarıyla uyumlu olduğu sürece, doğru olmayan açık bir şekilde yanlış ve yanıltıcı olan bilgilerin farkında olsalar dahi, onları *gerçek bir hakikat* olarak kabul edebilmekte ve savunmaktadır.

Günümüzde, insanlar internete; bilgisayar, akıllı telefon, tablet ile erişmekte, sosyal medya uygulamalarında kendilerine ait olan ya da olmayan, sahte, bot hesaplar açabildiği gibi bilinçli olarak yanlış, yalan içerikler olmak üzere yalan haber üretebilmekte etik ihlallerde bulunmaktadır. *ABD Başkanlık seçimleri, Brexit referandumu, Türkiye'deki siyasi ve toplumsal hareketlilikler, savaşlar, göç hareketlilikleri* gibi yaşananlar yalan haber ve etik ihlallerle ilgili tartışmaları yoğunlaştırmıştır. Benzer tartışmalar dünyanın farklı ülkelerinde görülmekte olup siyasilerin, haber medyasının, sosyal medya platformları aracılığıyla toplumunda içerisinde yer almış olduğu ana gündem konularından biri haline gelmiştir.

Hakikat sonrası, McIntyre Lee, hakikati önemsediğini belirten ve hakikate saldırıldığı düşüncesindeki insanlar tarafından kullanıldığını, sadece bir kelimeyle (*Trump*) anlaşılabilecek kadar basit olmadığı şeklinde tanımlamakta ve gerçeği bilmenin tersine hakikat sonrasına özgü olan şeyin, gerçeğin yok sayılması olarak ifade etmektedir. Lee'ye göre, *gerçek* veya *hakikat* olarak düşünülen olguların duygu ve görüşlerimizi şekillendirmesine izin vermemiz, gerçekliğin kendisine yabancılaşmamızın riskini beraberinde getirir. Bu durumda, *hakikat sonrası*nın ortaya çıkardığı asıl tehlikelerden biridir. Bu tehlikelerden kurtuluş yolu olarak Lee, ancak bireyler müsaade etmediği sürece ne *hakikat öncesinde* ne de *hakikat sonrasında* (gerçeklikten uzak, bireylerin

gerçekliğe verdiği tepki) bulunmaz ve bireyler, bilişsel önyargıların farkına vardığı sürece bu durumu tersine çevirerek ellerini güçlendireceğini belirtmektedir (Lee, 2019, s. 153).

2.5. Göç Tanımları ve Suriye Krizi Bağlamında Sığınmacılar

Toplumlar, yaşadıkları olaylar sebebiyle, yerleşik oldukları yerlerden ayrılarak başka coğrafyalara yerleşmiştir. Göçün insan tarafından gerçekleştirildiği göz önünde tutunulacak olursa göçe sadece yer değişikliği olarak bakmak yeterli olmayacaktır. *Göç* ve *yerleşme* gibi olgular, göçmenlerin geride kalan hayatına, sirayet eden ve sonraki kuşakları etkileyen, uzun soluklu süreç olduğundan, *uluslararası göç* ve bu durumun etkilediği diğer boyutlar göç sürecine neden olan karmaşık etmenler kümesinin, bunlara olan etkileşimin özetidir (Castles & Miller, 2008, s. 29-30).

Göçün başlıca nedenleri arasında; siyasal gelişmeler, siyasal istikrarsızlıklar, savaşlar, rejim değişiklikleri, etnik ayrımcılık, din ve baskılar bulunmaktadır. İnsanlar tarih boyunca, çeşitli nedenlerden dolayı göç etmek durumunda kalmıştır. Nedenlere ya da gerçekleşme biçimlerine göre göçün, farklı türleri bulunmaktadır. *İç-dış göç*, *Gönüllü göç* ve *Zorunlu göç*; kişilerin, bulundukları yerde başta doğal afetler olmak üzere, ülkedeki sosyal hizmetlerin yetersizliği, eğitim olanaklarının sınırlılığı, güvenlik ihtiyacı, işsizlik, ekonomik ve temel ihtiyaçları karşılayamaması, siyasi, etnik ve dini baskılar, savaşlar gibi sebeplerden ötürü *plansız*, *ani* yapılan bir yer değiştirmedir. Göç hareketlerinin, her zaman kendine özel tarihsel kalıpları bulunsa da göç süreçlerini toplumsal dinamiklerle genelleştirebiliriz. Ayrıca ekonomi kaynaklı yapılan göçü, *zorunlu göçten* ayırmak gerekmektedir (Castles & Miller, 2008, s. 42).

Orta Doğu’da yaşanan, *Arap Baharı* gelişmeleriyle birlikte Suriye’de de krizler yaşanmış olup, birçok insan coğrafi yakınlık nedeniyle Türkiye’ye göç etmiştir. Yoğun bir göç akımına uğrayan Türkiye, 2011 yılından beri uyguladığı *açık kapı* politikasıyla, Suriye topraklarından gelen göçmenlere herhangi bir yasal statü vermeden, bir süre göçmenlerin statüleri belirsiz kalmıştır. Türkiye, *Cenevre Sözleşmesi* gereği Suriye’den gelenleri, *mülteci statüsüyle* kabul etmemiştir. 11 Nisan 2013 yılında, *AB müktesebatına uyum* amacıyla çıkarılan *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu* (YUKK) ve 22 Ekim 2014 yılında çıkartılan *Geçici Koruma Yönetmeliği* uyarınca, Suriyelilere *geçici koruma* statüsü verilmektedir (İnliceliler, 2019, s. 39). *Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği*’nin resmi rakamları 2021 sonu itibarıyla Türkiye’de, 3,6 milyon Suriyeli göçmen başta olmak üzere göçmenlerin 320.000’i ise diğer ülkelerden gelen farklı uyruklardan oluşmaktadır (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, 2022).

Suriye Krizinin, tarihsel çerçevesinin gelişimi, Tunuslu bir vatandaş olan Muhammed Buazizi'nin 17 Aralık 2010'da ruhsatsız tezgâhına el koymak isteyen, zabıta ve güvenlik güçlerine direnirken hakaret, aşağılanma ve şiddete maruz kaldığı için kendisini ateşe vermesiyle başlamıştır. Tunus halkı, olay üzerine sokaklara dökülerek işsizlik, ekonomik sıkıntılar, kötü yaşam koşulları ve ifade özgürlüğü gibi sorunlara yönelik protesto gösterileri düzenlemeye başlamıştır. Protestolar sonrasında, Orta Doğu'da istikrarsız bir dönemi başlatan dini, etnik ve mezhepsel farklılıklar temelinde dinamiklerin ortaya çıktığı yeni çatışma alanlarına zemin oluşturmuştur. Bu durum, beraberinde Orta Doğu'daki gelişmelere, bölge dışı aktörlerde müdahil olarak gelişmeleri yönlendirebileceği bir ortam yaratmıştır. Böylece, Suriye'de bir kriz patlak vermektedir. Suriye'de, rejime karşı protestolarla, reform talepleri ve kitlesel yürüyüşlerle bir halk hareketi başlamış, rejimin bu halk hareketini şiddet kullanarak bastırmaya çalışması silahlı isyanlara dönüşmüştür. Rejim, protestoları bastırmaya yönelik halka karşı şiddete başvurması, yerleşim yerlerini bombalayarak binlerce Suriye vatandaşının ölümüne ve yüz binlerce yurttaşın ülkesini terk etmesine neden olmuştur.

Günümüzde geline nokta, Suriye iç savaşının sonuçları başta Suriye'ye komşu ülkelerle dünyanın büyük bir kısmını etkilerken Suriye ile en uzun kara sınırına sahip Türkiye'de bu savaştan doğrudan ve dolaylı biçimde etkilenmiştir. Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye kitlesel halde gelişiyle beraber, Türkiye toplumunun da yaşadığı ekonomik, sosyal ve siyasi sıkıntılar gün yüzüne çıkmakta ve buna bağlı krizler yaşanmaktadır. Bu krizler neticesinde, Türkiye toplumu arasında Suriyelilere karşı olumsuz tepkiler ortaya çıkmaktadır.

20. yüzyılın, önem arz eden konuları arasına giren göçün, yasal bir çerçevesinin çizilmesi adına 10 Aralık 1948'de, *BM Genel Kurulu'nca İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi* kabul edilmiş, 1950 yılında kurulan *Mülteciler Yüksek Komiserliği* 1951'de İsviçre'nin Cenevre kentinde, 26 ülkenin katılımıyla coğrafi bir sınırlandırma yapmış, bu doğrultuda bir sözleşme imzalanmıştır (İnliceliler, 2019, s. 45). Türkiye, *Cenevre Sözleşmesini* 24 Ağustos 1951'de imzalamış ancak *coğrafi sınırlama* konusunda çekimser kalarak 29 Ağustos 1961'de kabul etmektedir. Türkiye, bu sözleşme uyarınca yalnızca, *Avrupa'dan iltica* ederek gelenlere *mülteci* statüsü vermekte, *Avrupa ülkeleri dışından* gelenler ise *geçici koruma* statüsüyle *sığınmacı* olarak kabul edilmektedir (Ertan & Ertan, 2017, s. 19).

Türkiye, göçmenleri insani ihtiyaçları karşılama amacıyla kabul etmiş sonrasında hükümetin uygulamış olduğu açık kapı politikasıyla sınırlar açılmış, giriş yapan çoğu insan kayıt altına alınmamıştır. Çatışmaların, Suriye'nin kuzey bölgesine sıçramasıyla beraber insanlar kara sınırını geçip Türkiye'ye sığınmıştır. Bu göç hareketiyle Türkiye'ye sığınmak zorunda kalan insanların sayısı hızla artmıştır. İnsanların sayısı sürekli arttıkça, hükümet sınıra yakın illerde kamplar inşa etmeye başlamış, izlediği *açık kapı* politikasından hareketle de *geri göndermeme ilkesiyle* AB'nin sağladığı bütçeden, sığınmacıların gerekli temel insani hizmetlerini sağlamaya ve anlaşma taahhüdünü yerine getirmeye çalışmaktadır.

Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER) aracılığıyla bilgi edinme başvurusunda, *Göç İdaresi Başkanlığı*'ndan alınan verilere göre (**EK-4**), 6 Ekim 2022 itibarıyla Adana, Hatay, K. Maraş, Kilis, Osmaniye'de bulunan geçici barınma merkezlerinde 48.006 ve geçici barınma merkezleri dışında 3 milyon 598 bin 272 Suriyeli olduğunu, Adana'da 257 bin 366, Gaziantep'te 465 bin 704, Hatay'da 365 bin 759, İstanbul'da 551 bin 829, Şanlıurfa'da 379 bin 724 ve Türkiye'de toplam 3 milyon 646 bin 278 Suriyeli bulunmaktadır. 24 Kasım 2022 itibarıyla geçici barınma merkezlerinde kalan Suriyeli sayısı 47.657 kişiye; dışında kalan 3 milyon 530 bin 57 kişi, Türkiye genelinde 44 bin 772 kişi azalarak 3 milyon 577 bin 714 kişiye düşmüştür. 31 Aralık 2022 itibarıyla da geçici barınma merkezlerinde kalan Suriyeli sayısı 47 bin 525, Türkiye genelinde Suriyeli sayısı, kasım ayına göre 41 bin 684 kişi azalarak 3 milyon 488 bin 373 kişiye düşmüştür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NEFRET SÖYLEMİ VE YANLIŞ BİLGİ: SURİYELİ SIĞINMACILAR HAKKINDA YAPILAN PAYLAŞIMLARIN BETİMSSEL İÇERİK ANALİZİ

Tezin son bölümü olan bu başlıkta, öncelikle araştırmanın amacı ve önemi, varsayımları ve sınırlılıkları, evreni, örnekleme ve yöntemi başlıklarına değinilecektir. Son olarak da bulgular ve analizin uygulanması başlığı altında bulgulara ve analizlere yer verilecek olup bölüm sonuç başlığıyla sonlandırılacaktır.

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

İnternetin yaygınlaşması, beraberinde yeni medyanın içerisinde bulunan sosyal medya platformlarına insanların kolaylıkla erişebildiği görülmüştür. Yeni medya ortamları, *nefret söyleminin yanlış bilgi* aracılığıyla üretilmesinde geniş kitlelere aktararak tekrar tekrar dolaşıma sokulmasında ve ayrımcı dilin yaygınlaştırılmasıyla bu dilin sürdürülmesinde önemli bir rol üstlenmektedir. Bu bağlamda, çalışmanın amacı olarak yeni medya ortamları içerisinde yer alan, sosyal medya araçlarında insanlara ifade imkânı tanıyan, farklılıkları, kimlikleri ve sınırları ortadan kaldıran, görüşlerini zaman ve mekândan bağımsız olarak özgürce dile getirmek gibi özgürleştirici yapısının tersine, temelinde farklılıkları derinleştiren, toplumsal kutuplaşmayı ve çatışmayı arttıran, çoğulculuğu kategorilere indirgeyip tek tipleştiren, *yanlış bilgi* aracılığıyla *nefreti* körükleyen bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymak amaçlanmıştır.

Bu amaç doğrultusunda, nefret söylemi ve yanlış bilginin bir mikroblog ağı olan Twitter'da yer alışı, özellikle sosyal ve siyasi sebeplerle kutuplaşmaların yaşandığı dönemlerde sosyal medya kullanıcıları aracılığıyla paylaşılan ve dolaşıma sokulan nefret söylemi, dezenformasyon içeren gönderilerdeki, kullanılan ifadeler, kalıplar, düşünce biçiminde yer alan sözcükler vb. biçimsel ve içeriksel unsurları ele alınacaktır.

Yapılan incelemeler ile Türkiye'de kullanımı yaygın olan, mikroblog ağı Twitter'da kullanıcılar tarafından üretilen nefret söylemi ve yanlış bilginin toplum üzerindeki etkisi değerlendirilecektir. Değerlendirilecek verilerle kullanıcılara iddia edilen sınırsız ifade özgürlüğü tanınan, sosyal medya araçlarının var olan toplumsal öfkeyi, nefreti körükleyen, arttıran yapısı ortaya konulacak ve toplumsal yaşama olan etkileri irdelenecektir. Bunun sonucunda, sosyal medya ortamlarının kullanıcılarına

sunduğu özgürlükçü ortamın toplum üzerinde beklenen birleştirici, bütünleştirici etkisinden ziyade, ayrışmayı, parçalanmayı meşru hale getiren bir potansiyele sahip olduğu ortaya konacaktır.

3.2. Araştırmanın Varsayımları ve Sınırlılıkları

Bu çalışmada, yeni medya ortamlarında nefret söylemi ve yanlış bilginin beraber üretilerek dolaşıma sokulduğu varsayımında bulunulmuştur. Bu temel varsayımdan hareketle, diğer varsayımlar oluşturulmuştur.

- Yeni medya ortamlarından biri olan sosyal medya uygulamalarında olumsuz nitelikte olan içeriklerin üretilmesi, dolaşıma sokulması ve yayılması geleneksel medya araçlarına göre daha kolaydır.
- Yeni medya ortamlarından biri olan sosyal medya uygulamalarının toplumsal yapıya olumlu katkılarının yanı sıra olumsuz etkileri de bulunmaktadır.
- Yeni medya ortamlarından biri olan sosyal medya uygulamalarının kullanımı, nefretin dilinin hâkim olduğu içeriklerin üretimine sebep olmaktadır.
- Yeni medya ortamlarından biri olan sosyal medya uygulamalarında açık ve örtük bir şekilde nefret söylemini tetikleyen ve körükleyen ifade biçimleri kullanılmaktadır.
- Yeni medya ortamları içerisinde yer alan sosyal medya uygulamalarında nefret söylemi ve yanlış bilgi kolaylıkla üretilip dolaşıma sokulmaktadır.
- Toplumsal yapı içerisinde ön plana çıkan, kanaat önderi konumunda olan isimler (gazeteci, siyasetçi, sanatçı, sporcu, televizyon ünlüsü, sosyal medya fenomeni gibi), sosyal medya uygulamalarını olumsuz içerikler paylaşmak, nefret söylemi ve yanlış bilgi üretimi için kullanmaktadır.

Çalışmada, *mikroblog ağı olan Twitter* içerisinde 2022 yılının Haziran-Ekim ayları arasındaki dönemde paylaşılan tweetler seçilmiştir. Araştırmada, örneklem belirleme süreciyle çalışmanın yapıldığı zaman aralığı çok önemlidir. Çalışmanın örneklemini için seçilen paylaşımlar, Türkiye'nin içinde bulunduğu koşullarla beraber gündemin oluşturduğu atmosferden bağımsız değerlendirilemez. Ayrıca çalışmada betimsel içerik analizi yapılırken kullanılacak metodun, belirli sınırlılıklar içerisinde konunun tam olarak anlaşılması ve sosyal medya kullanıcılarının bireyleri nasıl, ne şekilde ötekileştirdikleri inceleneceğinden analizler belirli sınırlılıklar içerisinde kalınarak yapılmıştır.

Analizde sınırlılıklar dahilinde, yalnızca nefret söylemi ve yanlış bilgi içeren paylaşımlara odaklanmaktadır. Ülkemizde, medya aracılığıyla söylemlerle beraber

anlamların oluşması, yapılanması ve tüketimiyle alakalı sınırları korumayı sağlayan yöntemler belirlenmiştir. Bu yöntemler şu şekildedir: *Olumlama* yaparak *öne çıkarmak*, *görmezden gelerek kamusal gündemden ve ortamdan damgalamak*, *dışlamak*, *küçültmek*, *aşağılamak*, *doğruluğu şüpheli bilgiyi yaymak*, *gerçek bilgiyi çarpıtma*, *abartma*, *suçlayarak açığa vurmak* (şiddeti vurgulamak), *normali onaylayarak veya anormal ve sapkın olduğu vurgulayarak marjinalleştirmek*.

3.3. Araştırmanın Evreni, Örneklemi ve Yöntemi

Twitter’da nefret söylemi ve yanlış bilgi içeren 2022 Haziran ile Ekim ayları arasındaki 5 aylık süreçte paylaşılan gönderiler incelenmiştir. Twitter’da nefret söylemi ve yanlış bilgi içeren paylaşımlara Twitter içerisindeki gelişmiş arama bölümünden arama yapılarak ulaşılmıştır. *Suriyeli*, *Suriyeliler*, *Arap*, *mülteci*, *sığınmacı* ifadeleri taranıp, tarama sonucunda herkese açık, hesaplardan paylaşılan en son kategorisinde yer alan tweetler incelenmiştir. Haziran – Ekim ayları aralığı içerisindeki gönderilerden 200 tweet araştırmanın evreni olarak ele alınmış olup içerisinde 50 tane tweet amaçlı örneklemle rastgele seçilmiştir. Analizler, Teun Van Dijk’in *eleştirel söylem analizi* perspektif alınarak *betimsel içerik analizi* metoduyla yapılacaktır. Taramalar sürecinde kullanıcılarla herhangi bir etkileşimde bulunulmamıştır. Yapılan analizlerde temel amaç olarak paylaşımların arka planında yer alan nefret olgusunu besleyen, yanlış bilgi yayma gibi ideolojik pratikleri ortaya çıkarmak amaçlanmaktadır.

Çalışmada Twitter’da, paylaşılan haberler, kişisel görüşler, kanaat önderlerinin yorumları, alıntıları incelenerek içerisinde nefret söylemi ve yanlış bilginin ne türde olduğu, küfür, hakaret, aşağılama, damgalama, abartma, yükleme; yanlış ve doğruluğu bulunmayan bilgi, yalan haber, gerçek bilgiyi çarpıtma gibi amaçlarla yapılmış paylaşımlar analiz edilecektir. Temelini, medyadaki nefret söylemlerinin izlenmesi bağlamında *Uluslararası Hrant Dink Vakfı* tarafından, 2009 yılında başlatılan projede, kullanılan kategoriler oluşturmaktadır. Vakıf, proje kapsamında nefret söylemlerini analiz ederken belirli kategorilerden yararlanmaktadır. Bu kategoriler, nefret kategorileri olarak bilinmekte ve dört başlıkta incelenmektedir (Sözeri, 2012, s. 209):

1)Abartma/Yükleme/Çarpıtma: Bir kişi ya da olaydan yola çıkarak bir topluluğa yönelik olumsuz genellemeler, çarpıtmalar, abartmalar, olumsuz atıflar içeren söylemler (Örnek; Suriyeliler sokağı savaş alanına çevirdi)

2)Küfür/Hakaret/Aşağılama: Bir topluluk hakkında doğrudan küfür, aşağılama, hakaret içeren söylemler (Örnek; vatansız, entarili çöl faresi, lanetli pis ırk)

3)Düşmanlık/Savaş Söylemi: Bir topluluk hakkında düşmanca, savaşı çağrıştıran ifadelerin yer aldığı söylemler (Örnek; Ermeni mezalimi)

4)Doğal Kimlik Ögesini Nefret Aşağılama Unsuru Olarak Kullanma/Simgeleştirme: Doğal bir kimlik ögesinin nefret, aşağılama unsuru olarak kullanıldığı, simgeleştirildiği söylemler (Örnek; Suriyeli doktor bana bakmasın)

Dört başlıkta verilen bu kategoriler, akademik çalışmalarda nitel çalışma olarak *eleştirel söylem analizini* uygulayanların araştırmalarında sıklıkla kullandığı pratiklerdendir. Araştırmanın analiz kısmında analizler; çalışmada başlıklarda belirtilen *nefret söylemi* ve *yanlış bilgi* kategorileri dikkate alınarak *betimsel içerik analiziyle* yapılacaktır.

Niteliksel içerik analizi ve tematik analiz veri analizinde yaygın olarak kullanılan iki yaklaşımdır, ancak ikisi arasındaki sınırlar net bir şekilde belirlenmemiştir. Yani birbirinin yerine kullanılmakta ve araştırmacının birini birinin yerine tercih etmesi araştırmayı kısıtlamaktadır. Bu bağlamda, bu çalışma nitel içerik analizi ile nefret söylemi kategorizasyonu arasındaki sınırları ortadan kaldırmış, medyadaki nefret söylemlerinin izlenmesi bağlamında Uluslararası Hrant Dink Vakfı tarafından belirlenen nefret kategorileri araştırma ve analiz kısmına dahil edilmiştir. Çalışmada içerik analizinde farklı kategorilerin sıklığını ve aldığı etkileşimin ortaya konulması nefret söyleminin bir yanlış bilgi türü olarak sosyal medyada algoritmalar aracılığıyla nasıl yayıldığını ve gücünü göstermektedir. Algoritmalar çeşitli iletilerin nasıl yayılacağını etkilemektedir. Ancak algoritmanın bunu nasıl yaptığı konusunda yazılımcı ve sosyal ağ dışında kimsenin bilgisi olmamaktadır. Bu algoritmanın nasıl çalıştığını ancak çeşitli analizler ortaya koyabilmektedir.

Paylaşımının takipçi sayısının fazla olması, paylaşımının gündeme dair olması, çeşitli etiketlerle destekleniyor olması, ünlü bir kişi tarafından paylaşılmış olması, konuyla ilgili olan kişilerin sosyal medya kullanımının yüksek olması (özellikle gençlerin sosyal medya kullanımında ve sosyal medyada vakit geçirme oranlarının yüksek olması gençlerin ilgilendiği konuların ön plana çıkmasına fayda sağlar) kişinin özellikle birinci halkası (arkadaşları ve arkadaşlarının arkadaşları) tarafından beğenilmesi ve paylaşılması gibi etkilerle algoritmanın etkileşimi artırdığı, sosyal medyada söylendiği gibi “hit bir tweet” atmanın formülü gibi görülmektedir. Yapılan bir araştırmada bir konferans serisi için yapılan sosyal medya paylaşımlarının konferansa katılan ve katılmayanların etkileşimini ölçtüğü ve toplantıya katılanların sayısındaki azalmaya rağmen, 2015

ilkbaharından 2016 ilkbahar toplantısına kadar toplam Tweet ve gösterim sayısında artışa yol açtığını ortaya koymuştur. Ayrıca aynı çalışmada toplantıya katılanların Twitter'da geçirdiği zamanın çoğunluğunun toplantıyla ilgili içeriği yaymak için kullanıldığını ve bu nedenle paylaşılan içeriklerin daha çok etkileşim aldığını göstermiştir. (Schwenk, Jaremko, Gupta, Udani, & McCartney, 2017). Bu çalışmadan da anlaşıldığı üzere belirli grupların belli bir yerden paylaşılan iletilerin dışarıdan kişilerin o iletilerle ilgili yaptığı paylaşımlar bile algoritmanın çokça paylaşılan bir iletiyi oluşturmada karar verici olabileceğini göstermektedir. O sebeple algoritmanın kararını etkileyen unsurlar çok çeşitlidir.

İçerik analizi, metni analiz etmek için kullanılan bir dizi farklı strateji için genel bir terimdir. (Powers & Knapp, 2006). Kullanılan kelimelerin eğilimlerini ve örüntülerini, sıklıklarını, ilişkilerini, iletişim yapılarını ve söylemlerini belirlemek için büyük miktarda metinsel bilgiyi göze çarpmadan keşfetmek için kullanılan sistematik bir kodlama ve kategorize etme yaklaşımıdır (Gbrich, 2007).

İçerik analizinin amacı, kimin neyi, kime ve hangi etkiyle söylediğini inceleyerek iletinin içeriğinin özelliklerini betimlemektir (Bloor & Wood, 2006). İçerik analizi, hem verilerin kodlanmasında hem de kodların nicel sayımlarının yorumlanmasında betimsel bir yaklaşım kullanır (Downe-Wamboldt, 1992). Bağımsız bir nitel tanımlayıcı yaklaşım olarak tematik analiz, esas olarak “veriler içindeki kalıpları (temaları) belirleme, analiz etme ve raporlama yöntemi” olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca, araştırmacılara diğer birçok nitel analiz biçimini yürütmek için temel beceriler sağlayan nitel tamamlayıcı bir yöntem olarak sunulmuştur. Bu çalışmada içerik analizi dışında nefret söylemini kategorize eden hazır kategoriler kullanılmıştır. Ültay, Akyurt ve Ültay’ın (2021) çalışmasında, sosyal bilimler alanında betimsel içerik analizini kullanmak isteyen akademisyenlerin ve araştırmacıların nitel analiz yaklaşımlarına uygun olarak temalandırma/kategorilendirme yöntemlerini de kullanmaları önerilmektedir. Bu çalışmada içerik analizi yöntemi ve *Uluslararası Hrant Dink Vakfı’nın* belirlediği nefret söylemi kategorileri birleştirilerek literatüre katkı sunulmaya çalışılmıştır.

3.4. Bulgular ve Analizin Uygulanması

Çalışmada, Twitter’ın gelişmiş araması aracılığıyla *Suriyeli, Suriyeliler, Arap, mülteci, sığınmacı, istilacı, sapık* ifadeleri, 1 Haziran - 31 Ekim 2022 tarihi aralığı, en az 200 beğeni ve yeniden paylaşma (*retweet*) şeklinde filtreleme uygulanarak 200 tweet araştırma evreni olarak ele alınmış olup içerisinden 50 tane tweet amaçlı örneklem ile

rastgele seçilmiştir. Ele alınan ve analiz edilecek tweetlerin ekran görüntüleri ve içeriğe ulaşabilmek için link bağlantıları (EK-5) excel dokümanına alınarak kaydedilmiştir.

Başlıkta ilk olarak *bulgular* alt başlığında, örneklem seçilen 50 tweet hakkında kullanıcı adı, tarih, tweet, nefret söylemi ve yanlış bilgi kategori türü bilgisini içeren tabloya sonrasında kategorilere göre nefret söylemi ve yanlış bilgi türü yüzde grafiği aktarılacak. Bu grafikte, *Abartma-Çarpıtma-Yükleme* kategorisi (genelleme, olumsuz atıf, hikâyeleştirme, gerçek ve doğruluğu bulunmayan bilgiyi çarpıtma, komplo teorisi) sarı renk ile gösterilecek; *Aşağılama-Hakaret-Küfür* kategorisi (gruba karşı küfür, aşağılama, hakaret içeren) lacivert; *Düşmanlık-Simgeleştirme* kategorisi (tarihe atıf yapma, doğal kimlik unsuru, nefret, düşmanlık besleme) kırmızı; *Karma* kategorisi (farklı kategorilerin beraber yer aldığı) mor renkte gösterilecek olup ardından *analizin uygulanması* alt başlığında, tweetlerin analizi yapılacaktır.

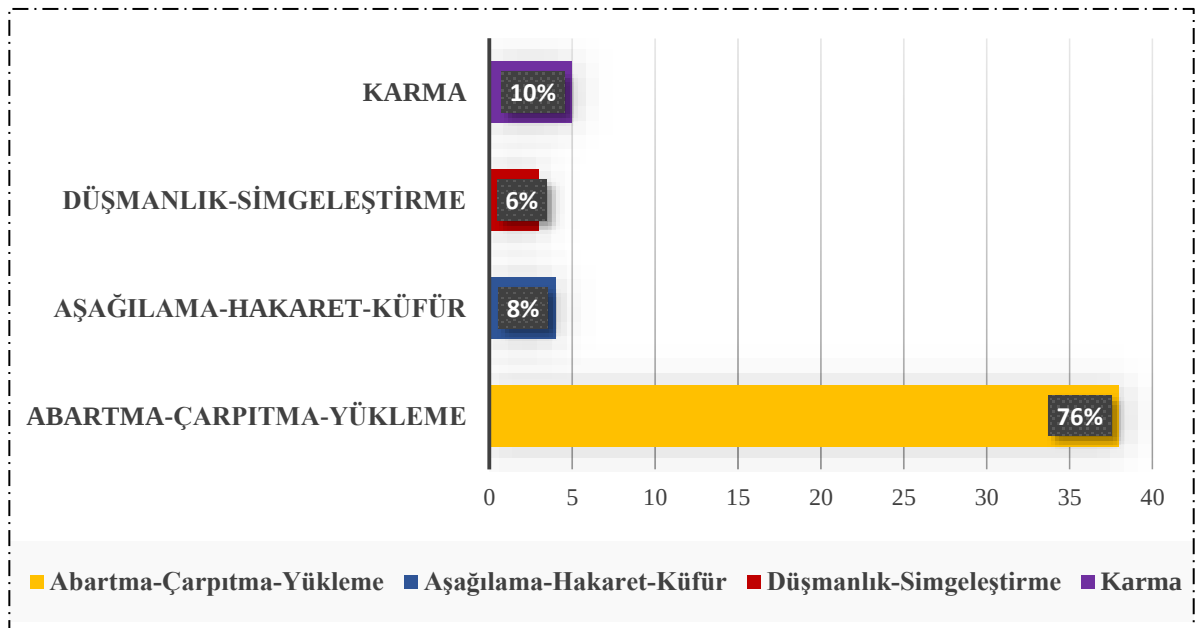
3.4.1. Bulgular

Tablo 1: Kullanıcı, Tarih, Tweet ve Kategori Türü Bilgisi

Kullanıcı adı	Tarih	Retweet/Alıntı/Beğeni Sayısı	Nefret Söylemi ve Yanlış Bilgi Kategori Türü
@m_cemilkilic	01/06/2022	718/5/7.699	Yükleme
@umitozdog	01/06/2022	4.402/178/31,4B	Yükleme
@umitozdog	04/06/2022	13,8B/1.132/104,8B	Abartma-Çarpıtma
@muhendisyenn	04/06/2022	1.350/96/9.143	Abartma-Çarpıtma
@oguzzatsiz	07/06/2022	349/5/2.430	Simgeleştirme
@Saka_larr	09/06/2022	1.799/171/5.094	Çarpıtma-Yükleme
@m_cemilkilic	12/06/2022	4.103/289/28,3B	Abartma-Yükleme
@pushholder	12/06/2022	961/66/19,4B	Yükleme
@SevdaGulTuncer	14/06/2022	2.910/325/31B	Abartma-Yükleme
@ATAISIK_	15/06/2022	3.476/134/26,7B	Çarpıtma
@umitozdog	16/06/2022	6.387/482/48,6B	Abartma-Yükleme
@umitozdog	19/06/2022	5.352/260/38,3B	Karma
@umitozdog	20/06/2022	9.982/500/75,8B	Abartma-Çarpıtma
@Gulumser_Heper	21/06/2022	691/55/2.722	Abartma
@umitozdog	23/06/2022	1.780/51/18B	Abartma-Çarpıtma
@muhendisyenn	25/06/2022	513/26/2.326	Abartma-Çarpıtma
@KavalaFaik	27/06/2022	585/6/4.033	Abartma-Yükleme
@yilmazsozcu	27/06/2022	7.822/166/55B	Abartma
@KaracasuHande	28/06/2022	914/14/6.209	Abartma-Yükleme
@umitozdog	02/07/2022	4.323/111/37,7B	Abartma-Çarpıtma
@umitozdog	05/07/2022	964/17/9.257	Abartma-Çarpıtma
@Fergin923	08/07/2022	900/14/6.083	Karma
@TurkcuPaylasim	08/07/2022	360/173/2.151	Aşağılama-Hakaret
@TunaKartll	08/07/2022	-/-/99	Düşmanlık-Simgeleştirme
@atagromp	08/07/2022	-/-/4	Düşmanlık

Tablo 2: Kullanıcı, Tarih, Tweet ve Kategori Türü Bilgisi

Kullanıcı adı	Tarih	Retweet/Alıntı/Beğeni Sayısı	Nefret Söylemi ve Yanlış Bilgi Kategori Türü
@umitozdog	13/07/2022	6.749/400/45,7B	Abartma-Çarpıtma
@SedefKabas	13/07/2022	3.379/218/12B	Abartma-Yükleme
@umitozdog	14/07/2022	2.384/241/21,7B	Abartma-Çarpıtma
@mustinetnet	15/07/2022	13,8B/820/92B	Abartma
@who98408150	17/07/2022	4.116/626/15,9B	Çarpıtma-Yükleme
@TurkAvaz	19/07/2022	3.978/323/17,7B	Karma
@_erdeem_	24/07/2022	610/9/3.399	Abartma
@TurkAvaz	24/07/2022	869/218/4.595	Aşağılama-Hakaret
@zaferpartisi	29/07/2022	567/7/3.817	Abartma-Yükleme
@ATAISIK_	30/07/2022	3.077/109/20,1B	Abartma-Çarpıtma
@umitozdog	02/08/2022	2.409/256/29,6B	Abartma-Yükleme
@TrajikomikNews	10/08/2022	1.053/97/5.171	Hakaret
@sgokbakar	12/08/2022	13,2B/467/134,9B	Abartma-Yükleme
@muhendisyenn	23/08/2022	9.138/790/54,9B	Abartma-Çarpıtma
@TurkcuPaylasim	05/09/2022	2.360/848/10,4B	Aşağılama
@_erdeem_	07/09/2022	671/33/4.461	Abartma-Yükleme
@umitozdog	10/09/2022	5.555/356/56,3B	Abartma-Çarpıtma
@umitozdog	22/09/2022	2.832/107/13,6B	Yükleme
@antihistamink	29/09/2022	490/23/5.949	Karma
@karargah_haber	02/10/2022	1.591/45/11,3B	Çarpıtma
@who98408150	09/10/2022	1.524/68/4.361	Karma
@umitozdog	22/10/2022	4.371/211/24,8B	Abartma-Çarpıtma
@umitozdog	26/10/2022	2.316/77/12,1B	Yükleme
@ilk_57	27/10/2022	336/8/1.462	Abartma-Çarpıtma
@sabri_amcatvtr	29/10/2022	589/13/2.455	Çarpıtma

Tablo 3: Kategorilere göre Nefret Söylemi ve Yanlış Bilgi Türü Yüzde Grafiği

3.4.2. Analizin Uygulanması

Analiz 1:

Şekil 5: Tweet 1 ile ilgili Görsel

“Türk İlahiyatçı Yazar” şeklinde kendini tanıtan Cemil Kılıç, sapık bir kişinin sığınmacı olmasından dolayı *genellemeye yükleme* yaparak bütün sığınmacıları istilacı diyerek *etiketlemekte*, Türk vatandaşı suçluya yapılan tutum ve davranışlarla *kıyaslamaktadır*.

Analiz 2:

Şekil 6: Tweet 2 ile ilgili Görsel

Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) milletvekili olan Ümit Özdağ, partiden istifa edip *İyi Parti* (İYİP)'ye geçti. Sonrasında tekrar istifa ederek, milletvekilliğine mültecileri hedef gösteren, Türkiye toplumu içerisindeki diğer kimlikleri ötekileştiren bir politikayı benimseyen, *Zafer Partisini* (ZP) kurarak devam eden Özdağ, tek parti politikası haline getirdiği sığınmacı düşmanlığıyla insanları *hedef göstermektedir*. Suriyelilere *genellemeye yükleme* yaparak tecavüzcüler olarak *etiketlemekte*, videoyla da görüşlerini desteklemektedir.

Analiz 3:

Şekil 7: Tweet 3 ile ilgili Görsel

ZP Genel Başkanı Ümit Özdağ, paylaşımında yapılan bir ehliyet sınavında Türkçe olmak üzere Arapça olarak hazırlanan, sorular nedeniyle Türkiye’de, Türkçe dışında farklı bir dillin kullanımına *olumsuz atıf* yaparak *abartma* ve *gerçek bilgiyi çarpıtmaktadır*.

Analiz 4:

Şekil 8: Tweet 4 ile ilgili Görsel

Mühendisyen adlı kullanıcı, Almanya’da yaşayan Türk gurbetçilerle, Suriyelileri *kıyaslayarak* Almanya’da ve diğer ülkelerde, Türkçeye yer verilmiş tabela olduğu, insanların Türkçe konuştukları bilgisini yok sayarak *gerçek bilgiyi çarpıtma* ve *abartmada* bulunmakta, Türkiye’de bulunan Arapça tabelalar nedeniyle Suriyeli ve Arap toplumunu *hedef göstermektedir*.

Analiz 5:

Şekil 9: Tweet 5 ile ilgili Görsel

Kullanıcı, festivallerin iptal edildiği dönemde, uluslararası öğrencilerin üniversitedeki yer aldığı etkinliklerden dolayı “Entarili Arap öğrenciler” diyerek ayrıca İzmir Marşından alıntı yaparak Arap toplumuna yönelik *etiketlemeyle, simgeleştirme* yapmaktadır.

Analiz 6:

Şekil 10: Tweet 6 ile ilgili Görsel

Kullanıcı, paylaşımda “İstanbul’u Arapların başkenti ve iki dilli yapma” diyerek Türkiye’nin bölüneceğine *olumsuz atıf* yapıp, İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından 2018’de yapılan görüntüyü paylaşarak İstanbul’da Yaşayan Arap Aydınlar Çalıştayı gibi Arap ülkelerinde Türk aydınları çalıştayı düzenlenebilir mi? *kıyaslaması* yaparak deyim yer vermiştir. Gönderideki fotoğrafın, 2018’de yapılan etkinlikten olduğu açıkça görülmekte olup 2022 yılında yapılmış biçimde *gerçek bilgiyi çarpıtarak* paylaşmakta, *yükleme* yaparak yanlış bilgiyi dolaşıma sokmaktadır.

Analiz 7:

Şekil 11: Tweet 7 ile ilgili Görsel

Suriyeli öğrencilerin, Atatürk'e dinsiz diyerek küfrettiklerini, bu nedenle Türk ve Suriyeliler arasında kavga çıktığını belirtip konuyu *hikâyeleştirerek*, *abartmaya*, *yüklemeye* yer vererek Suriyelileri *hedef göstermektedir*.

Analiz 8:

Şekil 12: Tweet 8 ile ilgili Görsel

Haber hesabı olarak bilinen Pushholder, Google arama kutusuna “Suriyeliler tarafından” yazıldığında, çıkan arama önerilerinin dikkat çektiğini belirtip *genelleyici olumsuz atıfla* yapılmış sonuçları, paylaşarak *yüklemeye* Suriyelileri *hedef göstermektedir*.

Analiz 9:

Şekil 13: Tweet 9 ile ilgili Görsel

ZP Genel Başkan Yardımcısı ve parti sözcüsü olarak bilinen Sevdâ Gül Tunçer, bindiği taksinin sürücüsünün polis olduğu, Suriyeli dövüdüğü için ihraç edildiği şeklinde *doğruluğu bulunmayan* bir bilgiyi *hikâyeleştirerek*, *abartmayla yükleme* yaparak Suriyelileri *hedef göstermektedir*.

Analiz 10:

Şekil 14: Tweet 10 ile ilgili Görsel

Atakız olarak bilinen, yüksek etkileşim alan kullanıcı, Danimarka hükümetinin Şam'ı güvenli bölge olduğunu gerekçe gösterdiğini, Suriyeli göçmenlerin oturma izinlerini iptal ettiğini belirttiği paylaşımında *doğruluğu bulunmayan bilgi* paylaşarak *yanlış bilginin* dolaşıma girmesine sebep olurken *çarpıtma* yapmaktadır.

Analiz 11:

Şekil 15: Tweet 11 ile ilgili Görsel

Ümit Özdağ, Suriyeli öğrencinin Atatürk fotoğrafına bastığını, ilerde sizin kafanıza basacağını “siz kafanıza kurşun sıkılamaması için yalvaracaksınız” diyerek videoyla paylaştığı tweette *genelleme*, *abartma*, *yükleme* ve *olumsuz atıflar* yaparak Suriyelileri *hedef göstermekte* ve *parti propagandası* yapmaktadır.

Analiz 12:

Şekil 16: Tweet 12 ile ilgili Görsel

Spor yapan bir Suriyelinin, askerlik yapmak istemiyorum dediği için onlar adına Türklerin savaştığını, tarihi bir *geçmişe olumsuz atıf* yaparak Arapların bağımsızlık mücadelelerini ihanet olarak belirtip Türklerin, İslam dünyası ve Suriye için askerlik yaparak savaştığını belirtmektedir. Ayrıca Türkiye'nin çıkarı gereği Suriye'de bulunduğunu görmezden gelerek Suriyeliler için savaştığını belirtmekte *simgeleştirmeyle gerçek bilgiyi çarpıtarak hedef göstermektedir*.

Analiz 13:

Şekil 17: Tweet 13 ile ilgili Görsel

Ümit Özdağ, paylaşımında yaşanan bir olayda, failin Suriyeli olduğu, failin vurularak yaralandığı için hastaneye kaldırıldığı sonrasında tedavi ücretini, avukat ve hapishane masraflarını Türk halkının ödediğini belirtip *abartarak bilgiyi çarpıtmakta hedef göstermektedir.*

Analiz 14:

Şekil 18: Tweet 14 ile ilgili Görsel

Kardiyolog, Prof. Dr. Gülümser Heper, çeşitli şehirlerdeki doğurganlık oranlarıyla İstanbul'daki Türk kadınlarının doğurganlığıyla, Suriyeli kadınların doğurganlık oranını *kıyaslayarak* fazla olduğunu bu durumun ekonomik ve sosyal yokluğu getirerek Türkleri bitirdiğini belirtmektedir. Görüşlerini sayısal veriyle desteklemekte, *abartma* ve *olumsuz atıflarla* Suriyeli kadınlar olmak üzere, Suriyelileri *genelleyerek hedef göstermektedir.*

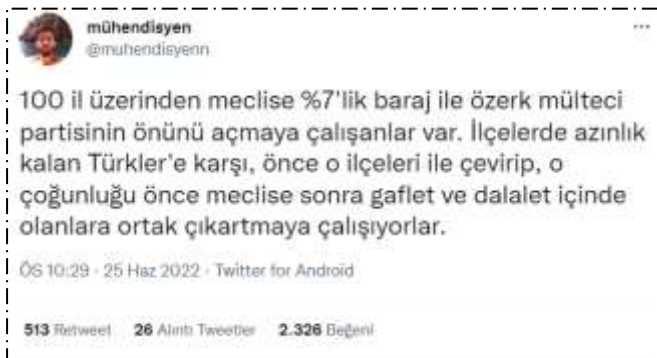
Analiz 15:

Şekil 19: Tweet 15 ile ilgili Görsel

İktidar olan AKP'nin, halkın parasını Suriyelilere harcadığını, bu durumun Türkleri yoksullaştırdığını, “Suriyelileri göndermeyeceğiz ve gönüllü gitsin” diyenleri ekonomik krizin önünde engeller olarak belirtirken partisinin ekonomik yıkımdan kurtaracağını belirtmektedir. Türkiye'nin, Avrupa Birliği'nden aldığı fonla Suriyeli sığınmacıların ihtiyaçlarını karşılamakta olduğu *gerçek bilgiyi çarpıtmakta olup olumsuz atıflarla abartarak* krize sebep oldukları şeklinde *parti propagandasıyla* insanları *hedef göstermektedir*.

Analiz 16:

Şekil 20: Tweet 16 ile ilgili Görsel

Kullanıcı, bazı ilçelerde Türklerin azınlık olduğu, bu ilçelerin il yapılıp 100 ile çıkarılacağı, meclisteki yüzde 7'lik barajla Türklere karşı, bir mülteci partisini çıkarılacağını belirtmektedir. *Komplo teorisi* üreterek *doğruluğu bulunmayan bilgiyi çarpıtarak abartma* ile ülkenin bölüneceğine dair *olumsuz atıf* yapmaktadır.

Analiz 17:

Şekil 21: Tweet 17 ile ilgili Görsel

Kullanıcı, Hande Karacasu'nun sığınmacı düşmanlığı hakkındaki kısa filmini yorumlayarak kâbus olarak anlatılan Sessiz istilanın gerçek olduğunu “Suriyeliler rahatsız olmasın diye” diyerek, Ümit Özdağ'ın parti propagandası için gittiği Hatay'da şehre alınmadığı için Türklerin önüne barikat kurulduğunu belirtirken Sessiz istila diyerek sığınmacıları istilacı olarak *etiketlemekte*, kültürel çeşitliliğin olduğu Anadolu topraklarına Türk toprağı diyerek *olumsuz atıfla genelleme, abartma ve yükleme* ile *hedef göstermektedir*.

Analiz 18:

Şekil 22: Tweet 18 ile ilgili Görsel

Gazeteci Yılmaz Özdi, kimliği olmayan kaçak Suriyeliler ülkenin her yerine serbest gittiğini belirtirken Ümit Özdağ'ın göçmen karşıtı parti propagandası nedeniyle Hatay'a alınmamasından dolayı sessiz istila değil, memlekette mülteci olduk şeklinde ifade kullanmakta, Suriyelileri *genelleyerek abartma ve olumsuz atıflarla* kaçak, istilacı olarak *etiketlemektedir*.

Analiz 19:

Şekil 23: Tweet 19 ile ilgili Görsel

Film yapımcısı olarak tanınan, mülteci ve göçmen karşıtı fikirleriyle Sessiz İstila 1-2 şeklinde, ırkçı kısa filmlerle adını duyuran, Hande Karacasu bir haber hesabının paylaşımını alıntılararak Suriyelilerin çeteleştiğini, toplumsal, kültür hafıza birliğinin olmadığı ve memlekete yazık edildiğini belirtmektedir. Paylaşımında, *genelleme* ile Suriyelilerin çeteleştiklerini, *olumsuz atıfla abartma* ve *yükleme* yaparak *hedef göstermektedir*.

Analiz 20:

Şekil 24: Tweet 20 ile ilgili Görsel

Cumhurbaşkanının, Suriyelilere çocuk başına para ödediğini, Kredi ve Yurtlar Kurumu (KYK) yurtlarına, burs ve geri ödemelerine zam yaptığını, Türklere çocuk başına vergi kestiğini, devlet parayı almazsa batmayacağını, okulu bırakacak gençlerin olduğunu belirtmektedir. Bağlamdan kopuk, *doğruluğu bulunmayan bilgi* ile *çarpıtma* ve *abartma* yaparak *hedef göstermektedir*.

Analiz 21:

Şekil 25: Tweet 21 ile ilgili Görsel

Ümit Özdağ, Türk milletinin rızkindan çalıp 100 milyar dolar harcandığını, halkın fakirleşmesinin, ekonomik krizin sorumlusunu, AB'nin sağlamış olduğu fondan harcamalar yapılan Suriyeliler olarak gösterirken *gerçek bilgiyi çarpıtıp, abartmaya* yer vererek, Suriyelileri *hedef göstermekte*, parti logosu ve sloganının bulunduğu kendi fotoğrafıyla *parti propagandası* yapmaktadır.

Analiz 22:

Şekil 26: Tweet 22 ile ilgili Görsel

Fatih Ergin adlı kullanıcı, dolaşımda olan bir görüntüye yönelik yaptığı paylaşımda, caddede kutlama yapan Suriyeli gruba yönelik “bedevi entarileriyle” ve “Arap istilacılar” diyerek, *genellemede* bulunarak *etiketleme* yapmakta *simgeleştirme*, *hakaret* ve *aşağılama* ile *hedef göstermektedir*.

Analiz 23:

Şekil 27: Tweet 23 ile ilgili Görsel

Türkçü Paylaşım, adında bilinen haber hesabı, Şanlıurfa’da caddede konvoy yaparak kutlama yapan bir grubun, çekilen görüntüsünü paylaşarak “entarili çöl faresi” şeklinde hakaret ve aşağılamada bulunarak hedef göstermektedir.

Analiz 24:

Şekil 28: Tweet 24 ile ilgili Görsel

Analiz 23’teki gönderiye, yanıt olarak başka bir kullanıcının, İçişleri Bakanını etiketleyerek “halkı tahrik etmiyor mu?” sorusuna; kullanıcı tahrik olduğunu *tarihe atıf* yaparak *simgeleştirme* ve *düşmanlık çağrıştıran* ifade ile *şiddet* tehdidinde bulunarak hedef göstermektedir.

Analiz 25:

Şekil 29: Tweet 25 ile ilgili Görsel

Analiz 23'teki gönderiye gelen, bir başka yorumda da görüntüdeki konvoyu saldırılmasını, tarihe geçecek fitilin ateşlendiği gün, olarak nitelerken gelen yanıtta da Ankara, Aladağ'da Suriyelilerin evlerine, işyerleri saldırıldığı güne atıf yaparak "Arapların evlerini yaktık" şeklinde *olumsuz atıflarla, düşmanlık ve şiddeti yücelterek hedef göstermektedir.*

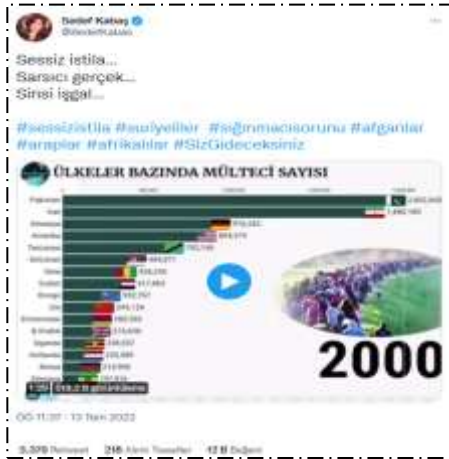
Analiz 26:

Şekil 30: Tweet 26 ile ilgili Görsel

15 Suriyelinin, bir sitenin havuzuna zorla girdiği, apartman sakinlerini dövdüğü, halkın vergilerini alıp harcadıkları, ev basıp dövdükleri, gönüllü değil zorla gidecekler şeklinde paylaşım yapan Özdağ, paylaşımında ikna etme amaçlı videoyla görüşünü desteklemekte *abartma ve olumsuz atıflarla gerçek bilgiyi çarpıtarak Suriyelileri hedef göstermektedir.*

Analiz 27:

Şekil 31: Tweet 27 ile ilgili Görsel

Gazeteci Sedef Kabaş, ülkeler bazında mülteci sayısı olarak yapılan bir grafiğin görüntüsü ile “sessiz istila, sinsi işgal” diyerek ve Suriyeliler, sığınmacı sorunu, sessiz istila, Afganlar, Araplar, Afrikalılar, siz gideceksiniz şeklinde hashtag kullanımıyla da istilacı, işgalci *etiket* ile *abartma*, *yükleme* ve *olumsuz atıflarla* insanları *hedef göstermektedir*.

Analiz 28:

Şekil 32: Tweet 28 ile ilgili Görsel

İktidara yakınlığıyla bilinen bir gazetecinin, paylaşımını alıntılaman siyasetçi Ümit Özdağ, sayısal verileri *abartarak gerçek bilgiyi çarpıtmakta*, ülkeyi çeşitli uyruklardan gelen sığınmacıların doldurduğu, gettoların oluştuğunu, Ajanların, teröristlerin cirit attığı, silahın bulunduğu şeklinde insanları *terörize* ederek, *hedef göstermekte* ve ülkenin felakete sürüklendiğini belirterek, *parti propagandası* yapmaktadır.

Analiz 29:

Şekil 33: Tweet 29 ile ilgili Görsel

Sanatçı, Mustafa Sandal'ın paylaşımında yaşanan olayın, failini Suriyeliler olarak belirtip, ülkedeki mültecilerin misafirliklerinin bittiğini, herkesin kendi evine gitmesi gerektiğine değinerek *doğruluğu bulunmayan bilgiyle genelleme, olumsuz atıf ve abartma* yaparak insanları *hedef göstermektedir*.

Analiz 30:

Şekil 34: Tweet 30 ile ilgili Görsel

Görüntüyü yorumlayan kullanıcı, Suriyeli kadınların göletten iki kaz alıp çantalarına koyup, götürdüğünü, akşama da pişirip yiyeceklerini belirtmektedir. Kullanıcı paylaşımında, *gerçek bilgiyi çarpıtmakta, yükleme ile suçla ilişkilendirerek hedef göstermektedir*.

Analiz 31:

Şekil 35: Tweet 31 ile ilgili Görsel

Türk Avaz adlı haber hesabı, bir çocuğa kezzap atanı Suriyeli teröristler olarak belirtirken fotoğrafla görüşünün desteklemektedir. Paylaşımında, faili *gerçek bilgiyi çarpıtarak* Suriyeli olarak belirtirken Suriyelileri *genelleyerek* teröristler şeklinde etiketlemekte ve *aşağılayarak hedef göstermektedir*.

Analiz 32:

Şekil 36: Tweet 32 ile ilgili Görsel

Kullanıcı, Türkiye'de bulunan İngiliz ve Rusların çok çocuk doğurmadıklarını, Arap ve Suriyelilerin çok doğurduğunu, dünyanın hiçbir ülkesinde bu duruma katlanılmayacağını belirtirken etkileşim alması için konuyla alakasız hashtagler kullanmakta olup Araplar ve Suriyeliler, İngiliz ve Ruslarla *kıyaslama*, *genelleme* yaparak hem topluma hem de kadınlara yönelik *olumsuz atıf*, *abartmayla hedef göstermektedir*.

Analiz 33:

Şekil 37: Tweet 33 ile ilgili Görsel

Türk Avaz adlı haber hesabı, paylaşmış olduğu görüntüyü yorumlayarak birbirleriyle kavga eden grubun Suriyeli olduğunu belirtirken “savaştan kaçan erkek oğlu erkek, Suriyeli kaçaklar” şeklinde *genellemede* bulunarak *etiketlemekte*, *hakaret* ve *aşağılamayla hedef göstermektedir*.

Analiz 34:

Şekil 38: Tweet 34 ile ilgili Görsel

Zafer Partisi hesabından, Ümit Özdağ'ın mahalledeki bakkalları ziyaret ederek 11 bakkalın 8'i Suriyeliye, 3'ü Türk'e ait olduğunu mahallede Türklerin sığınmacı olduğu, mahallenin Suriyeliler tarafından işgal edildiği sorusunu sorarak Suriyeliler gitmezse, 10 yıl içinde diğer mahallelerde böyle olacağını belirtirken Suriyelileri *genelleyerek işgalci* olarak etiketlemekte, *yükleme* ve *abartma* ile *hedef göstermektedir*.

Analiz 35:

Şekil 39: Tweet 35 ile ilgili Görsel

Kullanıcı, 48 bin Suriyeli öğrencinin üniversiteye yerleştirildiği, karşılıksız burs aldıklarını, Türkiye’deki öğrencilerinde KYK borcundan icralık olduğunu belirtirken *doğruluğu bulunmayan bilgi, çarpıtma ve abartma* yoluna başvurarak Suriyelileri *hedef göstermektedir*.

Analiz 36:

Şekil 40: Tweet 36 ile ilgili Görsel

Haber hesabının, paylaşmış olduğu gönderiyi alıntılararak yorumlayan Ümit Özdağ, reklam olduğunu üzerinde iyi çalışıldığını, Suriyeli Kocaeli’de neden kâğıt topluyor, Türk genci o bölgede kâğıt toplayabilir mi? O bölgeye girse Suriyeliler döver mi? şeklinde sorular sorarak esas meselenin bu olduğunu belirtirken *genellemeye olumsuz atıf, yükleme ve abartmada* bulunarak *hedef göstermektedir*.

Analiz 37:

Şekil 41: Tweet 37 ile ilgili Görsel

Trajikomik Haberler adlı hesapta, dar gelirlilerin ev sahibi olabilecekleri Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ) projesinde, kurayı kazananlar arasında birkaç Suriyeli, Afgan isimlerin olduğu ve tepkiler çektiği için siteden listenin kaldırıldığı belirtilirken Suriyeli ve Afganları *kaçak* şeklinde etiketlemekte, *hakaretle hedef gösterilmektedir*.

Analiz 38:

Şekil 42: Tweet 38 ile ilgili Görsel

Komedyen Şahan Gökbağar, ülkeye Suriyeli sığınmacıların doldurulduğu, yedirildiği, içirildiği, bakıldığı, korunduğu halde hoşlarına gitmeyen açıklamada Türk bayrağı yaktıklarını, sığınmacılara kardeşimiz diyenlere bir daha düşüncelerini belirtirken *abartma, yükleme ve olumsuz atıf yaparak hedef göstermektedir*.

Analiz 39:

Şekil 43: Tweet 39 ile ilgili Görsel

Kullanıcı, E-devlet aracılığıyla isim ve soyadı değişikliğinin yapılmasının sebebini vatandaşlık verilen Suriyeliler olduğu, seçime katılmaları için hakkın tanındığı, Suriyeli olduğu belli olmasın Türk olsun şeklinde belirtmektedir. Kullanıcı paylaşımda, *gerçek bilgi* olan, gülünç, yazım-ımla hatası olan ve genel ahlaka uygun olmayan, ad soyadın değiştirilmesi amacıyla çıkarıldığını *çarptırarak abartma* ve *olumsuz atıflarla hedef göstermektedir*.

Analiz 40:

Şekil 44: Tweet 40 ile ilgili Görsel

Türkçü Paylaşım adlı hesap, yaptığı paylaşımda Şanlıurfa'da inşaatçı çalışan işçilere "Suriyeli sığınmacı vatansızlar" diyerek, Türk çocuğuna eziyet ettiklerini belirtirken sığınmacı vatansız olarak *etiketlemekte* ve *aşağılamada* bulunarak *hedef göstermektedir*.

Analiz 41:

Şekil 45: Tweet 41 ile ilgili Görsel

Kullanıcı, Anadolu'daki Türk kimliğinin değiştirildiğini, milyonlarca Suriyeli Arap'ın hızla ürediğini, Afganistanlı, Pakistanlı, Afrikalı göçünün devam ettiğini belirtirken *abartmada* bulunup *genelleme* yaparak kadınların doğurganlığına *olumsuz atıflarla* *yükleme* yaparak *hedef göstermektedir*.

Analiz 42:

Şekil 46: Tweet 42 ile ilgili Görsel

Ümit Özdağ, paylaşımında videodaki gencin, Suriye milliyetçiliği yaptığını, askerin Suriye'de onlar için savaştığını, hepsini geri göndereceklerini, bayrağını Suriye'de dalgalandırmasını ve partisinin hepsini göndereceğini belirtmektedir. Askerin, Suriyeliler için değil devlet çıkarı gereği Suriye'de olduğu *gerçeğini çarpıtarak parti propagandası* yaparak *abartmaya* yer vermekte ve *hedef göstermektedir*.

Analiz 43:

Şekil 47: Tweet 43 ile ilgili Görsel

Özdağ paylaşımında, bir ortaokulda Suriyeli grubun, bir çocuğun boğazını sıktıklarını, Suriyelilerden kurtulduktan sonra, nefessiz kalarak kalp krizi geçirdiği iddia edildiğini, bu ölümün aydınlatılmasını belirtirken *genelleme* yaparak *yükleme*, *olumsuz atıfla hedef göstermektedir*.

Analiz 44:

Şekil 48: Tweet 44 ile ilgili Görsel

Doctor D. adlı kullanıcı, paylaşımında sokakların tehlikeli olduğunu uyuşturucu bağımlısı, sapık, şiddete meyilli ne idüğü belirsiz, yabancı uyruklu insan kaynadığını, herkesin dikkat etmesi gerektiğini belirtirken *genelleme*yle yabancı uyruklu insanları *olumsuz atıflarla etiketlemekte* olup *yükleme*, *hakaret* ve *aşağılamayla hedef göstermektedir*.

Analiz 45:

Şekil 49: Tweet 45 ile ilgili Görsel

Sıklıkla sığınmacı karşıtlığı üzerinden haberlerin paylaşıldığı, Karargâh haber adlı hesapta, Ümit Özdağ'ın *gerçek bilgiyi çarpıttığı olumsuz atıflarla* Suriyeli sığınmacıların aşağılandığı, konuşmasının bir bölümü verilerek, sığınmacılar *hedef gösterilmektedir*.

Analiz 46:

Şekil 50: Tweet 46 ile ilgili Görsel

Who isimli kullanıcı, Demokrat Parti (DP)'de Genel Başkan Yardımcısı olan, İlay Aksoy'un yer aldığı bir videoyu alıntılıyarak Suriyelilerin çok çocuk yaptıklarını, Suriyeliler bebekleri için ücretsiz aldıkları bebek mamalarını halkın vergileriyle alındıklarını belirterek, mamaları at çiftliklerine sattıklarını ve ülkeyi soydukları yorumunda bulunarak *gerçek bilgi çarpıtılmakta, yükleme yapılarak olumsuz atıflarla hedef göstermektedir*.

Analiz 47:

Şekil 51: Tweet 47 ile ilgili Görsel

Ümit Özdağ, Suriyelilerin tüp bebek masraflarının ödendiği, Türklerin neden ödenmediğini, Suriyelilerin 3 çocuk sahibi olduğunda yardım aldığı, sağlık hizmetlerinin Suriyelilere bedava, niye Türklere paralı olduğu şeklinde sorular sorarak hem metin hem video olarak yaptığı paylaşımda, *gerçek bilgiyi çarpıtarak abartmada* bulunarak *hedef göstermektedir*.

Analiz 48:

Şekil 52: Tweet 48 ile ilgili Görsel

Özdağ, paylaştığı gönderide bir gasp ihbarında, gasp edilen ve dövülenin Türk olduğu, gaspçılardan birinin üç polisi yaraladığı, Suriye-İdlip doğumlu gaspçının öldürüldüğünü belirtirken Suriyelileri *genelleyip suçla ilişkilendirerek olumsuz atıflarla yükleme* yaparak *hedef göstermektedir*.

Analiz 49:

Şekil 53: Tweet 49 ile ilgili Görsel

Bir Garip Ecevit adlı kullanıcı, paylaştığı gönderide Suriyeli ve Afganların ellerini sallayarak muayeneye gittiği, Türklerin muayene için randevu bulamadığını belirtirken *gerçek bilgiyi çarpıtarak abartma ve olumsuz atıfla hedef göstermektedir.*

Analiz 50:

Şekil 54: Tweet 50 ile ilgili Görsel

Sabri Amca adlı kullanıcı, Suriyelilerin oy kullanmasından tedirgin olanlar için ülkenin yerli vatandaşı olan Rumlar ve Ermeniler üzerinden *kıyas* yaparak oy kullandıklarını belirtirken *çarpıtma, yanlış bilgi, olumsuz atıf* yaparak hedef göstermektedir.

SONUÇ

Nefret, insanın gündelik hayatında zaman zaman duyumsadığı bir his olmakla birlikte, bu hissi dönüştürdüğü söylemsel pratikler aracılığıyla da ortaya koymaktadır. Nefret söylemi, kişi veya grubun, cinsiyeti ya da cinsel yönelimi-tercihi, dili, dinî ve etnik kökeni, ırk gibi aidiyetlerinden dolayı ötekileştirildiği, önyargılar ve ayrımcılıkla hareket edilerek oluşturulan söylemlerdir. Duyumsal olan bu kavramında, tanımsal çerçevesi hakkında fikir birliğine varılmış olmaması, nefret söyleminin etkisini ve gücünü arttırmakta, şiddetle bir suça dönüştürebilmektedir. Günümüz küresel çağında ve bilgi toplumunda, önemli bir rolü olan medyayla beraber kişi ya da gruba yönelik üretilen nefret söylemi, ötekileştirici, hedef gösterici iletilerin açık, kapalı veya örtük biçimde iletildiği önemli bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Medya, bu durumla ayrıştırıcı bir rol olarak toplumda, nefret dilinin yükselmesini, içselleştirilmesini hatta normalleştirilmesini kolaylaştırmaktadır.

Bilgi toplumunun gelişimi, iletişim teknolojilerinin gelişimine paralel olarak artmakta olup medyada bu gelişimle beraber artan gücüyle geleneksel medya araç ve ortamının ileri boyutu olan yeni medya araç ve ortamlarının ortaya çıkmasına önayak olmuştur. Günümüzde insanların gündelik hayatlarının vazgeçilmez bir parçası ya da uzantısı olan bu araçların, enformasyonun üretilmesinden yaygınlaştırılması sürecine yeni ve farklı bir boyut getirmiştir. Geleneksel medyanın tersine ağ temelli olan yeni medya ortamında, insanlar sınırlar ötesine geçerek zaman ve mekândan bağımsız, enformasyon akışının özgür ve hızlı olduğu bu ortamda kendilerini özgürce ifade edebilme imkânı bulmuştur. Fakat bu durum aynı zamanda medya yoluyla üretilerek yaygınlaştırılan nefret söylemiyle beraber bilinçli olarak üretilen yanlış bilgi ve dezenformasyonun yeniden inşasına, üretimine ve dolaşıma sokulmasına neden olmuştur. Bu çerçevede, ifade özgürlüğü altında *özgürlükçü* görünen yeni medya ortamlarında üretilen nefret söyleminin ve yanlış bilginin pratiğe dönüşmesini kolaylaştırarak ötekilere kolayca yönlendirilmesinde etkili bir araç olarak kullanılmaktadır. Ayrıca yüz yüze iletişimin olmadığı bu mecralarda farklı kimlikler oluşturarak kullanılan bu alanlar, nefret söyleminin hızlı ve kontrolsüz biçimde üretilmesini mümkün kılmaktadır. Dolayısıyla olumsuz ifadeler daha rahat kullanıldığından, yanlış bilgi oranının bu duruma da paralel olarak arttığını söyleyebiliriz.

Bu çalışma kapsamında, mikroblog ağı olarak bilinen Twitter'da Suriyeli sığınmacılara yönelik üretilen, dolaşıma sokulan gönderilerdeki nefret söylemi ve yanlış

bilgi pratikleri incelenmiştir. Twitter’da nefret söylemi ve yanlış bilginin ne tür pratiklerle nasıl inşa edildiğini, görünür kılmayı amaçlayan bu tezde; farklı olana yönelik tahammülsüzlüğün, düşmanlığın, yanlış bilginin veya doğruluğu bulunmayan bilginin yayılmasıyla nefret söylemi ve yanlış bilginin son dönemde etkisini arttırdığı Twitter’da paylaşılan gönderiler ele alınmıştır. 1 Haziran – 31 Ekim 2022 tarihleri arasında paylaşılan 200 gönderi çalışmanın evreni olarak belirlenerek nefret söylemini, yanlış bilgiyi tetikleyen, içeren 50 tane gönderi amaçlı örneklemle seçilmiştir. Örneklem seçilen bu gönderiler *nefret söylemi* ve *yanlış bilgi* kategorileriyle beraber betimsel içerik analiziyle çözümlenmiştir.

Analiz yapılırken Suriyeli sığınmacılara ilişkin yorumlarda, nefret söylemi ve yanlış bilgiyi oluşturan nedenler arasında başta güvenlik boyutu olmak üzere sosyal ve ekonomik boyutu da ön plandadır. Gönderilerin içeriğinde, genellikle tehlikeli olarak belirtilen sığınmacılara yönelik, “olaya karışan, çıkaran, suça bulaşan, ülkeyi bozan, devletten para alan, vergimizi alan, terörist, istilacı, sapık, tecavüzcü, entarili çöl faresi, işgalci, kaçaklar, ne idüğü belirsiz, askerim ölüyor keyif çatıyor, Suriyeli kadınlar damızlık gibi tavşan gibi çocuk doğuruyor” şeklinde ifadeler yer almaktadır. Bu durumun nedenleri arasında zihinlerine yerleştirilmiş algılardan *Arap* etnik kimliği üzerinden ayrımcı söylemler üretilerek, Suriyelilerin göçmen kimliklerine yönelik yapılan cinsiyet, etnik ırk temelli ötekileştirme pratikleridir. Güvenlik, ekonomik ve sosyal anlamda ülkenin ekonomisini, demografik ve kültürel yapısını olumsuz yönde etkiledikleri, ülkeyi değiştirecekleri, bölecekleri düşüncesiyle oluşturulan yanlış bilgi ve nefret söylemi içeren söylemlerle sığınmacılar hedef alınmaktadır.

Çalışmada, analizlerin sonucunda ortaya çıkan bulgular bağlamında özelde Suriyeli sığınmacılar başta olmak üzere çeşitli uyruklardan oluşan göçmenlere, Türkiye vatandaşı diğer (Türk olmayan) etnik gruplara, azınlıklara, sivil toplum kuruluşlarına, belirli kişi ve gruplara yönelik yapılan genelleme ve kıyaslamalarla düşmanlaştırmaya, hedef göstermeye yönelik bir söylemsel çerçevenin inşa edildiği; parti propagandası yapıldığı, gerçek bilginin çarpıtılarak doğruluğu bulunmayan bilgiye yer verildiği, kaynak verilmeden paylaşılan haberlerle gönderi içeriklerinde yer alan metin, görsel ve videolar aracılığıyla nefreti tetikleyen, üreten yanlış bilgi amaçlı söylemsel pratiklerin dolaşıma sokulduğu gözlenmiştir.

Bu bağlamda incelenen verilerin, sosyal medya uygulamalarında olumsuz nitelikte içeriklerin üretilmesi, dolaşıma sokulması ve yayılması geleneksel medya araçlarına göre

daha kolaydır varsayımını desteklemekte olduğu da söylenebilir. Ayrıca bu pratiklerin dolaşıma sokulmasında normal sosyal medya kullanıcılarının yanı sıra tanınmış ilahiyatçı, siyasetçi, gazeteci, doktor, avukat, şarkıcı, komedyen, sosyal medya fenomeni gibi kanaat önderleri tarafından nefret söylemi ve yanlış bilginin üretilerek dolaşıma sokulduğu görölmüştür. İncelenen 50 gönderi içerisinde 38'i *Abartma-Çarpıtma-Yükleme* kategorisinde, 4 gönderi *Aşağılama-Hakaret-Küfür*, 3 gönderi *Düşmanlık-Simgeleştirme* kategorisinde yer alırken 5 gönderi de farklı kategorilerin birlikte yer aldığı *Karma* kategorisinde yer almaktadır.

Gönderiler genel olarak değerlendirildiğinde, gönderileri paylaşan kullanıcılar gibi yorumların kullanımıyla bu değerlendirmenin desteklendiği, bu ifade biçimlerinin gönderilerin söylemsel çerçevesinde vurgulanan anlatının ön plana çıkarılarak belirginleştirilmesinde rol oynadığı görölmüştür. Paylaşılan gönderilerde, öne çıkan belirgin konular çoğunlukla ana akım medyada konuşulan, yer verilen konulara paralellik gösterirken değişen ülke gündemine yönelik paylaşılan gönderilerin içerikleri de buna göre şekillenmektedir. Benzer olarak Twitter gündeminde *Trend Topic* olan yani gündemde olan konular, *hashtagler* ekseninde paylaşılarak dolaşıma sokulduğu saptanmıştır. Gönderi içeriklerini destekleme amacıyla fotoğraf, video, görgü tanığı veya resmi kaynaklardan alınan belgeye yer verildiği, büyük harf ve konuyla alakalı[sız] hashtag kullanımıyla üretilen söylemlerin ilgi çekici hale getirilerek ikna ediciliği ve inandırıcılığı arttırılmaya çalışıldığı gözlenmiştir.

Sonuç itibarıyla yeni medya araç ve ortamlarından olan sosyal medya uygulamalarında, uygulamaların sahip olduğu erişim özellikleri kapsamında, nefret söylemi ve yanlış bilgi oldukça basit, hızlı, zaman ve mekândan bağımsız bir biçimde üretilip dolaşıma sokularak geniş kitlelere ulaştığı gözlenmiştir. Üretilen bu içeriklerin, basit, hızlı ve rahat biçimde dolaşıma girmesi enformasyon akışının özgürlüğünün yanında ifade özgürlüğü bağlamında olumlu görünürken başka bir yandan da yanlış bilginin, dezenformasyonla beraber *öteki* olanın hedef oldurulduğu veya yapıldığı, tahammülsüzlükle söylemin sivrileşerek nefret diline evrilmesinde önemli bir rol oynadığı görölmüştür. Bu bağlamda, hayatımızın vazgeçilmez bir parçası olan sosyal medya uygulamalarının, kullanıcılara özgür biçimde kendilerini ifade edebilmeleri için bir ortam sunmuş olsa da *ötekilere* yönelik hoşgörünün yok sayılmasında, ötekileştirilmesinde, nefret söyleminin üretilmesinden, yaygınlaştırılmasına dek etkili biçimde olanak sağlayan bir mecra olarak varlığını sürdürmeye devam etmektedir.

Nefret söylemi ve yanlış bilgi arasındaki ilişkiye odaklanılarak hazırlanan bu çalışmada, yeni medya ortamlarının olumlu yapısal özelliklerinin yanı sıra toplumda var olan kutuplaşmayı, ayrışmayı, nefreti ve öfkeyi arttıran bir potansiyele sahip olduğu, Twitter’da paylaşılan gönderiler üzerinden nefret söylemi ve yanlış bilgi ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Bir öneri olarak medya toplumda önyargıları oluşturabilecek, ayrımcı söylemler içeren içeriklerden kaçınarak ötekileştirilen grupların hassasiyetlerine önem veren ve hoşgörüyü temel alan yaklaşımları izlemelidir. Ayrıca geleneksel medyanın tersine, yeni medyanın denetimi zorlaştıran yapısı bakımından söylemin, kontrol ve denetimini zorlaştırmaktadır. Yeni medyayı denetlemede, ifade özgürlüğü ve insan haklarını gözeterek; filtreleme ve kısıtlama yöntemleriyle yanlış bilgiyi, dezenformasyonu, nefret söylemini üreten, dolaşıma sokan kullanıcıların ve sitelerin erişiminin kısıtlandığı bir denetim mekanizması kurulmalıdır. Öte yandan, devletler nefret söylemi ve suçuna yönelik özel kanunlar çıkararak bu suçların önüne geçmelidir. Son olarak da nefret söylemi ve yanlış bilgiyle beraber dezenformasyonun önemini anlatan farkındalık oluşturacak eğitimler ve kampanyalar düzenlenmelidir.

KAYNAKLAR

- Akdeniz, Y. (2009). Racism on the Internet. Strasbourg: Council of Europe.
- Akyüz, S. S., Gülnar, B., & Kazaz, M. (2021). Yeni Medyada Haber Güvenilirliği Sorunu: Üniversite Öğrencilerinin Sahte/Yalan Haberlere Yönelik Doğrulama Refleksleri. OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 17(36), s. 2816-2840. Eylül 7, 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1440481> adresinden alındı
- Alcott, H., & Gentzkow, M. (2017). Social Media and Fake News in the 2016 election. Journal of Economic Perspectives, 31(2), s. 211-236.
- Alğan, T. C., & Şensever, F. L. (2010). Ulusal Basında Nefret Suçları: 10 Yıl, 10 Örnek (1 b.). İstanbul: Sosyal Değişim Derneği. <https://docplayer.biz.tr/101859-Ulusal-basinda-nefret-suclari-10-yil-10-ornek-sosyal-degisim-dernegi.html> adresinden alındı
- Article 19. (2015). Hate Speech Explained. Londra. Eylül 8, 2022 tarihinde <https://www.article19.org/data/files/medialibrary/38231/'Hate-Speech'-Explained---A-Toolkit-%282015-Edition%29.pdf> adresinden alındı
- Ataman, H. (2012). Nefret Suçlarını Farklı Yaklaşımlar Çerçevesinden Ele Almak: Etik, Sosyo-Politik ve Bir İnsan Hakları Problemi Olarak Nefret Suçları. Y. İnceoğlu (Dü.) içinde, Nefret Suçları ve/veya Nefret Söylemi (s. 47-80). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Aydın, A. F. (2020). Post-Truth Dönemde Sosyal Medyada Dezenformasyon: Covid-19 (Yeni Koronavirüs) Pandemi Süreci. Asya Studies-Academic Social Studies/Akademik Sosyal Araştırmalar, 4(12), s. 76-90. Eylül 7, 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1178541> adresinden alındı
- Aygül, E. (2010). Facebook'ta Nefret Söyleminin Üretilmesi ve Dolaşıma Sokulması. T. Çomu (Dü.) içinde, Yeni Medyada Nefret Söylemi (s. 95-140). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Aytekin, A. İ. (2012). Nefret Suçu Kavramı ve Türk Ceza Mevzuatı Açısından Değerlendirilmesi. Y. İnceoğlu (Dü.) içinde, Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları (s. 103-120). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Barber, J. F. (2008). Digital Archiving and the New Screen. In Transdisciplinary Digital Art, Sound, Vision and the New Screen, s. 110-119.
- Becker, H. (1967). Social Problems: A Modern Approach. New York: John Wiley and Sons.
- Bilge, R. (2016). Sosyal Medyada Nefret Söyleminin İnşası ve Nefret Suçlarına İlişkin Yasal Düzenlemeler. Yeni Medya E – Dergi(1), s. 1-13.
- Binark, M. (2007). Yeni Medya Çalışmaları. Ankara: Dipnot Yayınevi.
- Binark, M. (2007a). Yeni Medya Çalışmalarında Yeni Sorular ve Yöntem Sorunu. M. Binark (Dü.) içinde, Yeni Medya Çalışmaları (s. 21-44). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Binark, M. (2009). Yeni Medya Dolayimli İletişim Ortamında Olanakların ve Ol(a)mayanların Farkında Olmalı. Evrensel Kültür, 216(Aralık), s. 60-63.
- Binark, M., & Çomu, T. (2013). Yeni Medya Ortamlarında Nefret Söylemi. M. Çınar (Dü.) içinde, Medya ve Nefret Söylemi: Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar (s. 199-216). İstanbul: Uluslararası Hrant Dink Vakfı.
- Binark, M., & Löker, K. (2011). Sivil Toplum Örgütleri İçin Bilişim Rehberi. Ankara: STGM.

- Birleşmiş Milletler - İnsan Hakları Komitesi. (2003). İnsan Hakları Hukuku Bilgi Bankası. Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme. Türkiye: İstanbul Bilgi Üniversitesi. 2022 tarihinde İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Merkezi: <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/MedeniVeSiyasiHaklaraIliskinSozlesme.pdf> adresinden alındı
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği. (2022). Türkiye'deki Mülteciler ve Sığınmacılar. Eylül 7, 2022 tarihinde UNHCR Türkiye: BM Mülteci Örgütü: <https://www.unhcr.org/tr/turkiyedeki-multeciler-ve-siginmacilar> adresinden alındı
- Bloor, M., & Wood, F. (2006). Keywords in Qualitative Methods: A Vocabulary of Research Concepts (1st edn). London: Sage Publications.
- Bonilla-Silva, E. (1997). Rethinking Racism: Toward a Structural Interpretation. American sociological review(62), s. 465-480.
- Bostancı, N. (2006). Ruhsal Bozukluğu Olan Bireylere Yönelik Stigma ve Bunun Azaltılmasına Yönelik Uygulamalar. Düşünen Adam Dergisi, 18(1), s. 32-38. <https://dusunenadamdergisi.org/storage/upload/pdfs/1587721487-tr.pdf> adresinden alındı
- Bulunmaz, B. (2015). Yeni Medyada Nefret Söylemi ve Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8(1), s. 73-88.
- Cambridge Dictionary. (2022). Dictionary. Cambridge Dictionary: <https://dictionary.cambridge.org/> adresinden alındı
- Castles, S., & Miller, M. J. (2008). Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Chomsky, N., & Herman, E. S. (2012). Rızanın İmalatı. (E. Abadoğlu, Çev.) İstanbul: Bgst Yayınları.
- Cooke, N. A. (2017). Posttruth, Truthiness and Alternative Facts: Information Behavior and Critical Information Consumption for a New Age. The Library Quarterly, 87(3), s. 211-221.
- Coşkunkurt, E. Y. (2013). Sosyal Medya Kullanımının Kurumsal Yenilikçi İtibar üzerindeki Etkisi Üzerine Bir Araştırma. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Council of Europe. (2016). Gender Equality Strategy. 2-3. Strasbourg: Council of Europe.
- Council of Europe: European Court of Human Rights. (2013). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi. İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına Yönelik İlişkin Sözleşme. Strazburg, Fransa. Aralık 5, 2022 tarihinde https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_TUR.pdf adresinden alındı
- Çam, O., & Çuhadar, D. (2011). Ruhsal Hastalığa Sahip Bireylerde Damgalama Süreci ve İçselleştirilmiş Damgalama. Psikiyatri Hemşireliği Dergisi, 2(3), s. 136-140.
- Çavdar, D. (2012). Hegemonya üçlüsü: ideoloji, dil ve söylem. <http://www.kulturmafyasi.com/2012/05/04/hegemonya-uclusu-ideoloji-dil-ve-soylem/> adresinden alındı
- Çayır, K. (2010). Ayrımcılığın Sosyolojisi ve Türkiye Sorunu. A. Çavdar, & A. B. Yıldırım (Dü) içinde, Nefret Suçları ve Nefret Söylemi (s. 45-54). İstanbul: Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları.

- Çelik, E. (2013). İfade Özgürlüğü Nefret Söyleminin Neresinde? İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 4(2), s. 205-240. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/208301> adresinden alındı
- Çomu, T. (2012). Video Paylaşım Ağlarında Nefret Söylemi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demirtaş Madran, H. (2012). Temel Beklenti Etkisi: Kendini Gerçekleştiren Kehanet. K. Çayır, & M. Ayan (Dü.) içinde, Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar (s. 29-40). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Derakhsan, H., & Wardle, C. (2017). Information disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policymaking. Council of Europe. Strasbourg: Council of Europe. Eylül 7, 2022 tarihinde <https://tverezo.info/wp-content/uploads/2017/11/PREMS-162317-GBR-2018-Report-desinformation-A4-BAT.pdf> adresinden alındı
- Doğuş, F. E. (2014). Yeni Medyaya Bir Sosyal –Psikolog Gözünden Bakmak: Sonia Livingstone. M. Çakır (Dü.) içinde, Yeni Medyada Eleştirel Yaklaşımlar (s. 131-156). İstanbul: Doğu Kitabevi.
- Doltaş, D. (2009). Söylem ve yazın. A. Kocaman (Dü.) içinde, Söylem Üzerine (s. 48-55). Ankara: ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık ve İletişim A.Ş. Yayınları.
- Downe-Wamboldt, B. (1992). Content analysis: methods, applications, and issues. Health Care Women Int., 313– 321.
- Ekşi Sözlük. (2021). 2021 Yılında Ekşi Sözlük'te Olan Biten. Kasım 17, 2022 tarihinde Ekşi Sözlük: <https://eksisozluk.com/entry/131742324> adresinden alındı
- Eroğlu, Ç. (2008). Kenize Mourad'ın Romanlarında Öteki. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi(48), s. 43-51.
- Ertan, K. A., & Ertan, B. (2017). Türkiye'nin Göç Politikası. İktisat ve Sosyal Bilimlerde Güncel Araştırmalar, 1(2), s. 7-39. Eylül 7, 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/435051> adresinden alındı
- Evre, B. (2009). Söylem Analizine Yönelik Farklı Yaklaşımlar: Bir sınıflandırma Girişimi. İ. Parlak (Dü.) içinde, Medyada Gerçekliğin İnşası: Türk Medya Söylemine Eleştirel Bir Bakış (s. 107-152). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Evrensel Gazetesi. (2021). Ankara Altındağ'da ırkçı saldırı: Suriyelilerin evleri ve dükkanları taşlandı. Ankara: Evrensel.net. Kasım 28, 2022 tarihinde <https://www.evrensel.net/haber/440109/ankara-altindagda-irkci-saldiri-suriyelilerin-evleri-ve-dukkanlari-taslandi> adresinden alındı
- Gbrich, C. (2007). Qualitative Data Analysis: An Introduction (1st edn). London: Sage Publications.
- Geray, H. (2003). İletişim ve teknoloji uluslararası birikim düzeninde yeni medya politikaları. Ankara: Ütopya Yayınları.
- Goffman, E. (1986). Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity. New York: Simon and Schuster.
- Goldberg, D. T. (1997). Racial Subjects: Writing on Race in America. New York: Routledge.
- Göker, G., & Keskin, S. (2015). Haber Medyası ve Mülteciler: Suriyeli Mültecilerin Türk Yazılı Basınındaki Temsili. Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi(41), s. 229-256.

- Göregenli, M. (2009). Ayrımcılığın Şiddeti: Nefret Suçları. A. Erol (Dü.) içinde, Anti-Homofobi Kitabı (1 b., s. 49-54). Ankara: Ayrıntı Basımevi.
- Göregenli, M. (2012a). Temel Kavramlar: Önyargı, Tektipleştirme ve Ayrımcılık. K. Çayır, & M. A. Ceyhan (Dü.) içinde, Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar (s. 17-27). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Göregenli, M. (2013a). Temel Kavramlar: Önyargılar, Özcü İnançlar ve Ayrımcılık. M. Çınar (Dü.) içinde, Medya ve Nefret Söylemi Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar (1 b., s. 23-37). İstanbul: Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- Göregenli, M. (2013c). Nefret Söylemi ve Nefret Suçları. M. Çınar (Dü.) içinde, Medya ve Nefret Söylemi Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar (1 b., s. 57-73). İstanbul: Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- Gül, D. (2021). İzmir'de 3 Suriyeli göçmenin yakılarak öldürülmesi | İHD: Tasarlanarak ırkçı saikle yapıldı. İzmir: Euronews. Kasım 28, 2022 tarihinde <https://tr.euronews.com/2021/12/22/izmir-de-3-suriyeli-gocmenin-yak-larak-oldurulmesi-ihd-tasarlanarak-rkc-saikle-yap-ld> adresinden alındı
- Güney, E. (2014). Dijital görsel kültür ve yeni medya ekseninde sanatın değişen rolü. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Güngör, F. Ş. (2017). Zenofobi ve Ötekinin Diken. I. Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimleri Kongresi, (s. 209-214).
- Gürkaynak, E. Ç. (2012). Toplumsal temas: Önyargı ve Ayrımcılığı Önlemek İçin Bir Sosyal Değişim Aracı Olarak Kullanılabilir mi? K. Çayır, & M. A. Ceyhan (Dü.) içinde, Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar (s. 255-267). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Hahne, P. (1985). Die Macht der Manipulation, Über Menschen, Medien und Meinungsmacher. Stuttgart: Hanssler.
- Hess, A. (2017). How to Escape Your Political Bubble for a Clearer View. Haziran 6, 2017 tarihinde New York Times: https://www.nytimes.com/2017/03/03/arts/the-battle-over-your-politicalbubble.html?_r=0 adresinden alındı
- Holotescu, C., & Grosseck, G. (2010). Learning To Microblog And Microblogging To Learn. A case Study On Learning Scenarios In A Microblogging Context. International Scientific Conference.
- İlhan, R. S., & Çevik, A. (2013). Önyargıların psikolojisi: psikodinamik bir gözden geçirme. Nesne Dergisi, 1(1), s. 52-67.
- İnceoğlu, Y. (2013). Tartışmalı Bir Kavram: Nefret Söylemi. M. Çınar (Dü.) içinde, Medya ve Nefret Söylemi: Kavramlar Mecralar Tartışmalar (s. 75-92). İstanbul: Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- İnceoğlu, Y., & Çoban, S. (2014). Azınlıklar, Ötekiler ve Medya. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- İnceoğlu, Y., & Sözeri, C. (2012). Nefret Suçlarında Medyanın Sorumluluğu: Ya Sev Ya Terk Et Ya Da.... Y. İnceoğlu (Dü.) içinde, Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları (s. 23-39). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- İndependent Türkçe. (2022). Hatay'da Suriyeli tıp fakültesi öğrencisi bıçaklı saldırıda katledildi. Hatay: Independent Türkçe. Kasım 28, 2022 tarihinde

- <https://www.indyturk.com/node/549071/haber/hatayda-suriyeli-tıp-fakültesi-öğrencisi-bıçaklı-saldırıda-katledildi> adresinden alındı
- İnliceliler, N. D. (2019). 1923 yılından bugüne Türkiye'nin uluslararası göç politikaları ve sosyal-ekonomik etkileri. Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Jamieson, K., & Cappella, J. (2008). Echo Chamber: Rush Limbaugh and the Conservative Media Establishment. New York: Oxford University Press.
- Kakutani, M. (2019). Hakikatin ölümü trump çağında yalancılık sanatı. İstanbul: Doğan Kitap.
- Kaos GL. (2014). 2013 Yılı LGBT Medya Raporu. Kaos GL: <https://kaosgl.org/haber/kaos-glrsquoden-2013-yili-lgbt-medya-raporu> adresinden alındı
- Karaduman, S. (2010). Modernizmden Postmodernizme Kimliğin Yapısal Dönüşümü. Journal of Yaşar University, 17(5), s. 2886-2899.
- Karaman, H. (2016). Twitter'daki Dini ve Etnik Temelli Nefret Söylemlerinin Analizi. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilişim Bilim Dalı, İstanbul.
- Karamete, F. (2019). Twitter'da Suriyeli Mültecilere Yönelik Nefret Söylemi. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Eskişehir.
- Karan, U. (2012). Nefret İçerikli İfadeler, İfade Özgürlüğü ve Uluslararası Hukuk. Y. İncoğlu (Dü.) içinde, Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları (1 b., s. 81-102). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Karan, U. (2013). Nefret Söylemi ve Yakından İlişkili Diğer Kavramlar: Ayrımcılık, Nefret Suçu ve Hakaret. M. Çınar (Dü.) içinde, Medya ve Nefret Söylemi: Kavramlar Mecralar Tartışmalar (s. 95-125). İstanbul: Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- Kazancı, M. (2002). Althusser, İdeoloji ve İletişimin Dayanılmaz Ağırlığı. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 57(1), s. 56-87. Ağustos 10, 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/36224> adresinden alındı
- Kellner, D. (2014). Yeni Medya ve Yeni Okuryazarlık: Yeni Binyılda Eğitimin Yeniden Yapılandırılması. M. Çakır (Dü.) içinde, Yeni Medyada Eleştirel Yaklaşımlar (M. A. Barış, Çev., s. 411-444). İstanbul: Doğu Kitabevi.
- Keyes, R. (2017). Hakikat Sonrası Çağ. İzmir: Delidolu Yayıncılık.
- Kılıç, D. (2011). Bir Ötekileştirme Pratiği Olarak Basında Eşcinselliğin Sunumu: Hürriyet ve Sabah Örneği (2008-2009). Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, 1(1), s. 143-169.
- Kuş, O. (2016). Dijital Nefret Söylemini Anlamak: Suriyeli Mülteci Krizi Örnek Olayı Bağlamında BBC World Service Facebook Sayfasına Gelen Yorumların Metin Madenciliği Tekniği ile Analizi. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi | Istanbul University Faculty of Communication Journal(51), s. 97-121. doi:10.17064/iuifd.289373
- Lazer, D., Baum, M., Grinberg, N., Friedland, L., Joseph, K., Hobbs, W., & Mattsson, C. (2017). Combating fake news: an agenda for research and action. <https://pdfgoal.com/downloads/Combating%20Fake%20News%20An%20Agenda%20For%20Research%20And%20Action> adresinden alındı
- Lee, M. (2019). Hakikat Sonrası. (M. F. Bıçıcı, Çev.) İstanbul: Tellekt.
- Lippmann, W. (1922). Public Opinion. New York: Harcourt Brace.

- Lister, M., Dovey, J., Giddings, S., Grant, I., & Kelly, K. (Dü). (2009). *New Media: A Critical Introduction* (2 b.). London and New York: Routledge.
- Livberber, T. (2014). *Medyada Nefret Söylemi ve Toplumsal Cinsiyet Bağlamında LGBTT Bireylere Yönelik Nefret Söylem(ler)inin Çözümlemesi*. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Matsuda, M. J. (1989). Public Response to Racist Speech: Considering the Victim's Story. *Michigan Law Review*, 87(8), s. 2320-2381.
- Mavi, İ. (2012). İdeoloji ve söylem. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Panopticon Sosyoloji Dergisi*(2).
- Mişçi, S. (2006). Yeni Medya Kullanımının Organizasyon Yapısı Üzerindeki Etkileri. *Yeni İletişim Ortamları ve Etkileşim Uluslararası Konferans Bildiri Kitapçığı*, (s. 128). İstanbul.
- National Research Council. (2004). *Measuring Racial Discrimination, Panel on Methods for Assessing Discrimination*. (R. M. Blank, M. Dabady, C. F. Citro, & N. A. Press, Dü) Washington, DC.
- Oran, B. (2012). Maksimum Rezillik:Nefret Suçu ve Nefret Suçunun Önkoşulu: Nefret Söylemi. Y. İnceoğlu (Dü.) içinde, *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları* (s. 39-45). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Oxford Languages. (2020). Word of the Year 2016. Oxford. Nisan 16, 2021 tarihinde Oxford University Press: <https://languages.oup.com/word-of-the-year/2016/> adresinden alındı
- Oxford Learners Dictionaries. (2022). Dictionaries. Oxford Learners Dictionaries: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/> adresinden alındı
- Özdemir, C. (2001). Kimlik ve Söylem. *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(2), s. 107-122.
- Özer, Ö. (2009). *Eleştirel Haber Çözümlemeleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Özmete, E., Yıldırım, H., & Duru, S. (2018). Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeğinin Türk Kültürüne Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 2(40), s. 191-209. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/561589> adresinden alındı
- Öztekin, H. (2015). Yeni Medyada Nefret Söylemi: Ekşi Sözlük Örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(38), s. 925-936.
- Öztürk, F. E. (2017). *Yeni Medyada Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Nefret Söylemi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo Televizyon Bilim Dalı, İstanbul.
- Paker, M. (2012). Psikolojik Açıdan Önyargı ve Ayrımcılık. K. Çayır, & M. A. Ceyhan (Dü) içinde, *Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar* (1 b., s. 41-52). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Pariser, E. (2011). *The Filter Bubble: What the Internet is hiding from you*. New York: Penguin Press.
- Perry, B. (2001). *In the Name of Hate: Understanding Hate Crimes*. New York: Routledge.
- Pogue, D. (2017). How to Stamp Out Fake News. *Scientific American*, 316(2), 24.
- Post, R. (2009). Hate Speech. (I. Hare, & J. Weinstein, Dü) *Extreme Speech and Democracy*, 123-138.
- Powers, B., & Knapp, T. (2006). *Dictionary of Nursing Theory and Research* (3rd edn). New York: New York: Springer Publishing Company.
- Resmi Gazete. (2014, Mart 13). Temel Hak ve Hürriyetlerin Geliştirilmesi Amacıyla Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun(28940). Ankara. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/03/20140313-15.htm> adresinden alındı

- Resmi Gazete. (2022, Ekim 18). Basın Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun(31987). Ankara. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/10/20221018-1.htm> adresinden alındı
- Reuters Institute. (2018). Reuters Digital News Report 2018. Oxford University.
- Royzman, E. B., Clark, M., & Rozin, P. (2004). From Plato to Putnam: Four Ways to Think About Hate. J. S. Robert (Dü.) içinde, *The Psychology of Hate* (s. 3-35). Washington: American Psychological Association.
- Schwenk, E. S., Jaremko, K. M., Gupta, R. K., Udani, A. D., & McCartney, C. J. (2017). Upgrading a Social Media Strategy to Increase. Thomas Jefferson University Jefferson Digital Commons.
- Smelser, N. J., & Baltes, P. B. (Dü.). (2001). *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences*. Elsevier.
- Sözeri, C. (2012). Yazılı Basında Nefret Söylemi ve Mücadele Yolları. Y. İncoğlu (Dü.) içinde, *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları* (1 b., s. 205-222). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Şalom Gazetesi. (2009). İçimizdeki Irkçılık. İstanbul, Türkiye: Radikal Gazetesi. Ocak 12, 2023 tarihinde <https://www.salom.com.tr/arsiv/haber/73596/icimizdeki-irkcilik> adresinden alındı
- Taşkın, E. O. (2004). Şizofreniye yönelik tutumlar ve damgalanma. *Psikoloji ve Psikofarmakoloji* (3P) Dergisi, 12, s. 41-50.
- Toprak, M. (2018). Sosyal Medyada Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Nefret Söylemi: Twitter Örneği. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim Bilimleri, Malatya.
- Türk Dil Kurumu. (2022). Türk Dil Kurumu Sözlükleri. sozluk.gov.tr: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- Türkiye Gazeteciler Cemiyeti. (2022). Gazetecilik Hak ve Sorumluluk Bildirgesi. TGC: Türkiye Gazeteciler Cemiyeti: <https://www.tgc.org.tr/bildirgeler/t%C3%BCrkiye-gazetecilik-hak-ve-sorumluluk-bildirgesi/bildirge.html> adresinden alındı
- Uludağ, A. (2021). Konya'da katliam: "Bu saldırının geleceği belliydi". Konya: Deutsche Welle Türkçe. Kasım 28, 2022 tarihinde <https://www.dw.com/tr/konyada-katliam-bu-saldirinin-gelecegi-belliydi/a-58717837> adresinden alındı
- Uluslararası Hrant Dink Vakfı. (2019). Medyada Nefret Söylemi İzleme Raporu. İstanbul. Ağustos 12, 2022 tarihinde <https://hrantdink.org/attachments/article/2375/MNS%C4%B0-rapor-may%C4%B1s-agustos-2019.pdf> adresinden alındı
- Ural, O. (2015). Yeni Çağın Hastalığı: Yabancı Korkusu (Zenofobi). *Dünyalılar*: <https://dunyalilar.org/yeni-cagin-hastaligi-yabanci-korkusu-jenofobi.html/> adresinden alındı
- Uslu, C. (2013). Nefret Söylemi Suçu Versus İfade Hürriyeti. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(38), s. 185-202.
- Ültay, E., Akyurt, H., & Ültay, N. (2021). Sosyal Bilimlerde Betimsel İçerik Analizi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi* , 188-201.
- Van Dijk, J. (2016). *Ağ Toplumu*. (Ö. Salin, Çev.) İstanbul: Kafka.
- Van Dijk, T. (2007). Medya İçerikleri: Bir Söylem Olarak Haberin Disiplinler Arası Çözümlemesi. G. Ş. Atabek, & Ü. Atabek (Dü) içinde, *Medya Metinlerini Çözümlemek: İçerik, Göstergibilim ve Söylem Çözümleme Yöntemleri* (s. 164-177). Ankara: Siyasal Kitabevi.

- Van Dijk, T. A. (1988). *News as Discourse*. New York: Lawrence Erlbaum Associates.
- Van Dijk, T. A. (2010). Söylem ve İktidar. A. Çavdar, & A. B. Yıldırım (Dü) içinde, *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi* (P. Uygun, Çev., s. 9-41). İstanbul: Uluslararası Hrant Dink Vakfı.
- Van Dijk, T. A. (2015b). Söylem ve İdeoloji Çokalanlı Bir Yaklaşım. B. Çoban, & Z. Özarslan (Dü) içinde, *Söylem ve İdeoloji* (N. Ateş, Çev., s. 15-100). İstanbul: Su Yayınları.
- Vardal, Z. B. (2015). Nefret Söylemi ve Yeni Medya. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 2(1), s. 132-156.
- Wardle, C. (2020). Journalism and the New Media Ecosystem: Responsibilities and Challenges. (M. Zimdars, & M. Kembrew, Dü) *Fake News: Understanding Media and Misinformation in the Digital Age*.
- Waseem, Z., & Hovy, D. (2016). Hateful Symbols or Hateful People: Predictive Features for Hate Speech Detection on Twitter. *Proceedings of the NAACL Student Research Workshop*, s. 88-93.
- We Are Social. (2022). Blog - News. 2023 tarihinde We Are Social: <https://wearesocial.com/uk/blog/2022/01/digital-2022-another-year-of-bumper-growth-2/> adresinden alındı
- Weber, A. (2009). *Nefret Söylemi El Kitabı*. (M. Çulhaoğlu, Çev.) Strazburg: Council of Europe Publishing.
- Yakushko, O. (2009). Xenophobia: Understanding the Roots and Consequences of Negative Attitudes Toward Immigrants. *The Counseling Psychologist*, 37(1), s. 36-66.
- Yayla, A. (2020). Totaliterizm ve Dezenformasyon. *Liberal Düşünce Dergisi*, 25(98), s. 125-146. Eylül 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1428825> adresinden alındı
- Yılmaz, A. (2019). *Medyada Nefret Söylemi ve Ayrımcı Söylem 2018 Raporu*. Uluslararası Hrant Dink Vakfı. İstanbul: Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- Yılmaz, F. (2008). *Avrupa Birliği'nde Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı ile Mücadele*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yücel, M. Ö. (2011). *Televizyonlarda Terör, Irkçılık Ve Nefret İçerikli Yayınlar*. Ankara: RTÜK (Radyo ve Televizyon Üst Kurulu).
- Žižek, S. (2002). *Kırılğan Temas*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Zonana, E., & Reyna, Y. (2012). Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik Kurulu Kanun Tasarısı Taslağı ve Nefret Suçları. Y. İnceoğlu (Dü.) içinde, *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları* (s. 121-124). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

EKLER

EK-1: *Twitter’da bulunan Tweet Bildir, bilgi toplama* bölümü;

[illegible]

X

Bilgi toplama

Twitter'daki herkese nasıl davranılıyor?

Bunu neden soruyoruz?

Kimliği nedeniyle hedef alınıyor

Hakaretler, yanlış cinsiyetlendirme, ırkçı veya cinsiyetçi stereotipler, bakışlara tacize teşvik etme veya nefret içeren görüntü gönderme

Korkutma içerikli taciz veya tehdit gösteriliyor

Cinsel taciz, grup taciz, hakaret veya küfür, özel bilgileri paylaşma, özel bilgileri ifşa etmeyle tehdit etme, şiddet içerikli eylemi inkar etme, şiddet içeren tehditler, şiddet içeren eylemleri kutama

Spam gönderiliyor

Kötü niyetli bağlantılar paylaşıyor, etkileşim, sahte etkileşimleri, tekrar eden yanıtlar, Retweetleri veya Direkt Mesajlar kutuya kullanıyor.

Taklit ediyor veya aldatıcı bir kimlikle kandırıyor

Kendine zarar vermeye teşvik veya bunu teşvik eden içerikler gösteriliyor

Hassas veya rahatsız edici içerik gösteriliyor

Aldatıcı veya zarara teşvik edecek ya da neden olacak şekilde bahşik veya nakit para teklif edildi ya da göndermeye teşvik edildi

Sonraki

EK-2: İçişleri Bakanı'nın engellenen bir diğer tweeti;

Süleyman Soylu

@suleymansoylu

Bu Tweet, nefret davranışı hakkındaki Twitter Kuralları'nı ihlal etti. Ancak Twitter, Tweetin erişime açık kalmasının kamu yararına olabileceğini belirledi.

[Daha fazla bilgi al](#)

Boğaziçi Üniversitesi'nde Kabe-i Muazzama'ya yapılan saygısızlığı gerçekleştiren 4 LGBT sapkını gözaltına alındı!

ÖÖ 12:03 - 30 Oca 2021

[Aynı Tweetleri Görüntüle](#)

EK-4: Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER) aracılığıyla bilgi edinme başvurusunda, Göç İdaresi Başkanlığı'ndan ve Mülteciler Derneği'nden alınan veriler;

BARINMA MERKEZLERİ 2021			
İL	GEÇİCİ BARINMA MERKEZİ	MEVCUT	TOPLAM MEVCUT
HATAY	ALTINÖZÜ Konteynirkenti	2.451	8.368
	YAYLADAĞI Konteynerkenti	3.320	
	APAYDIN Konteynerkenti	2.597	
KİLİS	ELBEYLİ BEŞİRİYE Konteynerkenti	8.212	8.212
K.MARAŞ	MERKEZ Konteynerkenti	9.663	9.663
OSMANİYE	CEVDETİYE Konteynerkenti	8.271	8.271
ADANA	SARIÇAM Konteynerkenti	16.957	16.957
TOPLAM	51.471		
GEÇİCİ BARINMA MERKEZLERİ DIŞINDA BULUNAN SURİYELİ SAYISI		3.685.898	

BARINMA MERKEZLERİ 2022			
İL	GEÇİCİ BARINMA MERKEZİ	MEVCUT	TOPLAM MEVCUT
HATAY	ALTINÖZÜ Konteynirkenti	3.425	6.624
	YAYLADAĞI Konteynerkenti	3.188	
	APAYDIN Konteynerkenti	11	
KİLİS	ELBEYLİ BEŞİRİYE Konteynerkenti	8.024	8.024
K.MARAŞ	MERKEZ Konteynerkenti	9.810	9.810
OSMANİYE	CEVDETİYE Konteynerkenti	7.546	7.546
ADANA	SARIÇAM Konteynerkenti	16.002	16.002
TOPLAM	48.006		
GEÇİCİ BARINMA MERKEZLERİ DIŞINDA BULUNAN SURİYELİ SAYISI		3.598.272	

İL/YIL	2021	2022
ADANA	255.943	257.366
ADİYAMAN	22.916	23.524
AFYONKARAHİSAR	12.424	12.615
AĞRI	1.261	1.130
AKSARAY	3.928	4.235
AMASYA	1.097	1.212
ANKARA	101.858	100.141
ANTALYA	3.787	4.536
ARDAHAN	119	119
ARTVİN	60	65
AYDIN	8.347	8.617
BALIKESİR	4.993	5.018
BARTIN	242	463
BATMAN	15.919	16.049
BAYBURT	34	150
BİLECİK	639	607
BİNGÖL	1.097	1.193
BITLİS	1.218	1.067
BOLU	4.429	4.575
BURDUR	8.548	9.403
BURSA	183.337	185.784
ÇANAKKALE	5.150	5.014
ÇANKIRI	808	710
ÇORUM	3.411	3.440
DENİZLİ	14.005	14.219
DİYARBAKIR	24.210	24.718
DÜZCE	1.725	1.489
EDİRNE	1.082	1.098
ELAZIĞ	12.963	13.224
ERZİNCAN	132	188
ERZURUM	1.170	981
ESKİŞEHİR	5.987	6.510
GAZİANTEP	460.690	465.704
GİRESUN	276	385
GÜMÜŞHANE	150	217
HAKKARİ	5.114	5.086
HATAY	435.678	365.759
IĞDIR	77	75
ISPARTA	7.925	8.230
İSTANBUL	534.223	551.829
İZMİR	149.700	149.755
KAHRAMANMARAŞ	95.610	97.189
KARABÜK	1.451	1.527
KARAMAN	828	821
KARS	193	169
KASTAMONU	2.835	2.536
KAYSERİ	82.740	84.545
KIRIKKALE	1.952	1.971
KIRKLARELİ	1.013	1.031

KIRŞEHİR	1.893	1.911
KİLİS	106.800	91.132
KOCAELİ	56.244	56.812
KONYA	122.743	124.044
KÜTAHYA	1.947	1.960
MALATYA	31.871	32.877
MANİSA	14.200	14.351
MARDİN	91.455	91.562
MERSİN	238.461	243.656
MUĞLA	11.506	11.834
MUŞ	1.618	1.588
NEVŞEHİR	13.155	13.936
NİĞDE	6.750	7.094
ORDU	947	1.100
OSMANİYE	44.083	42.654
RİZE	1.198	1.278
SAKARYA	15.743	15.799
SAMSUN	9.646	10.199
SİİRT	4.773	4.708
SİNOP	230	399
SİVAS	3.568	3.431
ŞANLIURFA	427.701	379.724
ŞIRNAK	14.914	14.898
TEKİRDAĞ	12.500	12.707
TOKAT	1.204	1.159
TRABZON	3.641	3.683
TUNCELİ	43	63
UŞAK	3.130	3.309
VAN	2.190	2.170
YALOVA	3.932	3.820
YOZGAT	5.272	5.477
ZONGULDAK	717	654
TOPLAM	3.737.369	3.646.278

Kamplarda Yaşayan Suriyelilerin Sayısı (Geçici Barınma Merkezleri)

31 Aralık 2022 tarihi itibarıyla geçici barınma merkezlerinde kalan Suriyelilerin sayısı **47 bin 525 kişi** olarak açıklandı. Bu sayı geçen ay (24 Kasım 2022) 47 bin 657 kişi, 2022'nin başında, 51 bin 435, 2021'in başında 58 bin 752, 2020'nin başında 63 bin 247 kişi, 2019'un başında 143 bin 558 kişi, 2018'in başında ise 228 bin 251 kişiydi. Suriyelilerin yalnızca %1,3'ü kamplarda yaşıyor.

Şehirlerde Yaşayan Suriyelilerin Sayısı

31 Aralık 2022 tarihi itibarıyla şehirlerde yaşayan Suriyeli sayısı **3 milyon 488 bin 373 kişi** olarak açıklandı. Şehirlerde yaşayan Suriyeli sayısı geçen aya göre **41 bin 684 kişi azaldı**. Suriyelilerin %98,7'si şehirlerde yaşıyor. Yabancıların yoğun olarak yaşadığı Ankara, Antalya, Aydın, Bursa, Çanakkale, Düzce, Edirne, Hatay, İstanbul, İzmir, Kırklareli, Kocaeli, Muğla, Sakarya, Tekirdağ ve Yalova ile diğer şehirlerdeki toplam 1.169 mahalle her türlü statüden tüm yabancıların başvurularına kapalı. Bu yerlere hiç bir uyruktan yabancı kabul edilmiyor.

Şehirlere Göre Suriyelilerin Sayısı

Göç İdaresi Başkanlığı'nın **31 Aralık 2022** tarihli verilerine göre şehirlerdeki Suriyeli sayısı aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

*** İşaretli illerde Geçici Barınma Merkezi bulunmaktadır.**

EK-5: Analiz edilen 50 gönderinin link bağlantıları;

https://twitter.com/m_cemilkilic/status/1531873990205390850?s=20&t=-wKXFHlUuhS9QGCfENSwr1w
https://twitter.com/umitozdog/status/1532104452181741573?s=20&t=-wKXFHlUuhS9QGCfENSwr1w
https://twitter.com/umitozdog/status/1532986896875499520?s=20&t=-wKXFHlUuhS9QGCfENSwr1w
https://twitter.com/muhendisyenn/status/1533013276568821760?s=20&t=-wKXFHlUuhS9QGCfENSwr1w
https://twitter.com/oguzzatsiz/status/1534106595520552962?s=20&t=-wKXFHlUuhS9QGCfENSwr1w
https://twitter.com/Saka_larr/status/1534895158143107072?s=20&t=-wKXFHlUuhS9QGCfENSwr1w
https://twitter.com/m_cemilkilic/status/1535735114357002241?s=20&t=-wKXFHlUuhS9QGCfENSwr1w
https://twitter.com/pushholder/status/1536088129328783360?s=20&t=-wKXFHlUuhS9QGCfENSwr1w
https://twitter.com/SevdaGulTuncer/status/1536726027761745920?s=20&t=-wKXFHlUuhS9QGCfENSwr1w
https://twitter.com/ATAISIK_/status/1536976976178978816?s=20&t=-wKXFHlUuhS9QGCfENSwr1w
https://twitter.com/umitozdog/status/1537191332791345157?s=20&t=-wKXFHlUuhS9QGCfENSwr1w
https://twitter.com/umitozdog/status/1538466328247418880?s=20&t=rlhTIMLuttevKFdRd4HVAg
https://twitter.com/umitozdog/status/1538761223168311297?s=20&t=rlhTIMLuttevKFdRd4HVAg
https://twitter.com/Gulumser_Heper/status/1539331668502368256?s=20&t=rlhTIMLuttevKFdRd4HVAg
https://twitter.com/umitozdog/status/1539902536056033280?s=20&t=CJg-3Fg2-HEindAa2yf21w
https://twitter.com/muhendisyenn/status/1540779228622229504?s=20&t=rlhTIMLuttevKFdRd4HVAg
https://twitter.com/KavalaFaik/status/1541337834690322432?s=20&t=rlhTIMLuttevKFdRd4HVAg
https://twitter.com/yilmazsozcu/status/1541338471754858496?s=20&t=rlhTIMLuttevKFdRd4HVAg
https://twitter.com/KaracasuHande/status/1541803204010299397?s=20&t=rlhTIMLuttevKFdRd4HVAg
https://twitter.com/umitozdog/status/1543139247770812417?s=20&t=DoctsPU6WzXDuihD0d896Q
https://twitter.com/umitozdog/status/1544223398833823745?s=20&t=JTxaVwHg6Sh6g_lJnGftTw
https://twitter.com/Fergin923/status/1545282443841765378?s=20&t=tFauM09-yEDowqKhLk3ew
https://twitter.com/TurkcuPaylasim/status/1545167659309973510?s=20&t=LSZyCOELm3okX9UcR4szrg
https://twitter.com/TunaKartll/status/1545174346649550848?s=20&t=WKSAYMd8hdxaVUG3unx_3g
Analiz 25: Tweet silinmiş, link yok
https://twitter.com/umitozdog/status/1546965968840278017?s=20&t=Db1MnqIGjKr-93p7N1JmcQ
https://twitter.com/SedefKabas/status/1547138043227906057?s=20&t=Db1MnqIGjKr-93p7N1JmcQ
https://twitter.com/umitozdog/status/1547661832118079490?s=20&t=Db1MnqIGjKr-93p7N1JmcQ
https://twitter.com/mustinetnet/status/1548267341594562561?s=20&t=_nWaBQke_IB--zprdY9qIw
https://twitter.com/who98408150/status/1548671015235923969?s=20&t=kkm06tPbcRddnFWTNNZhXA
https://twitter.com/TurkAvaz/status/1549166768714809345?s=20&t=kkm06tPbcRddnFWTNNZhXA
https://twitter.com/_erdeem_/status/1551114228865671168?s=20&t=yW6Gz_vlGpJwOmlYWDE6og
https://twitter.com/TurkAvaz/status/1551302544105869313?s=20&t=kkm06tPbcRddnFWTNNZhXA
https://twitter.com/zaferpartisi/status/1553064597548064769?s=20&t=NWZG72mrJv4St_LbNYl0Lw
https://twitter.com/ATAISIK_/status/1553319003929677824?s=20&t=kkm06tPbcRddnFWTNNZhXA
https://twitter.com/umitozdog/status/1554374084804448257?s=20&t=kkm06tPbcRddnFWTNNZhXA
https://twitter.com/TrajikomikNews/status/1557311136600563714?s=20&t=kkm06tPbcRddnFWTNNZhXA
https://twitter.com/sgokbakar/status/1558190382655180801?s=20&t=kkm06tPbcRddnFWTNNZhXA
https://twitter.com/muhendisyenn/status/1562035799809576963?s=20&t=kkm06tPbcRddnFWTNNZhXA
https://twitter.com/TurkcuPaylasim/status/1566819312618315779?s=20&t=kkm06tPbcRddnFWTNNZhXA
https://twitter.com/_erdeem_/status/1567549834143358978?s=20&t=kkm06tPbcRddnFWTNNZhXA
https://twitter.com/umitozdog/status/1568566050723139585?s=20&t=kkm06tPbcRddnFWTNNZhXA
https://twitter.com/umitozdog/status/1572907179878801408?s=20&t=kkm06tPbcRddnFWTNNZhXA
https://twitter.com/antihistamink/status/1575379631607320576?s=20&t=Y6YXslIPoUHVf5_xVtT8AQ
https://twitter.com/karargah_haber/status/157654873382438912?s=20&t=Y6YXslIPoUHVf5_xVtT8AQ
https://twitter.com/who98408150/status/1579148733245460480?s=20&t=Y6YXslIPoUHVf5_xVtT8AQ
https://twitter.com/umitozdog/status/1583718167095832576?s=20&t=Y6YXslIPoUHVf5_xVtT8AQ
https://twitter.com/umitozdog/status/1585195182550654977?s=20&t=kkm06tPbcRddnFWTNNZhXA
https://twitter.com/ilk_57/status/1585533922913427456?s=20&t=Z8ZvDQF4PlGr8mtnw4HQWw
https://twitter.com/sabri_amcatvtr/status/1586111962751959040?s=20&t=Z8ZvDQF4PlGr8mtnw4HQWw